

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Veronika Burešová

Dědění ze závěti

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et MUDr. Alexandr Thöndel, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. června 2016

.....
Veronika Burešová

Poděkování

Chtěla bych touto cestou poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. et MUDr. Alexandru Thöndelovi, Ph.D. za věnovaný čas, cenné rady a připomínky při vedení této práce.

Obsah:

Obsah:	III
Úvod	1
1. Dědické právo	3
1.1 Obecně	3
1.2 Předpoklady vzniku dědického práva	5
1.2.1 Smrt člověka	5
1.2.2 Existence pozůstalosti	5
1.2.3 Způsobilý dědic	6
1.2.4 Přijetí dědictví	7
1.3. Dědické tituly	10
1.3.1 Dědická smlouva	11
1.3.2 Zákon	14
2. Testamentární posloupnost v římském právu	15
2.1 Jednotlivé druhy testamentů	16
2.2 Testamentární způsobilost	18
2.3 Posloupnost proti testamentu	19
2.4 Zrušení a neplatnost testamentu	20
3. Dědění ze závěti	21
3.1 Pojem závěť	21
3.2 Pořizovací způsobilost	23
3.3 Účinky omylu	24
3.4 Forma závěti	25
3.4.1 Závěť ve formě soukromé listiny	26
3.4.2 Závěť ve formě veřejné listiny	30
3.4.3 Svědkové závěti	31
3.4.4 Závěť pořízená s úlevami	32
3.5 Vedlejší doložky v závěti	33
3.5.1 Vykonavatel závěti	35
3.5.2 Správce pozůstalosti	38
3.5.3 Podmínky	39
3.5.4 Doložení času	41
3.5.5 Přední a následný dědic	42
3.5.6 Příkaz	44
3.5.7 Odkaz	46
3.6 Zrušení závěti	48
3.6.1 Pořízení nové závěti	49
3.6.2 Odvolání závěti	50
3.7 Rozdělení pozůstalosti v závěti	51
3.7.1 Uvolněný podíl	53
3.7.2 Náhradnictví	54
3.7.3 Svěřenské nástupnictví	56
3.8 Evidence právních jednání pro případ smrti	61
4. Nepominutelný dědic	63
4.1 Pojem nepominutelný dědic	63
4.2 Povinný díl	63

4.3 Vydědění a negativní závět'	65
4.4 Ochrana nepominutelného dědice	67
5. Dovětek	69
6. Srovnání s právní úpravou německou	70
Závěr	76
Seznam zkratek	78
Seznam použité literatury	79
Summary.....	83
Resumé.....	84
Název práce v anglickém jazyce a klíčová slova	85

Úvod

Téma diplomové práce *Dědění ze závěti* bylo zvoleno vzhledem k jeho aktuálnosti. Závěť se řadí mezi dědické tituly uvedené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (dále jen „**OZ**“), který nabyl účinnosti 1. ledna 2014. OZ je mimo jiné založen na zásadě pořizovací svobody zůstavitele. Je na vůli zůstavitele, aby sám rozhodl o své pozůstalosti a určil, kdo bude jeho dědicem. Zůstavitel může pro případ své smrti pořídit kromě závěti i dalšími pořízenými pro případ smrti, a to dědickou smlouvou a dovětkem. Závěť je však stále nejobvyklejším způsobem soukromého pořízení zůstavitele o pozůstalosti.¹ OZ uvádí i další dědické tituly, a to dědickou smlouvu a zákon. Výše uvedené dědické tituly mohou působit i vedle sebe. Uvedení závěti před zákonem pouze zdůrazňuje zásadu volnosti zůstavitele ve volbě dědice.

Současná právní úprava vychází jak z institutů římského práva, tak i z následujících právních úprav. Mezi ně patří zejména Obecný zákoník občanský z roku 1811 (dále jen „**OZO**“), který platil na našem území od 1. ledna 1812 do 31. prosince 1950, a dále také evropské občanské kodexy kontinentální kultury (německý, švýcarský, italský, nizozemský, polský). OZO obsahoval stejné dědické tituly jako současná právní úprava, a to dědickou smlouvu, závěť a zákon. Dědění ze závěti mělo přednost před děděním ze zákona. Mimo jiné platila i zásada, že ve prospěch platnosti závěti je třeba vykládat případné pochybnosti nebo nepřesnosti v závěti, aby zůstavitelova vůle byla co nejlépe splněna.² Inspirací pro autory OZ byl i návrh občanského zákoníku bývalého Československa z roku 1937 (dále jen „**VIN 1937**“). Občanský zákoník č. 141/1950 Sb. (dále jen „**OZ 1950**“) již dědickému právu věnoval podstatně menší rozsah než OZO a VIN 1937. Některé současné instituty dědického práva vůbec neupravoval, jako například dědickou smlouvu. Rozdílnost od současné právní úpravy vidíme v ustanovení § 548, které uvádělo, že ustanovení v závěti přičící se obecnému zájmu, je neplatné. OZ 1950 dále obsahoval ustanovení, že neplatné dědice omezit podmínkou, doložením času, svěřenským nástupnictvím či

¹ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 370.

² BÍLEK, Petr; ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001: Zákony s poznámkami*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-590-9, s. 5-6.

příkazem.³ Od 1. dubna 1964 do 31. prosince 2013 platil občanský zákoník č. 40/1964 Sb. (dále jen „**OZ 1964**“), v němž byla úprava dědění ze závěti velmi zredukována.

V současné době je institut závěti využíván stále častěji. Během života se řadě osob podaří nashromáždit majetek značné hodnoty, o kterém chtějí pořídit i pro případ své smrti. Jedním z důvodů je dle mého názoru i současný stav společnosti, kdy zůstavitel má v některých případech bližší vztah k jiným osobám než ke svým zákonným dědicům. Institut závěti jim umožňuje i s ohledem na vedlejší podmínky v závěti tento přechod pozůstalosti určitým způsobem omezit nebo podmínit.

Cílem této diplomové práce je popsat a analyzovat současnou podobu dědění ze závěti v účinné právní úpravě, se zaměřením na fakultativní náležitosti závěti. Práce je rozdělena do šesti kapitol. První kapitola pojednává obecně o dědickém právu. Jsou zde vymezeny základní pojmy, předpoklady dědického práva a další dědické tituly. Druhá kapitola se věnuje testamentární poslušnosti v římském právu. Těžištěm práce je třetí kapitola, v osmi podkapitolách se věnuje dědění ze závěti. V rámci první podkapitoly je vymezen pojem závěti. Následující tři podkapitoly jsou věnovány pořizovací způsobilosti, účinkům omylu a formě závěti. Pátá podkapitola klade důraz na fakultativní náležitosti závěti, resp. vedlejší doložky v závěti. V šesté podkapitole je řešena problematika zrušení závěti. Rozdělení pozůstalosti v závěti je věnována sedmá podkapitola. Osmá podkapitola zmiňuje Evidenci právních jednání pro případ smrti, která má významnou roli při vyhledávání závětí v řízení o pozůstalosti. Čtvrtá kapitola se týká nepominutelného dědice. Podkapitoly se věnují pojmu nepominutelného dědice, povinnému dílu, vydědění, negativní závěti a zároveň také ochraně nepominutelného dědice. V páté kapitole je věnována pozornost dovětku. Šestá kapitola je zaměřena na komparativní srovnání s právní úpravou německou, které je přínosné z toho důvodu, že německý občanský zákoník (dále jen „**BGB**“) byl v mnohém inspirací i pro autory současné právní úpravy dědického práva.

Diplomová práce vychází z právní úpravy podle stavu k 20. červnu 2016.

³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. XIX-XXI.

1. Dědické právo

1.1 Obecně

„Dědické právo upravuje přechod práv a povinností zemřelého člověka na jiné osoby.“⁴ Definice dědického práva je uvedena v ustanovení § 1475 odst. 1 OZ, které zní: „Dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní.“ Účinná právní úprava je v třetí části OZ s názvem „Absolutní majetková práva“ v ustanoveních § 1475 až 1720. Absolutní majetková práva působí erga omnes. Dědické právo je založeno na několika zásadách, které jsou zakotveny v jednotlivých ustanoveních OZ.

Základní zásadou a smyslem dědického práva je zásada zachování hodnot, vytvořených zůstavitelem pro budoucí generace. Jedná se o jeden z hlavních impulsů pro zůstavitele, aby hodnoty tvořil, když je bude moci předat dalším generacím, místo toho aby je raději spotřeboval. Další důležitá zásada je zásada přechodu majetku na jednotlivce (koncepte individualistického dědického práva). Vzhledem k zásadě rovnosti nemá nikdo přednost v dědění z důvodu pohlaví, původu (nerozhoduje, zda jde o dítě manželské či nemanželské nebo o osvojení dítěte). Zásada univerzální sukcese znamená, že dědic jedním aktem, zpravidla smrtí zůstavitele⁵, vstupuje do všech práv a závazků zůstavitele, u kterých mu to umožňuje zákon. Nejen tedy do práv a závazků, které jsou známé v době smrti zůstavitele, nýbrž i do práv a závazků, jež se objeví v budoucnu.

Další zásadou je zásada pořizovací svobody zůstavitele, kdy je na zůstaviteli, aby sám rozhodl o své pozůstalosti a určil, kdo bude jeho dědicem. Pořizovací volnost je omezena jen právem na povinný díl, kdy se jedná o pohledávku nepominutelného dědice na povinný díl, jež musí být přednostně uspokojena v penězích. Zůstavitel také svým právním jednáním nemůže dědici zakázat odmítnout dědictví, a zároveň mu nemůže odejmout právo na výhradu soupisu pozůstalosti. Zásada závaznosti vůle zůstavitele je vedoucí zásadou dědického práva v OZ. Je obsažena v řadě ustanovení OZ, zejména v ustanovení § 1494 odst. 2 věta první, které uvádí, že závěť je třeba vyložit tak, aby tím bylo co nejvíce vyhověno zůstavitelově vůli. Zásada volnosti dědice dědictví přijmout či odmítnout je promítnuta v ustanovení § 1485 OZ, kdy má dědic právo po smrti zůstavitele dědictví odmítnout. Zůstavitel může sám rozhodnout, koho

⁴ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 357.

⁵ U svěřenského nástupnictví ke dni, kterým pominulo odsunutí dědického práva následného dědice.

ustanoví dědicem, případně odkazovníkem, ale zároveň nemůže tuto svoji vůli dědici či odkazovníkovi vnutit. Dále zásada dědění podle pokrevního příbuzenství při zákonné dědické posloupnosti, „jež je uspořádána tak, že se dědí od bližší třídy příbuzných ke vzdálenějším.“⁶

Mezi zásady dědického práva patří také zásada ochrany věřitelů, kdy zákon upravuje i odpovědnost dědiců bez výhrady soupisu, tedy neomezenou odpovědnost za splnění dluhů zůstavitele a jiných závazků založených pořízením pro případ smrti. Ochrana věřitelů zůstavitele slouží několik ustanovení OZ, která mimo jiné upravují i solidární odpovědnost dědiců za splnění dluhů zůstavitele. Princip ingerence veřejné moci při nabytí dědictví (dědictví se potvrzuje v soudním řízení) je zakotvený v ustanovení § 1690 OZ, přičemž je především rozveden ustanoveními zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). Jeho cílem je nalézt dědice s nejlepším dědickým právem, zajistit splnění vůle zůstavitele, ochránit práva osob, jež nemají plnou způsobilost k právním jednáním, právnických osob veřejně prospěšných, osob neznámých či nepřítomných a případně urovnat spory mezi dědici.⁷

Ústavním dokladem koncepce individualistického pojetí dědického práva je i článek 11 odst. 1 LZPS, dle kterého má každý právo vlastnit majetek, vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu, a také dědění se zaručuje. K této svobodě patří i možnost nakládání s předmětem individuálního vlastnictví nejen inter vivos (mezi živými), ale i mortis causa (na případ smrti). Smrt zůstavitele nemůže být příležitostí proto, aby zanechaný majetek přešel bez ohledu na zůstavitelovu vůli na veřejnoprávní subjekt.⁸ Již v ustanovení § 1475 OZ je upraveno rozlišení mezi pozůstalostí a dědictvím. „Pozůstalost je pojata jako jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, resp. jako ta jeho část, která je způsobilá přejít na dědice jako na právního nástupce, zatímco dědictví je to z pozůstalosti, co skutečně připadá jako jmění osobě, která je dědicem.“⁹

⁶ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. XXVII.

⁷ Tamtéž, s. XXV-XXVII.

⁸ MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo.* 3. aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2007, ISBN 978-80-7201-674-7, s. 53.

⁹ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 358.

1.2 Předpoklady vzniku dědického práva

Aby mohlo dojít ke vzniku dědického práva v praxi, je potřeba splnění několika předpokladů.

1.2.1 Smrt člověka

Pro vznik dědického práva v subjektivním smyslu¹⁰ je nejprve nutné, aby došlo ke smrti člověka, která se prokazuje nejčastěji veřejnou listinou, tzn. úmrtním listem. Vydání úmrtního listu je upraveno v ustanovení § 10 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „**MatrZ**“), pokud k úmrtí došlo v tuzemsku. Při úmrtích v cizině je příslušná tzv. zvláštní matrika, kterou vede Úřad městské části Brno – střed (§ 42n MatrZ). Smrt člověka lze prokázat i rozsudkem soudu o prohlášení člověka za mrtvého. OZ upravuje tzv. důkaz smrti, který je upraven v ustanovení § 26 OZ, jehož odst. 2 se použije zejména při přírodních a hromadných katastrofách, kdy je jisté, že člověk danou událost nemohl přežít. Dále je v OZ upravena domněnka smrti, a to v ustanovení § 71n, kdy soud prohlásí za mrtvého člověka, o němž lze mít důvodně za to, že zemřel, a určí den, který se pokládá za den jeho smrti. Na člověka prohlášeného za mrtvého se hledí, jako by zemřel.

V situacích, kdy zemře více osob najednou, u kterých není jisté, která z těchto osob zemřela jako první, stanoví OZ v ustanovení § 27 vyvratitelnou domněnku současné smrti těchto osob. Na skutečnosti, že určitý člověk přežil člověka jiného, tak mohou záviset důležité právní důsledky, zejména posouzení dědické posloupnosti.¹¹

1.2.2 Existence pozůstalosti

Dalším předpokladem dědění je existence pozůstalosti, tj. zda po sobě zůstavitel zanechal nějaký majetek, který je způsobilý přejít na dědice. OZ definuje pozůstalost v ustanovení § 1475 odst. 2 jako „*celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jeho dluhy uznány nebo uplatněny u*

¹⁰ Dědickým právem v subjektivním smyslu se rozumí oprávnění určitého subjektu stát se dědicem po zůstaviteli. Jde o právo majetkové, absolutní povahy, které působí proti všem (erga omnes). Povinnost ostatních spočívá ve zdržení se zásahů do tohoto subjektivního dědického práva. Viz. FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 1-9.

¹¹ DVORÁK, Jan; ŠVESTKA Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. 1. vyd.. Praha: Wolters Kluwer, 2013, ISBN 978-80-7478-326-5, s. 230.

orgánu veřejné moci“. Část pozůstalosti, která v rámci řízení o pozůstalosti přechází na dědice, se ve vztahu k němu nazývá dědictví.

1.2.3 Způsobilý dědic

Nezbytným předpokladem pro vznik dědického práva je existence způsobilého dědice. Ve smyslu ustanovení § 1475 odst. 3 OZ je dědicem ten, komu náleží dědické právo.

Absolutní dědická způsobilost spočívá na objektivních okolnostech. Způsobilým dědicem může být fyzická osoba, právnická osoba nebo stát. Ustanovení § 1478 OZ uvádí, že je možné za dědice nebo odkazovníka povolat i právnickou osobu, která má teprve vzniknout, musí se tak ale stát do jednoho roku od smrti zůstavitele. Za způsobilého dědice lze považovat ve smyslu ustanovení § 25 OZ i počaté dítě, pokud se narodí živé (tzv. nasciturus). OZ obsahuje korektiv, který ukládá přihlížet k zájmům nascitura. V ustanovení § 25 OZ je stanoveno: „*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům.*“ V případě, že se dítě nenarodí živé, hledí se na něj, jako by nikdy nebylo.¹²

U relativní dědické způsobilosti se uplatňují subjektivní aspekty ze strany případného dědice. Způsobilost nabýt dědictví po zůstaviteli je v našem dědickém právu pravidlem a dědická nezpůsobilost je výjimkou z tohoto pravidla. Institut dědické nezpůsobilosti je upraven ve všech evropských právních řádech, a byl také upraven ve všech historických úpravách našeho dědického práva.¹³ Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osoby, v jejichž případě by dědění odporovalo zásadám spravedlnosti a obecné morálky. Tyto osoby se svým chováním dopustily činu pro společnost neakceptovatelného, závažného, díky němuž jsou nehodné dědictví nabýt. Dle důvodové zprávy k OZ ten, kdo není v okamžiku smrti z těchto důvodů způsobilý dědit, je z dědictví vyloučen. Důsledkem jeho dědické nezpůsobilosti je, že dědické právo osobě smrtí zůstavitele vůbec nevznikne. Dědická nezpůsobilost nastává ze zákona, nezávisle na projevu vůle zůstavitele, a to tehdy, kdy se dědic svým vlastním chováním vyloučí z dědické posloupnosti po zůstaviteli.¹⁴

¹² DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013, ISBN 978-80-7478-326-5, s. 213.

¹³ Srov. ust. § 540-546 OZO, § 522 OZ 1950, § 469 OZ 1964.

¹⁴ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 37.

Mezi důvody dědické nezpůsobilosti patří dle OZ spáchání činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu¹⁵, nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední vůli zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil. Dědic, který se dopustil výše uvedených jednání, může dědit pouze v případě, kdy mu zůstavitel tento čin výslovně prominul. Nelze tak však učinit pouze konkludentně. Za prominutí činu je tedy možné považovat pouze výslovný projev zůstavitele učiněný v ústní či písemné formě, který se týká konkrétního činu. Ze slovního spojení „*tento čin*“ uvedeného v ustanovení § 1481 OZ lze dovodit, že zůstavitel může dědici prominout kterýkoliv z činů, jež způsobují dědickou nezpůsobilost, což odpovídá základní zásadě dědického práva, že rozhodující je vůle zůstavitele.¹⁶ Prominutí může být obsaženo v kterémkoliv pořízení pro případ smrti, tedy i v závěti.

OZ taxativně uvádí čtyři důvody dědické nezpůsobilosti. Kromě dvou výše uvedených důvodů se jedná o dědickou nezpůsobilost z důvodu probíhajícího řízení o rozvod manželství zahájeného na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, a dále o dědickou nezpůsobilost rodiče k dědění po svém nezletilém dítěti z důvodu zbavení rodičovské odpovědnosti tohoto rodiče. V případě těchto dvou důvodů se jedná o vyloučení manžela nebo rodiče z dědického práva pouze podle zákonné dědické posloupnosti. Ustanovení § 1482 OZ upravující výše uvedené důvody dědické nezpůsobilosti nezmiňuje možnost zůstavitele prominout dědici čin zakládající jeho dědickou nezpůsobilost, zůstaviteli tak zůstává možnost povolát dědicky nezpůsobilého zákonného dědice závětí nebo dědickou smlouvou.¹⁷

1.2.4 Přijetí dědictví

Poslední předpoklad, který musí být splněn pro vznik dědického práva, je přijetí (neodmítnutí) dědictví potencionálním dědicem. Mezi zásady dědického práva patří i

¹⁵ Ustanovení části třetí OZ o manželství a právech a povinnostech manželů platí ve smyslu ustanovení § 3020 OZ obdobně i pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

¹⁶ ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 29.

¹⁷ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 42.

zásada, že je na vůli dědice, zda dědictví přijme či nikoliv. Dle důvodové zprávy k OZ je tato zásada promítnuta do odmítnutí dědictví, které však připadá v úvahu až po smrti zůstavitele.

OZ však dává možnost i potencionálnímu dědici vzdát se práva na dědictví již předem, a to tzv. zřeknutím se dědictví (renunciace). Tento institut upravoval již OZO, a to v ustanovení § 551, které znělo: „*Kdo může platně nakládati se svým právem dědickým, může se ho také předem zříci smlouvou se zůstavitelem. K platnosti smlouvy o zřeknutí dědictví je potřeba formy notářského spisu nebo soudního spisu. Nebylo-li smlouveno nic jiného, působí takové zřeknutí i proti potomkům.*“ V účinné právní úpravě je institut zřeknutí se dědictví upraven v ustanovení § 1484 OZ. Jedná se o smlouvu o zřeknutí se dědického práva, kterou mezi sebou uzavírá zůstavitel a potencionální dědic, a to veřejnou listinou, tj. ve formě notářského zápisu o právním jednání dle ustanovení § 62 notářského řádu¹⁸. Obsahem smlouvy o zřeknutí se dědického práva bude zpravidla zřeknutí se dědického práva po zůstaviteli k celku pozůstalosti nebo pouze práva na povinný díl. Dle ustanovení § 1484 odst. 1 OZ se ten, kdo se zřekne dědického práva, tak se tím zříká i práva na povinný díl, oproti tomu ten, kdo se zřekne jen práva na povinný díl, tak se tím nezříká práva z dědické posloupnosti. Dědického práva se lze smlouvou zříci za protiplnění i bezplatně. Zřikající ve smlouvě o zřeknutí se dědického práva potvrdí, že převzal od druhé strany smlouvy (budoucího zůstavitele) určité, ve smlouvě popsané plnění, a za to se zříká dědického práva. Výše uvedená smlouva může být i obsažena v darovací smlouvě, kterou budoucí zůstavitel tohoto svého dědice obdaroval. Může dojít i k situaci, kdy budoucí zůstavitel uzavře dědickou smlouvu se svým budoucím dědicem, přičemž současně v témže notářském zápisu uzavře s jiným svým potencionálním dědicem smlouvu o zřeknutí se dědického práva.¹⁹ Důvodová zpráva k OZ normativní zakotvení smlouvy zdůvodňuje tím, že: „*z praktického hlediska je navržená úprava účelná zejména v těch případech, kdy se presumptivnímu dědici dostane od zůstavitele nějakého plnění, jež by jinak muselo být v dědickém řízení na jeho povinný díl nebo na dědický podíl započítáno.*“ Smlouva o zřeknutí se dědického práva se také zásadně vztahuje na potomky dědice, pokud nebylo ujednáno něco

¹⁸ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

¹⁹ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 40.

jiného.²⁰ Jedná se o právní jednání zrušitelné, které je nutné provést v písemné formě, ale není zde již podmínka veřejné listiny. Presumptivní dědic se může zřeknout dědického práva pro případ dědění ze zákona, ale zároveň dědické právo pro případ dědění ze závěti si „ponechat“.²¹

Po smrti zůstavitele může dědic dědictví odmítnout, jedná se o jednostranné právní jednání dědice. Dědic má zcela svobodnou vůli se rozhodnout, zda dědictví odmítne. Jediná výjimka může nastat u dědice, který dědictví nabývá na základě dědické smlouvy, kde může být možnost dědictví odmítnout vyloučena. „*Prohlásí-li dědic, že dědictví chce, popřípadě že je nechce, bere se jeho vyjádření jako konečné, proto je již nemůže odvolat.*“²² Na dědice, který dědictví odmítl, se hledí jako by dědictví nenabyl. Při odmítnutí dědictví závětním dědicem nastoupí na jeho místo náhradník, kterého zůstavitel určil. V případě, že není určený náhradník, přiroste uvolněný podíl závětního dědice podle zásad akrescence buď ostatním závětním dědicům, jestliže byli povoláni k dědictví rovným dílem, nebo jen těm závětním dědicům, kteří byli povoláni bez určení podílu. Při nesplnění podmínek pro to, aby uvolněný podíl přirostl ostatním závětním dědicům nebo jen některému z nich, stane se uvolněný podíl předmětem intestátní posloupnosti.²³ Soud usnesením vyrozumí dědice o dědickém právu a možnosti odmítnout dědictví s poučením o právních následcích tohoto právního jednání (§ 164 ZŘS). Lhůta pro odmítnutí dědictví je jeden měsíc ode dne, kdy byla daná osoba vyrozuměna o právu dědictví odmítnout a o následcích tohoto odmítnutí. Nejvyšší soud ČR se k této problematice rovněž vyjádřil, a to tak, že: „*Úkon odmítnutí nebo přijetí dědictví mohou v úvahu přicházející dědici učinit kdykoliv po smrti zůstavitele, nejpozději však do konce lhůty podle § 464 OZ 1964 (nyní § 1487 OZ).*“²⁴ V OZ je oproti předcházející právní úpravě stanovena lhůta tři měsíce pro případy, kdy má dědic bydliště v zahraničí. Před účinností OZ bylo nutné podat žádost o prodloužení jednoměsíční lhůty soudem, přičemž o toto prodloužení muselo být požádáno před uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví. Na základě jazykového výkladu ustanovení § 1487 odst. 1 OZ se lze přiklonit k názoru, že lze požádat o prodloužení

²⁰ NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9, s. 17.

²¹ MUZIKÁŘ, Martin. Zřeknutí se dědického práva. *Ad Notam*. 2014, č. 4, s. 7-10.

²² Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 366.

²³ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 54-60.

²⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. května 2009, sp. zn. 21 Cdo 149/2008.

jednoměsíční i tříměsíční lhůty. Tento výklad lze podpořit úvahou, že ustanovení týkající se dědického práva i práva dědictví odmítnout jako absolutních majetkových práv zaslouží spíše výklad tíhnoucí k větší míře ochrany těchto práv.²⁵ Nepominutelný dědic²⁶ může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu. Z ustanovení § 1485 odst. 2 OZ vyplývá, že nepominutelný dědic odmítá buď dědické právo včetně práva na povinný díl (v tomto případě neuplatňuje výhradu povinného dílu), nebo odmítá jen dědické právo, ale právo na povinný díl si ponechává.

Dědic se může vzdát svého dědického podílu ve prospěch jiného dědice, a to za předpokladu, že dědictví neodmítl. Podmínkou však je, aby i druhá strana (obmyšlený dědic) s nabytím dědického podílu souhlasila, neboť ani jí nelze dědictví vnutit projevem vůle jiné osoby.²⁷ Vzdát se dědictví může závětní, zákonný i smluvní dědic. OZ stanoví, že vzdá-li se dědictví nepominutelný dědic, vzdává se tím také práva na povinný díl s účinností i pro své potomky. Situace, kdy dědic neodmítl dědictví, ale chce se jej následně vzdát ve prospěch jiného, se nemůže nijak dotknout práv třetích osob, zejména věřitelů. Z hlediska odpovědnosti dědice, který se vzdává dědictví (zcizitele), a dědice, který dědictví nabývá (nabyvatele), za dluhy zůstavitele je nutné postupovat obdobně podle ustanovení § 1720 OZ, které zakládá solidaritu nabyvatele a zcizitele, což znamená, že ve vztahu k věřitelům jsou zavázáni společně a nerozdílně.²⁸

1.3. Dědické tituly

Ustanovení § 1476 OZ uvádí, že se dědí na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona a že tyto důvody mohou působit i vedle sebe. OZ 1950 a OZ 1964 uznávaly pouze dva dědické tituly, a to zákon a závěť. Jednalo se tedy o posloupnost zákonnou (intestátní) a závětní (testamentární), která byla z důvodu ochrany nepominutelných dědiců²⁹ výrazně omezena. V OZ jsou dědické tituly řazeny podle jejich právní síly, a to v pořadí dědická smlouva, závěť a zákon.³⁰ Uvedení dědické smlouvy jako titulu s největší právní silou před závětí a zákonem dokazuje, že se OZ

²⁵KONDROVÁ, Martina. Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekonstrukci. *Ad Notam*. 2014, č. 1, s. 5-11.

²⁶ Nepominutelní dědici jsou děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. (§ 1643 odst. 1 OZ)

²⁷ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 367.

²⁸ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 73.

²⁹ Potomci zůstavitele. V platné právní úpravě tzv. nepominutelní dědici.

³⁰ Srov. ust. § 1673 OZ.

přihlašuje k dalším ze základních zásad demokratické úpravy dědického práva, a to k zásadě volnosti zůstavitele ve volbě dědice.³¹

Pořadí dědění podle dědických titulů mimo jiné upravuje i ustanovení § 1633 OZ, a to tak, že k dědění jsou povoláni dědici dědickou smlouvou, pokud není dědická smlouva, tak jsou k dědění povoláni dědici závětí. Nedědí-li dědici z dědické smlouvy, ani ze závěti, nastane zákonná dědická posloupnost k pozůstalosti nebo k její části. V případě, že není zákonný dědic, nebo nenabude dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů. Pokud nedědí žádný dědic (ani se dědici nestali odkazovníci), připadá dědictví státu, na který se hledí, jako by byl zákonný dědic.³²

1.3.1 Dědická smlouva

Institut dědické smlouvy se do našeho právního řádu vrátil s příchodem OZ, od roku 1951 nebyl upraven. Představuje další z možností zůstavitele, jak disponovat se svým majetkem pro případ smrti. Jedná se o dvoustranné nebo vícestranné právní jednání, přičemž jednou smluvní stranou musí být zůstavitel³³, který povolává druhou stranu za svého dědice nebo odkazovníka, a druhá strana (budoucí dědic, odkazovník) přijímá, a to buď za úplatu anebo bezúplatně. Institut dědické smlouvy se objevuje v řadě evropských zemí, např. ve Francii, Švýcarsku, Rakousku a Německu, naše právní úprava se inspirovuje švýcarským občanským zákoníkem (ZGB). Důvodová zpráva k OZ uvádí, že se jedná o smíšený právní útvar mezi závětí a smlouvou, dopadají na ni ustanovení jak o smlouvě, tak o závěti. Dědická smlouva musí být uzavřena ve formě veřejné listiny (§ 1582 odst. 2 OZ) a následně zapsána do Evidence právních jednání pro případ smrti vedené Notářskou komorou České republiky. Je také vyžadováno osobní jednání smluvních stran, je vyloučeno jejich zastoupení na základě plné moci.

„Dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti.“³⁴ Zůstavitel může dědickou smlouvou pořídit o třech čtvrtinách pozůstalosti s tím, že jedna čtvrtina musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl projevit podle své zvlášť projevené vůle. Pokud by zůstavitel chtěl, aby dědic z dědické smlouvy nabyl i tuto čtvrtinu pozůstalosti, tak je to možné např. sepsáním závěti. Zde nastává určitá komplikace s tím, co přesně je ta

³¹ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 359. Ovšemže s obvyklým omezením ve prospěch nepominutelných dědiců, § 1642 OZ.

³² ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 330.

³³ Jedná se o fyzickou osobu, která je zletilá a plně svéprávná.

³⁴ Viz. ust. § 1585 odst. 1 OZ.

jedna čtvrtina pozůstalosti, ohledně které zůstavitel nepožizuje dědickou smlouvou. Žádný smluvní dědic nechce dědit tříčtvrtinový podíl na všech věcech pozůstalosti a pokud by v rámci dědické smlouvy byly určeny konkrétní věci, které mu připadnou, tak už by se nejednalo o smluvního dědice, ale o odkazovníka, který není dědicem a kterému budou muset dědici vydat to, co mu podle dědické smlouvy připadá. Proto se zde bude muset přistoupit k výkladu podobně jako u závěti, kdy zůstavitel neurčí dědické podíly formou zlomku, ani procentem, nýbrž věcmi (resp. jejich hodnotou).³⁵ Pokud je zůstavitel omezen ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní chorobu, tak může pořídit dědickou smlouvou jen v rozsahu, o němž je způsobilý pořizovat závěti. I v rámci tohoto omezení musí zůstat čtvrtina z jeho majetku vyhrazená pořízení podle jeho zvlášť projevené vůle. Nejvýše může tedy takto omezený zůstavitel pořídit o třech osminách pozůstalosti.³⁶ Dědická smlouva je smlouva odvázná.³⁷ Uzavření dědické smlouvy nebrání zůstaviteli v tom, aby se svým majetkem dále nakládal, může dojít i k situaci, kdy dědic ustanovený dědickou smlouvou nemá co zdědit. Dědickou smlouvou lze uzavřít i ve prospěch třetích osob, a to např. i ve prospěch nezletilých dětí, v případě, kdy dědickou smlouvou se zůstavitelem ve prospěch třetí osoby, uzavřou jejich zákonní zástupci.

Dědickou smlouvou nelze zrušit jednostranným právním jednáním, je zde třeba použít obecná ustanovení o závazcích dle OZ a dále také speciální pravidla stanovená v části upravující dědickou smlouvou. Dědickou smlouvou je možné zrušit pořízením závěti, to však pouze v případě, kdy smluvní dědic dá s takovým právním jednáním souhlas, a to ve formě notářského zápisu (§ 1590 OZ). Pokud by zůstavitel pořídil závět nebo uzavřel např. darovací smlouvu, která by smluvního dědice poškozovala, může se smluvní dědic dovolat neúčinnosti takových právních jednání (§ 1588 odst. 2 OZ). Dědickou smlouvou se ruší závěti dříve učiněné, pokud vedle dědické smlouvy

³⁵ ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2012, č. 3, s. 3-8.

³⁶ Viz. ust. § 1585 odst. 2 OZ. Srov. ust. § 1528 odst. 2 OZ.

³⁷ Ustanovení § 2756 OZ – „Závisí-li podle ujednání stran prospěch, anebo neprospěch alespoň jedné ze smluvních stran na nejisté události, jedná se o smlouvu odváznou.“

nemohou obstát, ale opačně toto pravidlo již neplatí.³⁸ Dědickou smlouvu dále mohou zrušit smluvní strany dohodou, a to buď tím, že dědickou smlouvu zruší bez dalšího nebo ji nahradí dědickou smlouvou novou, což však znovu musí učinit ve formě notářského zápisu. Ustanovení § 1591 OZ upravuje konverzi dědické smlouvy v závět', a to v případech, kdy neplatnost dědické smlouvy spočívá v nedostatku formy, porušení podmínek uvedených v ustanoveních § 1584 a 1585 OZ a porušení úpravy o smlouvách v části čtvrté OZ, a kdy zároveň má toto právní jednání zůstavitele všechny náležitosti závěti. Toto ustanovení je normativním vyjádřením zásady preference platnosti právního jednání před jeho neplatností.³⁹ V rámci dědické smlouvy lze dohodnout, že smluvní dědic nebude moci dědictví po smluvním zůstaviteli odmítnout.⁴⁰

Zvláštností je dědická smlouva uzavřená mezi manželi, kdy jedna strana povolává druhého za dědice nebo odkazovníka a druhá strana toto přijímá, anebo se mohou povolat navzájem. Dědickou smlouvu mohou také uzavřít snoubenci s tím, že se smlouva stane účinnou až vznikem manželství.⁴¹ Pokud není v dědické smlouvě výslovně stanoveno, tak se rozvodem manželství neruší práva a povinnosti z dědické smlouvy. Po rozvodu se má každý z manželů právo domáhat se zrušení dědické smlouvy u soudu. Soud návrhu na zrušení nevyhoví, pokud návrh na zrušení dědické smlouvy směřuje proti tomu z manželů, který nezapříčinil rozvrat manželství a s rozvodem nesouhlasil. Snoubenci a manželé si mohou ujednat manželský majetkový režim odlišný od zákonného režimu, a to tzv. smluvený režim. Smlouva může obsahovat jakékoliv ujednání a týkat se jakékoli věci, ledaže to zákon zakazuje, může se týkat zejména rozsahu, obsahu, doby vzniku zákonného nebo jiného režimu společného jmění, jednotlivých věcí i jejich souborů. Ustanovení § 718 odst. 2 OZ uvádí, že *„smlouvou lze rovněž uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství, jednali se o uspořádání pro případ zániku manželství smrtí, považuje se smlouva v této části za smlouvu dědickou, má-li její náležitosti.“*

³⁸ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 89.

³⁹ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 301-302.

⁴⁰ Viz. ust. § 1485 odst. 1 OZ.

⁴¹ Jedná se zde o tzv. odkládací podmínku.

1.3.2 Zákon

Ustanovení § 1633 odst. 1 OZ uvádí: „*Kde nedojde k posloupnosti podle dědické smlouvy nebo podle závěti, nastane zákonná dědická posloupnost k pozůstalosti nebo k její části. Není-li zákonný dědic, nebo nenabude-li dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů.*“ OZ upřednostňuje testamentární dědickou posloupnost. Ta předpokládá, že každý by měl disponovat svým majetkem pro případ smrti, a pouze v případě kdy k takové dispozici nedojde, tak nastává dědění podle zákonné dědické posloupnosti.⁴² I mezi dědickými tituly⁴³ je zákon uveden jako poslední, což dokazuje jeho nejnižší právní sílu mezi dědickými tituly. Pokud nedědí dědic povoláný závětí nebo dědickou smlouvou, tak nastupují dědici podle zákonné dědické posloupnosti. OZ upravuje i situaci, kdy zůstavitel nemá žádné zákonné dědice, a pořídí o svém majetku závětí, v níž povolává jednak dědice a jednak odkazovníky. Pokud závětní dědici nemohou dědit nebo dědictví odmítnout, tak nastává situace, kdy dědictví napadne na odkazovníky v takovém poměru, v jakém je poměr hodnot jejich odkazů. Poté jsou uvedené osoby ve vztahu k odkázaným věcem odkazovníky a k ostatním věcem v pozůstalosti dědici. V OZ je zakotveno šest dědických tříd⁴⁴, čímž se rozšiřuje dosavadní rozdělení dědiců od roku 1950, kdy došlo v rámci dědického práva k redukci dědických tříd.

V ustanovení § 1634 OZ je upravena tzv. odúmrt'. V případě, že nedědí žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, tak připadá dědictví státu, na který se hledí jakoby byl zákonný dědic. Stát nemá právo dědictví odmítnout a zároveň nemá ani právo na odkaz podle ustanovení § 1594 odst. 1 věty třetí OZ. Znění odst. 2 citovaného ustanovení uvádí, že stát má vůči jiným osobám stejné postavení jako dědic, kterému svědčí výhrada soupisu. Současná právní úprava upřednostňuje ponechání majetku zůstavitele v soukromých rukou.

⁴² ŠVESTKA, Jiří; DVORČÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 330.

⁴³ Viz. ust. § 1476 OZ.

⁴⁴ Viz. ust. § 1635 – 1640 OZ.

2. Testamentární posloupnost v římském právu

Počátky dědického práva můžeme najít již v římském právu, kdy stejně jako u jiných právních řádů byla základním pojmem dědická posloupnost⁴⁵. Kromě dědické posloupnosti byly třeba ještě další skutečnosti, které blíže vymezovaly průběh dědické posloupnosti, jednalo se o tzv. delační důvody. V případě zákonné (intestátní) dědické posloupnosti byl delačním důvodem zákon, naopak při testamentární dědické posloupnosti byla delačním důvodem poslední vůle zůstavitele (*testament*). Ze vztahu obou posloupností lze dovodit, že přednost měla vždy vůle zůstavitele. Již zákon dvanácti desek⁴⁶ dosvědčuje, že na testamentární posloupnost byl položen zřetelný důraz. Byl vyloučen současný průběh testamentární a intestátní posloupnosti.

Dědická posloupnost v římském právu byla založena na univerzální sukcesi, kdy dědic dědil nejen zůstavitelova aktiva, ale i jeho závazky, za které ručil v plné míře, ne pouze do výše pozůstalostních aktiv. Dědickou posloupností dědic (*heres*) nastupoval na místo zůstavitele (*defunctus*). Stát se dědicem znamenalo jistou vlastnost, která po získání měla již charakter trvalý. Platila zásada „*Kdo je jednou dědicem, je navždy dědicem*“ – *semel heres semper heres*. Dědic musel závazky zůstavitele, které na něj přešly, plnit tak, jako by je uzavřel sám. V římskoprávním pojetí dědické posloupnosti se na všechna práva i závazky, které na dědice přecházely, hledělo jako na určitou jednotu, resp. jako na určitý celek. S tím souvisí tzv. ležící pozůstalost⁴⁷, kdy se připouštělo, aby pozůstalost jako celek existovala dočasně samostatně nezávisle na osobě dědice. V době, kdy dědic dědictví ještě nenabyl, se mohla zvětšovat, ale také zmenšovat.⁴⁸ Opakem univerzální sukcese byla singulární sukcese, jejímž příkladem mohl být například odkaz (*legatum*), který byl nařízením zůstavitele v testamentu

⁴⁵ Dědická posloupnost je přechod práv, především práv majetkových, ze zůstavitele na druhou osobu neboli dědice. Smrt zůstavitele je sice rozhodující předpoklad, ale nejedná se o jediný předpoklad.

⁴⁶ Zákon dvanácti desek (*Lex XII tabularum*) byl nejvýznamnějším zákonem přijatým za republiky lidovým shromážděním, pochází z 5. století př. n. l. Více viz. BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-256-1, s. 43.

⁴⁷ Ležící pozůstalost (*hereditas iacens*) je stav, ve kterém se ocitají majetková práva, vytvářející ve svém souhrnu pozůstalost v mezidobí mezi smrtí zůstavitele a okamžikem, kdy povolaný dědic přijímá a nabývá dědictví.

⁴⁸ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1, s. 266-267.

zakládající právo odkazovníkovi (*legatarius*), aby mu zůstavitel vydal část majetkového prospěchu nabytého dědictvím.⁴⁹

Testamentární posloupnost byla založena na projevu vůle zůstavitele v závěti (*testamentu*). Zůstavitel musel v testamentu jmenovat svého dědice čili dědickou instituci (*heredis institutio*). Dědická instituce byla v obsahu testamentu nejdůležitější. Zůstavitel mohl za dědice ustanovit jednu osobu (tzv. *heres ex asse*) nebo více osob (tzv. *heredes ex parte*). Vzhledem k tomu, že římská dědická posloupnost byla vždy univerzální sukcesí, tak v případě více osob byla jejich účast na dědictví vyjádřena ideálním podílem (*pars quota*).⁵⁰ Ustanovení dědice mohlo být vázáno podmínkou. Zvláštním druhem podmínky byla substituce⁵¹, římské právo jich rozlišovalo několik, a to obecnou substitucí (*substitutio vulgaris*), substitucí pupilární (*substitutio pupillaris*), a v době justiniánského práva substitucí quasi-pupilární (*substitutio quasi pupillaris*). V římském právu se vyvinuly i další pořizené pro případ smrti, např. tzv. kodícil⁵², ale z hlediska římského práva je nelze považovat za testament. V průběhu vývoje byl testament vždy spojen s nějakou formou, v níž zůstavitel musel projevit svoji vůli.

Římské právo je z pohledu dnešního občanského práva významné, jelikož je považováno za základ evropské právní kultury. Instituty římského práva mají vliv na moderní občanské zákoníky zejména v oblasti majetkových práv.⁵³ Autoři OZ se na římské právo v mnohých případech odvolávají, anebo se ho dokonce dovolávají. V současné právní úpravě jsou některé právní instituty pojmenovány tradičními římskoprávními názvy a zároveň jsou některé římskoprávní instituty navraceny, například dovětek.⁵⁴

2.1 Jednotlivé druhy testamentů

V případě nejstaršího římského testamentu zůstavitel svoji vůli projevil v lidovém shromáždění (závěť před kalátním shromážděním – *testamentum calatis*

⁴⁹ BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-256-1, s. 221.

⁵⁰ HRDINA, Antonín Ignác; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborové zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-235-6, s. 99.

⁵¹ Substituce (*substitutio*) je případ, kdy zůstavitel v závěti ustanoví náhradního dědice pro případ, že by nedědil ustanovený dědic (*institutus*).

⁵² V současné právní úpravě tzv. dovětek (viz. kapitola 5).

⁵³ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 18.

⁵⁴ STLOUKALOVÁ, Kamila (ed.). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, ISBN: 978-80-87975-29-9, s. 9.

commitiis), kdy si takto opatroval dědice, jelikož své vlastní intestátní dědice neměl. Učinil tak na kuriátním shromáždění za účasti pontifiků. Jednalo se o tzv. „adopci“ pro případ smrti. Typem tohoto nejstaršího testamentu byl testament „v šiku“ (*testamentum in procintu*), kdy zůstavitel učinil prohlášení před bitvou v šiku před svými bojovými druhy.

Zůstavitel však mohl rozhodnout o svém majetku formou testamentu i v případě, že měl své vlastní přirozené dědice. Mohl tak učinit druhým nejstarším římským testamentem, a to testamentem odkazovým, který byl po formální stránce spojen s mancipací⁵⁵. Nejednalo se o testament v pravém slova smyslu, jelikož zůstavitel převedl mancipaci svůj majetek na „kupce“ (osoba, jíž mohl zůstavitel důvěřovat; *familiae emptor*), který měl následně odevzdat jednotlivé věci ze zůstavitelova jmění jednotlivým osobám. Nemůžeme tedy hovořit o univerzální sukcesi. Postupem doby se však mancipační testament změnil ve skutečný testament, jelikož při mancipačním převodu vyjadřoval zůstavitel svoji vůli, kdo má být jeho univerzálním sukcesorem. *Familiae emptor* přestal být skutečným kupcem a stal se svědkem zůstavitelovy poslední vůle, jeho přítomnost však zůstala i nadále nezbytná pro platnost testamentu. Jednalo se o ústní testament, který se stal základní formou civilního testamentu.

Vedle ústního testamentu se začal objevovat i testament písemný, který spočíval v tom, že zůstavitel místo ústního prohlášení předložil při mancipačním obřadu přítomným testamentární listinu. Pro platnost takového testamentu zůstávala rozhodující mancipace, proto se ještě nejednalo o skutečný písemný testament. Ten se vyvinul až z práva praetorského, kdy praetor počal udílet držbu každému, kdo předložil testamentární listinu se sedmi pečeti svědků.

K ustálení úpravy došlo až v době justiniánského práva, kdy bylo možno rozeznávat především formy testamentu soukromého, který se dále dělil na testament řádný a mimořádný. Řádný soukromý testament mohl mít podobu testamentu ústního i písemného. V obou případech byla vyžadována přítomnost sedmi svědků, u písemného testamentu se svědkové na listinu podepsali a připojili své pečeti. Holografní testament zůstavitel nemusel podepisovat, u alografního testamentu byl však jeho podpis vyžadován. U mimořádných forem testamentu byly buď některé náležitosti zpřísněny,

⁵⁵ Derivativní způsob nabytí vlastnického práva. Více viz. KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80- 7179-031-1, s. 170-175.

nebo bylo naopak od některých upuštěno, hovoříme o tzv. privilegovaných formách testamentu. Zpřísněny byly náležitosti u testamentu slepce, kdy bylo zapotřebí osm svědků. Mezi další formy privilegovaných testamentů patřil testament na venkově (*testamentum ruri conditum*), testament pořizovaný v době epidemie nakažlivých nemocí (prameny hovoří o testamentu morovém (*testamentum pestis tempore conditum*)), testament, kterým pořizovali rodiče jen ve prospěch dětí či dalších přímých potomků (*testamentum parentum inter liberos*), testament vojenský. Dále existovaly ještě testamenty veřejné, jejichž vývoj spadal téměř výlučně do doby poklasické, výjimkou byl nejstarší římský kuriátní testament. Skutečné veřejné testamenty souvisely s rozvojem byrokratických úředních orgánů doby císařské. Jednalo se zejména o testamenty pořizené zápisem do úředního protokolu buď před soudem nebo obecním municipálním orgánem (*testamentum apud acta conditum*). Dále mohl být testament zasílán císařské kanceláři se žádostí, aby tam byl uložen (*testamentum principi oblatum*).

2.2 Testamentární způsobilost

Testamentární způsobilost (*testamenti factio*) byla způsobilost vyžadována jednak od osob, jež se účastnily zřízení testamentu, a dále také od osob, jichž se týkal obsah testamentu. Požadavky tedy platily pro zůstavitele, testamentární svědky, vážného, kupce rodinného jmění (*familiae emptor*), dědice, odkazovníky, popř. poručníky v testamentu ustavené.⁵⁶ Způsobilost měli jen římscí občané a Latini.

Pozdější nauka římského práva rozlišovala dvojí testamentární způsobilost. Aktivní testamentární způsobilost (*testamenti factio activa*) byla nutná pro testátora, neměli ji osoby cizího práva (*alieni iuris*), nedospělci, otroci, duševně choří a po nějakou dobu kleštěnci a marnotratníci, němí a hluší. Teprve mancipačním testamentem mohly poslední pořízení činit ženy. Tato testamentární způsobilost byla vyžadována u zůstavitele v době zřízení testamentu a pak nepřetržitě až do jeho smrti. Pasivní testamentární způsobilost (*testamenti factio passiva*) znamenala způsobilost být dědicem nebo odkazovníkem z testamentu, měl ji dědic, který v době zůstavitelovy smrti existoval alespoň jako nasciturus. Neměli ji však ti, kdo postrádali aktivní

⁵⁶ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80- 7179-031-1, s. 286.

testamentární způsobilost. Ze závěti nemohly nabývat tzv. *personae incertae* (osoby blíže neurčité).

2.3 Posloupnost proti testamentu

Posloupnost proti testamentu (*successio contra tabulas*) byla průlomem do testovací volnosti, jednalo se o posloupnost některých intestátních dědiců, která nastala, přestože zůstavitel projevil svoji poslední vůli testamentem. Nepominutelným dědicům se postupem času vyvinula tzv. formální práva, jednalo se o zásadu, která požadovala, aby zůstavitel určité osoby v testamentu neopominul. Museli být v testamentu jmenováni, uvedeni, ale jejich právo bylo jen formální, jelikož z pozůstalého majetku nenabývali nic. Formální práva nepominutelných dědiců měli dědicové vlastní a nutní (*heredes sui et necessarii*). Zvláštní bylo postavení syna (*filius familias*), který pokud nebyl ani ustaven ani řádně vyděděn, tak byl testament neplatný. Syn musel být vyděděn výslovně pro svou osobu, naopak u ostatních vlastních dědiců stačilo vydědění všeobecným prohlášením.

Zásady římského civilního dědického práva aplikoval praetor, který svou činností zásady zároveň přetvářel. Držbu pozůstalosti (*bonorum possessio*) uděloval všem dětem zůstavitelovým a ne jen těm, kteří byli jeho dědici vlastními a nutnými. Posloupnost proti testamentu praetor realizoval stejným způsobem jako běžnou dědickou posloupnost, udělil držbu pozůstalosti těm, které za nepominutelné dědice považoval, jednalo se o tzv. *bonorum possessio* proti testamentu (*contra tabulum*). U materiálních práv nepominutelných dědiců, která byla vývojově mladší, se spíše jednalo o morální závazek, že zůstavitel má nejbližším příbuzným zanechat jistý podíl ze svého majetku.

Až postupem času se vytvořila právní pravidla, která vymezovala povinný díl (*portio debita*).⁵⁷ Výše povinného dílu byla stanovena na jednu čtvrtinu zákonného podílu, pravděpodobně i pod vlivem Falcidiánské kvarty⁵⁸. Nárok na povinný díl mohl

⁵⁷ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1, s. 290-291.

⁵⁸ Quarta Falcidia je institut z roku 40 př. n. l., který omezoval vůli zůstavitele a týkal se odkazů. Vztah povinného dílu a falcidiánské kvarty viz. STLOUKALOVÁ, Kamila (ed.). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, ISBN: 978-80-87975-29-9, s. 129-137.

nepominutelný dědic uplatňovat žalobou na neplatnost testamentu (*querella inofficiosi testamenti*).⁵⁹

2.4 Zrušení a neplatnost testamentu

Ke zrušení testamentu docházelo tím, že se stal neplatným. Posuzoval se tak, jako by vůbec k jeho zřízení nedošlo, byl nulitní (*testamentum nullum*). Ke zrušení testamentu mohlo dojít buď z vůle zůstavitele, nebo na základě jiných objektivně působících skutečností. V případě, že nebyl testament zřízen po právu (*testamentum non iure factum*), tak vůbec nevznikl. Neplatným byl i testament „nespravedlivý“ (*testamentum iniustum*), ke kterému docházelo tehdy, zanedbal-li zůstavitel nepominutelných dědických práv svého syna.⁶⁰

Zůstavitel mohl testament kdykoliv zrušit nebo odvolat, jednalo se pak o zrušený testamet (*testamentum ruptum*). Staré civilní právo umožňovalo zrušit testament jen pořízením testamentu nového, a to i přesto že v původním testamentu zůstavitel uvedl, že na pozdější změny jeho vůle nemá být brán zřetel. V právu praetorském stačilo ke zrušení testamentu porušení testamentární listiny, např. odstraněním pečeti. V justiniánském právu se za zrušení testamentu uznávalo každé neformální zrušení, pokud bylo v souladu se skutečnou vůlí zůstavitele. Ke zrušení také docházelo přímým odvoláním testamentu, k prohlášení muselo dojít za přítomnosti tří svědků a dále za splnění předpokladu, že od zřízení testamentu uplynulo již deset let.⁶¹

K pozdější neplatnosti testamentu docházelo tehdy, kdy zůstavitel pozbyl po zřízení testamentu testamentární způsobilost. Jednalo se o tzv. pomýlený nebo marný testament (*testamentum irritum*). Testament mohl být také zrušen tím, že byl „opuštěn“, jelikož žádný z dědiců v něm ustanovených se dědicem nestal, hovořilo se o tzv. opuštěném testamentu (*testamentum destitutum*).

⁵⁹ HRDINA, Antonín Ignác; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborové zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-235-6, s. 103.

⁶⁰ KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1, s. 287.

⁶¹ Tamtéž, s. 288.

3. Dědění ze závěti

3.1 Pojem závěť

Definici závěti nalezneme v ustanovení § 1494 odst. 1 první věta OZ: „Závěť je odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.“ Jedná se o jednu z možných forem pořízení pro případ smrti, a to vedle dědické smlouvy a dovětky. Závěť je v současné době nejfrekventovanější pořízení pro případ smrti. Nejedná se však o nejsilnější dědický titul, kterým je od účinnosti OZ dědická smlouva.⁶² Je právem zůstavitele, aby pořídil se svým majetkem pro případ své smrti, toto právo je jen částečně omezeno zákonnou ochranou nepominutelných dědiců. Majetek, který zůstavitel celý život získával, obhospodařoval, by měla po jeho smrti nabýt osoba, ke které ho poutal hluboký vztah a které si nejvíce vážil. Touto osobou nemusí být osoba, která by přicházela v úvahu v zákonné posloupnosti. Může se však jednat o osobu právnickou i fyzickou.

Závěť je jednostranným právním jednáním zůstavitele, na které platí obecné požadavky vznášené na právní jednání v části první OZ⁶³. Jedná se o právní jednání, které nabývá účinnosti až smrtí zůstavitele.⁶⁴ Důvodová zpráva k OZ uvádí, že by zůstavitel neměl přistupovat k sepisování závěti až na poslední chvíli, ale měl by tak učinit při plných smyslech, s rozvahou a bez ukvapení. Měl by si zvolit řádnou formu pro závěť a zároveň se přesvědčit, že jeho poslední pořízení vyhovuje zákonným požadavkům. Jedná se o právní jednání, k jehož výkladu bude docházet až po smrti zůstavitele, a z tohoto důvodu by závěť neměla obsahovat nejasná ustanovení. Po smrti zůstavitele se už nikdo nemůže zeptat, jak to bylo přesně myšleno. Závěť je vždy třeba chápat jako projev odvolatelný. Na rozdíl od dědické smlouvy se jedná o právní jednání jednostranné, které může zůstavitel měnit, případně i odvolat.

„Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si

⁶² ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 74.

⁶³ Vůle zůstavitele musí být pravá a vážná (§ 551 – 552 OZ) a projev vůle musí být učiněn určitě a srozumitelně (§ 553 odst. 1 OZ), zůstavitel musí vůli projevit svobodně, tj. bez donucení (§ 587 OZ).

⁶⁴ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi.* 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 53.

zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.“⁶⁵ Zde je třeba použít pravidlo, že na právní jednání se má hledět spíše jako na platné než na neplatné.⁶⁶ Mělo by se dojít ke skutečnému poznání a respektování vůle a pohnutek zůstavitele. V OZ 1964 docházelo dle tvůrců OZ k totalitnímu pohrdání vůlí zůstavitele, což je opak oproti OZ, kdy je základním východiskem, že vůle zůstavitele je pro dědice závazná.⁶⁷ Problematikou zjištění vůle zůstavitele v pořízení pro případ smrti se zabýval ve své judikatuře i Nejvyšší soud ČSR, a to v rozsudku ze dne 28. listopadu 1986 vydaném pod sp. zn. 4 Cz 61/86: „*K posouzení skutečné vůle pisatele v závěti, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat vedle textu znění listiny (slovního výkladu) všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětních dědiců učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele. Okolnosti případu jsou skutečností existující vně vlastního projevu vůle, jestliže projev vůle je vykládán se zřetelem k okolnostem případu.*“

Vůli zůstavitele posiluje i ustanovení § 1694 odst. 1 OZ, které uvádí, že v případě pořízení pro případ smrti si dědici rozdělí pozůstalost podle jeho vůle, mohou se však před soudem dohodnout, že si pozůstalost zcela nebo zčásti rozdělí jinak, pokud to však zůstavitel výslovně připustil. Znění odst. 1 však odporuje odst. 2 citovaného ustanovení, který uvádí, že pokud zůstavitel výslovně nepřikázal, že pozůstalost musí být rozdělena, jak nařídil, nebo že povolaný dědic může přijmout jen, co mu bylo přiděleno, popřípadě že určitá věc má zůstat ve spoluvlastnictví dědiců, hledí se na jeho projev vůle jako na přání bez právní závaznosti. Platí tedy, že když pořízení zůstavitele neobsahuje výslovný příkaz k tomu, aby dědici bylo dodrženo, tak si dědici mohou pozůstalost rozdělit jinak.⁶⁸ Pokud zůstavitel nepořídil pro případ smrti, tak se mohou dědici před soudem dohodnout o jakémkoliv rozdělení pozůstalosti. Takto se také mohou dohodnout dědici ze závěti za předpokladu, že pozůstalost nemohla nebo nemusela být rozdělena podle vůle zůstavitele. Ustanovení § 1697 odst. 1 OZ uvádí, že soud rozdělí pozůstalost podle nařízení zůstavitele. OZ dává zůstaviteli možnost pověřit třetí osobu určením, jak má být pozůstalost rozdělena. Třetí osobou je míněna osoba,

⁶⁵ Viz. ust. § 1494 odst. 2 OZ.

⁶⁶ Viz. ust. § 574 OZ.

⁶⁷ ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2012, č. 3, s. 3-8.

⁶⁸ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 542-543.

keré nesvědčí dědické právo po zůstaviteli, ani si na dědictví po zůstaviteli nečiní nárok, není zůstavitelovým odkazovníkem.⁶⁹ Soud určí třetí osobě usnesením přiměřenou lhůtu pro určení rozdělení, lhůta nesmí být kratší než dva měsíce. K rozdělení pozůstalosti třetí osobou soud nepřihlíží v případě, že rozdělení je zjevně nespravedlivé nebo není vůbec možné.

3.2 Pořizovací způsobilost

Zůstavitelova způsobilost pořizovat o svém majetku pro případ smrti (tzv. *testamenti factio activa*) patří mimo jiné také k náležitostem platné závěti, nebo dovětku.⁷⁰ Pořizovací způsobilost má ten, kdo je svéprávný⁷¹ a zletilý⁷². V rámci důvodové zprávy k OZ je uvedeno, že nesyprávné osoby jsou zásadně nezpůsobilé pořizovat, ať již pro nedostatek věku anebo pro stav duševního zdraví. Zde je nutné si uvědomit rozdíl ve výrazu „nesvéprávný“, jelikož zde se tím rozumí osoba, která nemá pořizovací způsobilost, nikoliv osoba omezená ve svéprávnosti k právním jednáním vůbec.

Částečně však mohou pořizovat i osoby nesyprávné, tyto výjimky jsou upraveny v ustanoveních § 1526 až 1528 OZ. První výjimka se týká osob, které dosud nenabyly zletilosti, a přesto by chtěly pořídit pořízení pro případ smrti. Mohou tak učinit po dosažení věku patnácti let, avšak pouze formou veřejné listiny⁷³. Jedná se o natolik závažné právní jednání, že je nutné, aby osoba nadaná veřejnou mocí (notář) ověřila, že zůstavitel je psychicky schopný takové právní jednání učinit.⁷⁴

Další výjimka se týká osob, které jsou omezené ve svéprávnosti tak, že nejsou způsobilé pořizovat, ale došlo u nich k uzdravení v takové míře, že jsou schopné pořídit vlastní vůli. Jedná se o dva způsoby uzdravení. Prvním z nich je uzdravení, které má za následek vrácení svéprávnosti. Ustanovení § 1527 OZ řeší určité mezidobí mezi

⁶⁹ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomir aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 562.

⁷⁰ Tamtéž, s. 155.

⁷¹ Srov. ust. § 1525 OZ.

⁷² Viz. ust. § 30 odst. 1 OZ: „Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabyvá dovršením osmnáctého roku věku.“; odst. 2: „Před nabytím zletilosti se plně svéprávnosti nabyvá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství. Svéprávnost nabytá uzavřením manželství se neztrácí ani zánikem manželství, ani prohlášením manželství za neplatné.“

⁷³ Důvodová zpráva k OZ uvádí, že je zde uvedeno ve formě veřejné listiny, a ne pouze notářského zápisu, z toho důvodu že je ponechán prostor i pro případné pořizování před soudem ve formě veřejné listiny.

⁷⁴ Viz. ust. 1538 OZ, které ukládá tomu, kdo sepisuje veřejnou listinu o závěti, aby se přesvědčil, zda se projev poslední vůle děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

uzdravením člověka, jehož svéprávnost byla rozhodnutím soudu omezena, a pravomocným rozhodnutím soudu o vrácení svéprávnosti. V druhém případě se nejedná o plné uzdravení, důvodová zpráva k OZ hovoří o tzv. světlých okamžicích (*lucida intervalla*). V případě, že zůstavitel v rámci tohoto uzdravení pořídí pro případ smrti, je pak důkazní břemeno na tom, kdo tvrdí, že zůstavitel byl v době vyhotovení závěti natolik zdrav, že mohl pořádit s plnou rozvahou.⁷⁵

Pokud je osoba omezená ve svéprávnosti, tak může v rámci omezení pořizovat jen ve formě veřejné listiny. Jedná se o podobnou situaci jako u osob ve věku patnácti až osmnácti let, kdy je potřeba ověření osoby nadané veřejnou mocí. Je třeba klást důraz na slova „v rámci omezení“, z nichž „*je nutno dovozovat, že případy, kdy byl rozsah omezení svéprávnosti stanoven tak, že pořizovací volnost zůstavitele výslovně vylučuje úplně, nepřichází v úvahu, aby dotčená osoba jakkoliv pořizovala*“⁷⁶, a to ani notářským zápisem, neboť veřejnou listinou se v daném případě míní ve smyslu ustanovení § 3026 odst. 2 OZ právě notářský zápis.⁷⁷

Poslední výjimka se týká osob, které byly omezené ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu. Tyto osoby mohou pořizovat v rozsahu omezení v jakékoliv předepsané formě, nejvýše však o polovině pozůstalosti. Zbývající část pozůstalosti připadne zákonným dědicům, v případě že by měl jako zákonný dědic dědit pouze stát, tak může zůstavitel pořádit o celé pozůstalosti.

3.3 Účinky omylu

Zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevuje svoji vůli, může se však stát, že jedná v omylu. Důvodová zpráva k OZ uvádí, že i přes dopad obecných ustanovení právního jednání na závět jsou některé zvláštní otázky upraveny přímo v ustanoveních o dědickém právu, mezi ně patří i zvláštní ustanovení o následcích zůstavitelova omylu. Zůstavitel se při pořizování závěti může zmýlit, tedy při pořizování závěti jednat v omylu. Při posuzování platnosti se musí jednat o omyl z pohledu zůstavitele, nikoliv o

⁷⁵ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 379-380.

⁷⁶ Srov. ust. § 1595 OZ: „*Odkaz může zřídít osoba způsobilá pořizovat závěti. Zůstavitel nezpůsobilý pořizovat může ze svého majetku odkázat jinému jen předměty malé hodnoty.*“

⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 120.

omyl z pohledu dědice. I zde se uplatní zásada co největšího respektování vůle zůstavitele a pouhé vady projevu, např. přeřeknutí, přepsání, nesprávné pojmenování nebo popsání, nevyvolají neplatnost příslušného ustanovení závěti, pokud je zachována určitost a srozumitelnost projevu vůle zůstavitele.⁷⁸

Podstatný omyl je definován v ustanovení § 1530 odst. 1 OZ jako omyl, který se týká buď osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstavují, anebo podstatných vlastností věci. Za podstatné vlastnosti jsou považovány ty vlastnosti, o kterých je zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdybych se v nich nebyl zmýlil. Neplatnou je pak ta část závěti, které se podstatný omyl týká. Při dokazování „*důkazní břemeno ponese nejspíš ten, kdo tvrdí, že k podstatnému omylu došlo a vyvozuje z toho pro sebe určité právo.*“⁷⁹ Pokud by se vůle zůstavitele zakládala jen na mylné pohnutce, tak pak by způsobovala neplatnost těch ustanovení závěti, kterých se týká. Mylná pohnutka je omylem zůstavitele, který ho vedl k tomu, aby sepsal konkrétní ustanovení závěti. Pohnutka zůstavitele by v závěti měla být projevená, nelze totiž následně zkoumat (zjišťovat) pohnutku, kterou zůstavitel vůbec nevyjádřil.⁸⁰

Omyl, týkající se celé závěti, může způsobit neplatnost závěti jako celku. Jedná se však o neplatnost relativní, kdy závěť bude považována za platnou, dokud se dědic (ten, který by měl prospěch z její neplatnosti) její neplatnosti nedovolá.

3.4 Forma závěti

Závěti můžeme třídit podle různých kritérií, podle formy je můžeme třídit na písemné nebo ústní, soukromé nebo sepsané veřejnou listinou, zda byla potřeba svědci či nikoliv.⁸¹ OZ využívá základní rozlišení na závěti pořízené soukromou listinou a na závěti pořízené veřejnou listinou, jelikož se z hlediska systematiky jedná o přehledné rozlišení, bude využito i v následujícím textu. Z hlediska závažnosti právního jednání, jehož účinky se projeví až v době, kdy už zůstavitel nemůže svoji vůli dodatečně vysvětlit, je třeba klást důraz na vyšší formálnost než u jiných právních jednání.

⁷⁸ NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9, s. 46.

⁷⁹ ŠVESTKA, Jirí; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 123.

⁸⁰ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 171.

⁸¹ SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, ISBN 978-80-7201-931-1, s. 57.

Z tohoto důvodu se vyžaduje písemná forma závěti, ledaže by byla závěť pořízená s úlevami.

3.4.1 Závěť ve formě soukromé listiny

Zůstavitel může pořídit závěť ve formě soukromé listiny, a to buď beze svědků (holografní závěť), anebo se svědky (allografní závěť). V současné právní úpravě není stanoveno, že by závěť musela obsahovat uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla podepsána. „*Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná.*“⁸² „*Gramatickým výkladem tohoto ustanovení bývá dovozováno, že nově nemusí být v závěti uveden den, měsíc ani rok, kdy byla podepsána.*“⁸³ Jedná se však o úpravu, která v praxi může přinést značné problémy, např. při určení data pro posouzení pořizovací způsobilosti zůstavitele, dědické nezpůsobilosti či důvodnosti vydědění, a především také při objevení další nedatované závěti zůstavitele. V tomto případě budou neplatné obě dvě závěti, pokud nebude možné zjistit, která z nich je pozdější. Je zde však určitý rozpor se zásadou právní jistoty a se zásadou, že vůle zůstavitele má být, pokud možno, co nejvíce respektována. Pokud bude však možné alespoň u jedné ze závětí datum dovodit, bude taková závěť platná. Holografní (případně i allografní) závěť bez uvedení data jejího pořízení, bude ve většině případů považována (a v dědickém řízení uznána) za platnou.⁸⁴

Holografní závěť je nejčastější formou závěti. Jedná se o závěť sepsanou vlastní rukou zůstavitele. OZ v ustanovení § 1533 uvádí: „*Kdo chce pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji podepíše.*“ Mezi výhody vlastnoručně psané závěti patří jednoduchost, pohotovost a dále také, že s pořízením nejsou spojeny žádné náklady. Tyto výhody mohou být však někdy i nevýhodami. Jak již bylo uvedeno výše, závěť by měl zůstavitel pořizovat po důkladném rozmyšlení a uvážení, avšak snadnost pořízení holografní závěti může vést k tomu, že zůstavitel tak učiní pod vlivem okamžité nálady, mrzutosti či stresu. Další nevýhodou může být, že zůstavitel v závěti použije obraty či jiné právnícké termíny, kterým správně nerozumí, a

⁸² Viz. ust. § 1494 odst. 1 druhá věta OZ.

⁸³ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 93.

⁸⁴ PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval!. *Ad Notam*. 2013, č. 1, s. 14.

díky tomu pak mohou některá ustanovení závěti obsahovat nedostatky. V případě, že zůstavitel závěť napsanou vlastní rukou neuloží do úschovy k notáři nebo k třetí osobě, může být pak problém s jejím odhalením v rámci řízení o pozůstalosti. Formální náležitostí holografní závěti je, že zůstavitel musí závěť v celém jejím obsahu (od začátku do konce) napsat sám bez pomoci třetí osoby, která by jakkoliv ovlivnila charakteristické znaky jeho rukopisu⁸⁵, a dále podpis zůstavitele na závěti musí být jeho vlastnoručním podpisem. „*Absence jakékoli z těchto dvou náležitostí způsobuje absolutní neplatnost takové závěti.*“⁸⁶ Není podstatné, zda zůstavitel napsal závěť tiskacím či psacím písmem, jen by měl mít v patrnosti, že v případě nečitelnosti textu by se mohlo jednat o značný problém. Dále není ani podstatné, na čem je závěť napsaná, může se jednat o papír, účtenku, obálku, apod. Závěť ani nemusí být označena jako závěť, důležité je, aby se jejím obsahem o závěť jednalo. U vlastnoručního podpisu zůstavitele není podmínkou, aby šlo o podpis celým jménem, skládající se z osobního jména a příjmení⁸⁷. Judikatura výslovně připouští podpis zůstavitele pouze příjmením⁸⁸, a dále dle zásady respektování vůle zůstavitele je možné za dostatečný považovat i podpis zůstavitele jiným jménem, který člověk v právním styku běžně používá (§ 77 odst. 2 OZ), bude-li z okolností konkrétního případu bezpochyby zřejmé, že se jedná o podpis zůstavitele. Rovněž také není podstatné, zda se jedná o podpis čitelný či nikoliv, podmínkou je, že se jedná o podpis zůstavitele. Podpis nelze nahradit jeho mechanickým vyhotovením (např. razítkem) nebo ověřeným elektronickým podpisem.⁸⁹ Zákon nevyžaduje, aby podpis zůstavitele byl na závěti úředně ověřen, ale lze to pouze doporučit z důvodu zabránění vzniku možných sporů o jeho pravost. Podpis by měl zpravidla být umístěn pod vlastním textem závěti, jejíž obsah ukončuje.

Druhou formou závěti ve formě soukromé listiny je allografní závěť, kterou můžeme dělit na allografní závěť prostou a na allografní závěť speciální. OZ upravuje v ustanovení § 1534 allografní závěť prostou, a to: „*Závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými*

⁸⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007 (Rc 107/2008).

⁸⁶ SVOBODA, Jiří; KLÍČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 62.

⁸⁷ Srov. ust. § 77 OZ.

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. ledna 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82 (Rc 51/1984) „*Podepsal-li zůstavitel závěť alespoň svým příjmením, je tím splněna náležitost podpisu závěti podle § 476 odst. 2 OZ (z roku 1964), pokud o totožnosti zůstavitele nejsou žádné pochybnosti.*“

⁸⁹ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 178.

výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.“ Jedná se o závěť, kterou zůstavitel může podobně jako závěť holografní pořídít bez nákladů a časového prodlení. Je si však nutné uvědomit, že v praxi se jedná o nejsnáze zneužitelnou formu závěti, a proto tato forma závěti vede nejčastěji ke sporům o platnost a pravost poslední vůle.⁹⁰ Zůstavitel může takto pořídít v případě, že mu například činí problém sepsat závěť vlastní rukou. Aby allografní závěť byla platná, musí jí zůstavitel podepsat vlastní rukou a před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Ohledně podpisu platí obdobně jako u podpisu holografní závěti. Není podstatné, zda zůstavitel sepsal závěť na počítači, na stroji, či zda ji fakticky sepsal někdo jiný. V tomto případě se nebude jednat o pisatele závěti ve smyslu ustanovení § 1541 OZ, neboť tato osoba zde nemá žádný rozhodující význam, pouze vyhotovuje text, nezajišťuje skutečnost, že text odpovídá skutečné vůli zůstavitele.⁹¹ Není proto vyloučeno, aby text prosté allografní závěti vyhotovil dědic či odkazovník z této závěti, anebo ten, koho zůstavitel povolal za vykonavatele závěti. Sepis listiny obsahující poslední vůli zůstavitele nenáleží k aktu zřízení allografní závěti, a pisatele tak není vůbec k pořízení této závěti zapotřebí.⁹² Prohlášení zůstavitele, že listina obsahuje jeho poslední vůli, musí být provedeno před dvěma svědky současně přítomnými. Svědkem závěti může být osoba svéprávná, která zná jazyk, v němž se projev vůle činí. „*Pokud by zůstavitel projev učinil nejprve před jedním svědkem a později (byť ve stejný den) před druhým svědkem v nepřítomnosti prvního, byla by závěť v rozporu se zákonem.*“⁹³ Zůstavitel nemusí závěť podepsat před svědky, je naprosto dostačující, pokud před nimi prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci závěti potvrdí, že zůstavitel a pořizovatel závěti jsou jedna a táž osoba, závěť podepíše a k podpisu závěti (zpravidla) připojí tzv. svědeckou doložku poukazující na jejich vlastnost svědka a údaje, podle nichž je lze zjistit. Svědci by měli zůstavitele znát, a to z toho důvodu, že potvrzují, že se skutečně jedná o něho. Podpis svědků musí být přímo na listině samé. Z judikatury vyplývá, že svědkem je jen taková osoba, která je takovou funkcí předem pověřena a je s tímto pověřením srozuměna; není tedy tímto svědkem při pořizování ten, kdo byl

⁹⁰ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 63.

⁹¹ Srov. ust. § 1536 OZ pro speciální allografní závěť.

⁹² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. května 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96 (Rc 28/2000).

⁹³ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 181.

tomuto úkonu náhodně přítomen.⁹⁴ Svědek závěti nemusí znát její obsah, a pokud ho zná, tak platí povinnost mlčenlivosti.

Vedle allografní závěti prosté může zůstavitel pořídit allografní závěť speciální. Jedná se o závěť, kterou pořizuje smyslově postižený zůstavitel za účasti tří svědků a případně dalších osob (pisatele, tlumočnicka či předčitatele). V současné právní úpravě touto formou mohou pořizovat pouze osoby smyslově postižené, nikoliv osoby „negramotné“ (neschopné číst a psát), které mohou pořizovat jen ve formě veřejné listiny.

OZ upravuje v ustanovení § 1535 odst. 1 postup v případě nevidomých osob, a to tak že zůstavitel musí projevit vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. V judikatuře je pojem nevidomá osoba vyložen tak, že se jedná o osobu, jíž zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, popř. podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.⁹⁵ Zůstavitel musí před svědky potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli, k tomuto prohlášení může zůstavitel použít jakýchkoliv slov, nemůže se však jednat pouze o konkludentní jednání. Je třeba mít na paměti, že zůstavitel nemá jinou možnost, jak se seznámit s tím, co je obsaženo v listině, než tu, že důvěřuje osobě, která mu jí přečte. Osobou předčitatele a pisatele mohou být jak svědci, tak i třetí osoby, které si zůstavitel zvolí. Pokud jsou osoby pisatele a předčitatele odlišné od svědků, pak tyto osoby také musí závěť podepsat, a zároveň je vhodné, aby uvedli svoji funkci při pořizování závěti a zároveň údaje, na základě kterých je v budoucnu bude možné zjistit. Závěť nevidomé osoby musí kromě náležitostí uvedených v ustanovení § 1535 odst. 1 OZ zároveň obsahovat i náležitosti, které obsahuje ustanovení § 1536 OZ.⁹⁶ V závěti musí být přímo uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal a kdo ji přečetl, a dále jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že se jedná o jeho skutečně projevenou vůli. Závěť zásadně podepisuje i přímo zůstavitel, pokud to není možné, protože zůstavitel neumí psát, tak se uplatní obecné ustanovení § 563 odst. 1 OZ. U

⁹⁴ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96 (Rc 59/1998).

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004 (Rc 62/2006).

⁹⁶ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 186.

pořízení závěti nevidomých osob platí zvláštní úprava, dle které je nutná přítomnost tří svědků.

Osoba smyslově postižená, která nemůže současně číst nebo psát, může pořídit speciální formou allografní závěti ve smyslu ustanovení § 1535 odst. 2 OZ při splnění určitých předpokladů. Jedná se o osobu se zrakovým či sluchovým postižením různého stupně (tedy také osoba nevidomá), případně osobu s kombinovaným postižením zraku i sluchu (tzv. hluchoslepý) nebo osobu němou. U nevidomých osob se jedná o zvláštní ustanovení ve vztahu k ustanovení § 1535 odst. 1 OZ, jelikož dopadá pouze na nevidomé osoby, které nemohou psát (vychází se přitom z předpokladu, že nevidomá osoba není bez speciálních pomůcek vůbec schopna číst).⁹⁷ Zůstavitel musí svoji vůli projevit před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který závěť nepsal. Všichni svědci musí zvolený způsob dorozumívání ovládat. Zůstavitel poté zvoleným způsobem dorozumívání před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V závěti musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal, kdo ji tlumočil, a dále jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a také že byl obsah listiny tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, včetně údaje, jaký způsob dorozumívání zůstavitel zvolil. Listinu podepíše i zůstavitel, pokud to není možné, tak se použije postup, který je uveden výše u allografní závěti speciální u nevidomých osob. Svědci se podepíší na listinu obsahující závěť, k podpisu zpravidla připojí tzv. svědeckou doložku.

3.4.2 Závěť ve formě veřejné listiny

Veřejnou listinou, na kterou odkazuje ustanovení § 1537 OZ, je ve smyslu § 3026 odst. 2 notářský zápis.⁹⁸ Závěť sepsaná notářem má pro zůstavitele řadu výhod. Je zde menší riziko nesprávnosti. Notář se musí přesvědčit, že projev zůstavitele je činěn s rozvahou, vážně a bez donucení, což má předem zabránit případným sporům. Jelikož se jedná o veřejnou listinu, kterou OZ definuje jako listinu vydanou orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo takovou listinu, kterou za veřejnou prohlásí

⁹⁷ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 66.

⁹⁸ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 136.

zákon⁹⁹, tak má mnohem větší důkazní sílu. Skutečnosti, které veřejná listina potvrzuje, platí, dokud ten, kdo o nich pochybuje, neprokáže, že tomu tak není. Notář listinu neprodleně po sepsání eviduje v Evidenci právních jednání pro případ smrti a originál závěti sepsané notářským zápisem uschová v kovové skříni pod uzávěrou. Formou veřejné listiny může zásadně pořídit každý, kdo má pořizovací způsobilost. Notářský zápis musí věrně reprodukovat vůli zůstavitele. Projev vůle zůstavitele je i tehdy, pokud notář zůstaviteli vyloží, co podle předběžné dohody s ním pojal do připravovaného textu závěti a zůstavitel vyjádří s takovým textem souhlas nebo navrhne jeho úpravu.¹⁰⁰

V některých případech nemá zůstavitel jinou možnost sepsání závěti než ve formě veřejné listiny. Jedná se o případy, kdy pořizuje o svém majetku nesvéprávný, který dovršil 15 let věku (§ 1526 OZ), ten, kdo byl omezen ve svéprávnosti, pořizuje-li v rámci omezení (§ 1528 odst. 1 OZ) a nedošlo-li k jeho uzdravení (§ 1527 OZ), osoba, která nemůže číst nebo psát a není přitom schopna se na listinu podepsat ani učinit namísto podpisu rukou nebo jinak vlastní znamení (§ 1535 odst. 2 OZ), a ten, kdo se nachází v péči zdravotnického nebo sociálního zařízení, pořizuje-li ve prospěch zaměstnance nebo správce tohoto zařízení (§ 1493 OZ). Dále je obligatorní forma veřejné listiny vyžadována v případech, kdy zůstavitel pořízením pro případ smrti zakládá nadaci nebo ústav.

V přecházející právní úpravě byla významná novelizace OZ 1964 zákonem č. 509/1991 Sb., účinného od 1. ledna 1992. Uvedený zákon reagoval na demokratické změny ve společnosti, byly rozšířeny formy závěti znovuoobením institutu allografní závěti v obecné podobě, dále došlo k obnovení allografní závěti osob, které pro určitou smyslovou vadu nemohli pořídit allografní závěti v obecné podobě. V případě pořízení závěti notářským zápisem bylo připuštěno, aby pořídil i nezletilý, který dovršil věku 15 let. Významné bylo také právo zůstavitele zřídit závětí nadaci.¹⁰¹

3.4.3 Svědkové závěti

Svědkové závěti jsou OZ v některých případech požadováni při pořízení pro případ smrti. Jedná se o závěť allografickou, kdy je vyžadována přítomnost dvou svědků, a dále o závěť allografickou speciální, kdy je vyžadována přítomnost tří svědků

⁹⁹ Viz. ust. § 567 OZ.

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. dubna 2011, sp. zn. NS 21 Cdo 2120/2009.

¹⁰¹ SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, ISBN 978-80-7201-931-1, s. 34.

současně. Tři svědci jsou také vyžadováni při sepisu závěti osobou nevidomou nebo osobou se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, ve formě veřejné listiny. Svědci musí být schopni potvrdit, že osoba pořizovatele závěti a zůstavitele je jedna a ta samá osoba. Jejich podpis bude součástí listiny, která obsahuje závěť. Ke svému podpisu by svědci měli připojit tzv. svědeckou doložku, která poukazuje na jejich vlastnosti svědka a dále také údaje o své totožnosti, na základě kterých je bude v budoucnu možné zjistit a kontaktovat.

OZ upravuje vlastnosti osoby způsobilé být svědkem závěti. V první řadě se musí jednat o osobu svéprávnou, která je znalá jazyka nebo způsobu dorozumívání, v němž je projev vůle učiněn. Osoba nevidomá, neslyšící, němá nemůže být svědkem závěti. Hlavním úkolem svědka je potvrdit totožnost zůstavitele jako osoby, která závěť pořídila, a prohlášení zůstavitele o závěti jako projevu jeho poslední vůle.¹⁰²

Svědkem závěti musí být zásadně osoba, která nemá na pořízení závěti a jejím obsahu žádný zájem. Z tohoto důvodu OZ stanoví, že budoucí dědic nebo odkazovník není způsobilý svědčit o tom, co se mu zůstavuje. Dále není způsobilá svědčit osoba, která je dědici nebo odkazovníkovi blízká, ani zaměstnanec dědice nebo odkazovníka. Pokud by se přesto taková osoba stala svědkem závěti, mělo by to za následek neplatnost ustanovení ve prospěch takové osoby. Ustanovení bude platné, pokud jej zůstavitel napíše vlastní rukou, nebo pokud jej potvrdí tři svědci. Svědecká způsobilost je omezena i pro další osoby, a to ty, které zůstavitel povolal jako vykonavatele závěti, a dále pro osoby, které při pořizování závěti působili jako pisatel, předčítatel, tlumočnick nebo úřední osoba.

3.4.4 Závěť pořízená s úlevami

Současná právní úprava umožňuje zůstaviteli pořídit pořízení pro případ smrti také v mimořádných situacích, kdy není čas pro pořízení zůstavitele po zralé úvaze, v klidu a s rozvahou, i přesto by však zůstavitel měl mít možnost učinit poslední vůli. V praktickém životě se nejedná o instrument, který je často využíváný. Pro takto pořízené poslední vůle je charakteristické, že jejich platnost není neomezená. Jednotlivé lhůty platnosti se liší, ale pro všechny platí, že žádná ze lhůt omezujících platnost těchto závětí nepočne běžet dřív, dokud zůstavitel nemůže pořídit ve formě veřejné listiny.

¹⁰² NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9, s. 50-51.

Dalším znakem závětí pořízených s úlevami jsou i zvláštní pravidla, která platí pro svědky těchto závětí. Svědky mohou být i osoby nesvéprávné, která dosáhly věku patnáct let, a dále osoby omezené ve svéprávnosti, pokud jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti.

Poříditi závěti s úlevami lze pouze v zákonem stanovených případech. Ústní formou závěti¹⁰³ může zůstavitel poříditi v případech, kdy se pro nějakou nenadálou událost nachází v patrném a bezprostředním ohrožení života, anebo kdy se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a po pořizovateli nelze rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě (§ 1542 OZ). Zůstavitel takto pořizuje před třemi současně přítomnými svědky, kteří by pak následně měli poříditi písemný záznam o zůstavitelově poslední vůli. Tento záznam je důvodem dědické posloupnosti, v případě, že ho svědci z jakéhokoliv důvodu neučiní, je důvodem dědické posloupnosti soudní protokol o výslechu svědků závěti s úlevami.

Mezi další možnosti pořízení závěti s úlevami patří sepsání závěti starostou obce, pokud existuje důvodná obava, že zůstavitel zemře dříve, než bude moci poříditi ve formě veřejné listiny (§ 1543 OZ).

Další možností je pořízení zůstavitele na palubě letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice nebo na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky, pokud pro to má vážný důvod (§ 1544 OZ).

Poslední možností je pořízení vojáka nebo jiné osoby náležející k ozbrojeným silám před velitelem vojenské jednotky ČR nebo jiným vojákem v hodnosti důstojníka nebo vyšší za přítomnosti dvou svědků při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích (§ 1545 OZ).

3.5 Vedlejší doložky v závěti

Současná právní úprava zakotvuje vedlejší doložky v závěti, které se do naší právní úpravy po delší době vrátily s účinností OZ. Podmínky, lhůty a příkazy v závěti byly upraveny již v OZO, zůstavitel jimi mohl omezit právní postavení dědice. Pokud se jednalo o podmínku možnou a dovolenou, tak mohlo dojít k nabytí práva závislého na jejím splnění jen tehdy, byla-li přesně splněna. Při zanechání pozůstalosti s příkazem, se

¹⁰³ Výjimka z pravidla, že závěť musí být pořízena v písemné formě; viz. ust. § 1532 OZ.

jednalo o rozvazovací podmínku, a tedy nesplnil-li dědic příkaz, pozbýval dědictví.¹⁰⁴ Následující právní úprava vedlejší doložky neupravovala, a to především z toho důvodu, že se jednalo o občanské zákoníky éry socialismu, které byly založeny na koncepci omezování dispoziční svobody ve vztahu k předmětům individuálního vlastnictví, tedy i omezování právních důsledků projevů vůle zůstavitele. OZ 1950 uváděl v ustanovení § 550, že neplatná je podmínka, kterou zůstavitel omezil někoho v povolání za dědice, a dále že je také neplatné ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení na koho má dědictví přejít po smrti dědice. Zůstavitel také dědici nemohl přikázat, aby něco vykonal nebo aby použil dědictví nebo jeho část určitým způsobem. Ustanovení § 478 OZ 1964 uvádělo, že jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky, nabytí dědictví nelze vázat na splnění určité podmínky, ani nelze dědici uložit příkaz, jak má s kterou věcí nebo právem ze zanechaného majetku naložit. Taková ustanovení by v případě jejich pojetí do závěti neměla žádné účinky. Odkládací podmínka, na kterou podle záměru zůstavitele mělo být vázáno nabytí dědictví určitým dědicem, jako by tu nebyla.¹⁰⁵ Právní praxe ale připouštěla ustanovení závěti o povolání náhradního dědice pro případ, že by dědic uváděný na prvním místě dědictví z jakéhokoliv důvodu nenabyl. Obecné náhradnictví (vulgární substituce) mohlo být při pořizování závěti využito i bez rizika právní neúčinnosti, a to i vzhledem ke stálému názoru judikatury, že povolání náhradního dědice nemá povahu podmínky, na kterou je zaměřena pozornost v ustanovení § 478 OZ 1964.¹⁰⁶

Důvodová zpráva k OZ považuje vedlejší doložky v závěti za oprávnění zůstavitele, jež takto získává motivaci k produktivní činnosti, spořivosti a vůbec ke spořádanému životu, jelikož má možnost, aby dal pokyny, jak uspořádat majetkové poměry vzešlé z jeho celoživotní činnosti pro dobu po jeho smrti.¹⁰⁷ OZ zůstaviteli umožňuje v závěti uvedení vedlejší doložky dvojího druhu. V prvním případě se jedná o možnost zůstavitele povolat vykonavatele závěti, o němž je více uvedeno v podkapitole

¹⁰⁴ BÍLEK, Petr; ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001: Zákony s poznámkami*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-590-9, s. 118.

¹⁰⁵ KNAPPOVÁ, Marta aj. *Občanské právo hmotné*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2002, ISBN 80-863-9531-6, s. 297.

¹⁰⁶ MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-79-0, s. 84-85.

¹⁰⁷ NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9, s. 56.

3.5.1. Druhý případ uvádí možnost zůstavitele připojit k závěti podmínku, doložení času nebo příkaz, jejichž podstatou je omezení právního postavení závětního dědice, který své dědické právo nenabývá standardním způsobem. Je omezen z hlediska časového nebo povinností k určitému konání či nekonání.¹⁰⁸

Ustanovení 1551 odst. 2 OZ z části ustanovuje ochranu dědiců před excesy ve vedlejších doložkách. Nepřihlíží se k vedlejším doložkám, které směřují jen k zřejmému obtěžování dědice či odkazovníka ze zůstavitelovy zjevné svévole. Dále se nepřihlíží ani k těm, které zjevně odporují veřejnému pořádku nebo jsou nesrozumitelné. Jako příklad vedlejších doložek, ke kterým se nepřihlíží, uvádí důvodová zpráva k OZ např. příkaz podporovat nezákonnou organizaci podněcující rasovou či náboženskou nenávisť. Další ochrana dědiců je v ustanovení § 1552 OZ, které uvádí, že se nepřihlíží k vedlejším doložkám, které by dědici či odkazovníkovi ukládaly, aby uzavřel či neuzavřel manželství, případně aby v manželství setrval nebo aby manželství zrušil. Toto pravidlo se nepochybně aplikuje i na registrované partnerství.¹⁰⁹ Poslední věta ustanovení § 1552 OZ uvádí: „*Zůstavitel však může někomu zřídit právo na dobu, než uzavře manželství.*“, lze si tak například představit situaci, že zůstavitel uloží dědici, aby jako odkaz plnil manželce zůstavitele do doby, než se opět provdá, dále například služebnost bytu, výměnek či důchod. Jedná se o určité časově omezené peněžité plnění, či časově omezené užívací právo, jež má sociální aspekt a má splňovat dočasné majetkové zajištění osoby, jejíž životní situace to vyžaduje.

3.5.1 Vykonavatel závěti

Zůstavitel může závětí povolat vykonavatele závěti. Jedná se o osobu zúčastněnou na dědickém právu, jejímž hlavním úkolem je dbát o to, aby došla řádného naplnění poslední vůle jiného (zůstavitele).¹¹⁰ Vykonavatele závěti nelze povolat jiným způsobem než závětí, je povolán přímo v závěti samé, a to formou vedlejší doložky, kterou závěť může nebo nemusí obsahovat.

Zůstavitel může v závěti určit nejen osobu vykonavatele závěti, ale také to, jaké bude mít povinnosti a jak bude odměňován. Výkon funkce vykonavatele závěti je

¹⁰⁸ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 220.

¹⁰⁹ Viz. ust. § 3020 OZ.

¹¹⁰ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 223.

zásadně bezúplatný, pokud však zůstavitel určí, že vykonavateli závěti bude náležet odměna, musí určit i v jaké výši, popř. jak nebo kým bude výše odměny určena. Vykonavatelem závěti může být fyzická osoba nebo právnická osoba. Zůstavitel není nijak omezen ve výběru osoby, kterou povolá za vykonavatele závěti, může se jednat o rodinného příslušníka, blízkého přítele, ale také například o advokáta, notáře, nebo společnost vykonávající advokacii. Funkce vykonavatele závěti je vázána na osobu, kterou zůstavitel povolal za vykonavatele závěti, nepřechází na dědice nebo jiné právní nástupce. Vykonavatel závěti svoji funkci musí vykonávat jen osobně, nemůže se nechat zastoupit. „Práva vykonavatele poslední vůle jsou ryze osobní a nemohou být jinému postoupena.“¹¹¹ Povoláný vykonavatel závěti nemůže vykonávat svou působnost v případě, že závěť je neplatná (buď jako celek nebo v části týkající se zůstavení pozůstalosti dědici), anebo tehdy, jestliže stejnou závětí povoláný dědic nedědí nebo nemůže dědit.

Z důvodové zprávy k OZ vyplývá, že hlavním úkolem vykonavatele závěti je, aby dohlédl na náležité splnění závěti. Vykonavatel závěti plní i další úkoly plynoucí pro něj ze zákona, a dále také další práva a povinnosti, které mu může určit zůstavitel. Je povinen při všech činnostech postupovat s „péčí řádného hospodáře“¹¹². Vykonavateli závěti náleží všechny právní prostředky, které potřebuje v řízení o pozůstalosti nebo i v jiném řízení k obhájení zůstavitelovy závěti, všech jeho příkazů a pokynů, které v souvislosti s tím udělil. OZ výslovně zmiňuje právo vykonavatele závěti hájit před soudem platnost závěti a namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka.

Pokud je při projednání ze závěti zjištěno, že byl povolán vykonavatel závěti, tak ho o tom soud vyrozumí. Je pak na vykonavateli závěti, zda svou funkci bude plnit. Má také možnost kdykoliv z výkonu funkce odstoupit s tím, že jeho odstoupení je účinné od chvíle, kdy dojde k soudu. Vykonavatel závěti je účastníkem řízení o pozůstalosti. Pokud zůstavitel nepovolal správce pozůstalosti, tak náleží vykonavateli závěti také správa pozůstalosti, dokud soud nerozhodne o jiném opatření. Jestliže vykonavatel závěti spravuje pozůstalost, tak má práva a povinnosti, které jinak náleží při výkonu této činnosti správci pozůstalosti. V případě, že závěť, kterou byl vykonavatel závěti

¹¹¹ Gl. U. 5295. Viz. ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 162.

¹¹² Srov. ust. § 159 odst. 1 OZ.

povolán, byla projevna ve formě veřejné listiny, použijí se ustanovení o správci pozůstalosti na vykonavatele závěti obdobně, pokud byl povolán ve formě soukromé listiny, tak se použijí přiměřeně. V případě, že zůstavitel závěti zřizuje nadaci, tak je vykonavatel závěti povinen vykonat pro vznik vše potřebné.

Ustanovení § 1555 OZ upravuje situaci, kdy je podána námitka neplatnosti povolání do funkce vykonavatele závěti, a to dědici, kteří popírají platnost právního jednání zůstavitele, kterým povolal vykonavatele. Pokud je napadána pravost a platnost závěti, jejíž součástí je povolání vykonavatele závěti, tak v případě neplatnosti závěti, bude neplatné i povolání vykonavatele závěti. V případě, že byl vykonavatel závěti povolán dovětkem zůstavitele, tak by se jednalo o spor o jeho platnost, který by řešil obecný soud, jelikož se nejedná o spor o dědické právo. Z výše uvedeného ustanovení nevyplývá, že by dědici mohli namítat nezpůsobilost vykonavatele k plnění jeho funkce vykonavatele, mohli by však namítat jeho nezpůsobilost k vedení správy pozůstalosti, což by pozůstalostní soud musel zvážit při svém rozhodování podle § 1677 odst. 2 OZ. Soud (soudní komisař) však může učinit tzv. „jiné opatření“, a to že odejme vykonavateli právo spravovat pozůstalost. Mohlo by se tak stát v případě, že by byla velmi pravděpodobná neplatnost závěti, o které však ještě nebylo rozhodnuto. Důležité je zde ustanovení § 156 ZŘS , které uvádí: „*Vznikne-li pochybnost o tom, zda má pozůstalost spravovat správce pozůstalosti povolaný zůstavitelem, nebo vykonavatel závěti, nebo dědic, nebo některý z více dědiců anebo všichni dědicové, soud i bez návrhu usnesením rozhodne, kdo z nich je oprávněn ke správě pozůstalosti.*“ Dle ustanovení § 157 odst. 1 písm. a) ZŘS může soud i bez návrhu jmenovat usnesením správce pozůstalosti, pokud je vykonavatel závěti zřejmě nezpůsobilý pozůstalost spravovat.¹¹³

Funkce vykonavatele závěti zaniká odstoupením vykonavatele závěti, jak bylo již popsáno výše, a dále bylo-li namítnuto, že povolání vykonavatele závěti do funkce bylo neplatné, a současně soud takové námitce pravomocným rozhodnutím vyhověl. Osoba vykonavatele závěti musí mít právní osobnost, jde-li o fyzickou osobu, tak musí být plně svéprávná. Jelikož vykonavatel závěti jedná jen osobně, zaniká jeho funkce tehdy, byla-li jeho svéprávnost pravomocným rozhodnutím soudu omezena, jakož i tehdy, jestliže v důsledku duševní poruchy není schopen právně jednat, i kdyby ve své svéprávnosti nebyl omezen. K zániku funkce dále také dochází smrtí vykonavatele

¹¹³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 164-165.

závěti. Vykonavatel závěti přestává svoji funkci plnit teprve v den, kdy bylo řízení o pozůstalosti pravomocně skončeno.¹¹⁴

3.5.2 Správce pozůstalosti

Správce pozůstalosti může povolát zůstavitel ke správě celé pozůstalosti nebo její části, např. určité nemovité věci, movitých věcí, obchodního závodu. Povolání správce pozůstalosti zůstavitelem vyžaduje formu veřejné listiny.¹¹⁵ Může se tak stát v rámci závěti sepsané veřejnou listinou, nebo také samostatným notářským zápisem, ve kterém zůstavitel ustanoví správce své pozůstalosti, kdy se bude jednat o dovětek. V případě, že zůstavitel povolá správce pozůstalosti soukromou listinou, tak podle ustanovení § 582 OZ platí, že není-li právní jednání učiněno ve formě stanovené zákonem, je neplatné, ledaže strany vadu dodatečně zhojí, což v daném případě značí, že by zůstavitel po zjištění této chyby musel platně ustanovit správce pozůstalosti notářským zápisem. Vzhledem k zásadám a základnímu pojetí OZ, uvedeným zejména v ustanovení § 2 OZ, by bylo možné se přiklonit k zásadě vyslovené v judikátu Nejvyššího soudu Československé republiky R I 1005/26 ze dne 15.12.1926, uveřejněným ve sbírce Vážný pod č. 6576, dle něhož „i posledního porčení, postrádajícímu formálních náležitostí platnosti, lze zjednatí platnost uznánímúčastněných osob“.¹¹⁶

Jedná se o jednostranné právní jednání zůstavitele, a tak ve veřejné listině o povolání správce pozůstalosti nemusí být obsažen souhlas toho, kdo byl jmenován správcem. Povolání správce pozůstalosti je platné a účinné i v případě, že o něm jmenovaný správce nevěděl, a zda bude ochoten vykonávat funkci správce pozůstalosti, se projeví až po smrti zůstavitele.¹¹⁷ Povolání správce pozůstalosti lze zrušit stejným způsobem, který platí pro zrušení závěti. Zůstavitel může stejně jako v případě vykonavatele závěti určit, jaké má správce pozůstalosti povinnosti a jak bude odměňován.

¹¹⁴ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 227-228.

¹¹⁵ Veřejnou listinou, kterou může zůstavitel povolát správce pozůstalosti, se rozumí notářský zápis; srov. ust. § 3026 OZ.

¹¹⁶ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 167.

¹¹⁷ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 231.

Pokud je správci pozůstalosti známo, že je povolán správcem pozůstalosti, tak se správy pozůstalosti ujme poté, co se dozví o smrti zůstavitele. V případě, že mu není známo, tak se správy pozůstalosti ujme až poté, kdy ho vyrozumí soud. Zůstavitel může povolat více správců pozůstalosti, jestliže každý z nich má spravovat jinou část pozůstalosti. Není přípustné ustanovení více správců celé pozůstalosti nebo stejné části pozůstalosti. Zůstavitel určí vzájemná práva a povinnosti více správců pozůstalosti, a to tak, aby mezi nimi nedocházelo ke kompetenčním sporům.

Správce pozůstalosti může být jmenován jen za účelem splnění poslední vůle zůstavitele nebo jen za účelem vyhotovení seznamu pozůstalostního majetku, není-li tomu tak, spočívá jeho činnost ve správě pozůstalosti nebo její části, která mu byla svěřena.¹¹⁸ Pokud byl zůstavitelem povolán také vykonavatel závěti, tak se správce pozůstalosti řídí jeho pokyny. OZ pak jejich vzájemný vztah upravuje ustanoveními o příkazu, kdy vykonavatel závěti má právní postavení příkazce a správce pozůstalosti příkazníka. Správce pozůstalosti je povinen plnit pokyny vykonavatele závěti, a to poctivě a pečlivě podle svých schopností. Použije při tom každého prostředku, který si správa pozůstalosti vyžaduje.¹¹⁹ Od pokynů se správce pozůstalosti může odchýlit, pokud je to nezbytné v zájmu pozůstalosti a pokud včas nemůže obdržet souhlas vykonavatele závěti. Obdrží-li správce pozůstalosti od vykonavatele závěti zřejmě nesprávný pokyn, tak ho na to upozorní a splní takový pokyn jen tehdy, když na něm vykonavatel závěti trvá. Správce pozůstalosti provádí příkazy osobně, pokud by je svěřil někomu jinému, tak odpovídá, jako by příkaz prováděl sám.¹²⁰

Správce pozůstalosti může z funkce kdykoliv odstoupit sám. Jeho odstoupení je účinné, dojde-li soudu. V případě, že správce pozůstalosti závažně poruší své povinnosti, není-li schopen své povinnosti řádně plnit nebo je-li proto jiný vážný důvod, může ho soud odvolat, a to i bez návrhu.

3.5.3 Podmínky

Podmínka je právní událost nebo právní jednání, jejímž splněním zůstavitel podmiňuje nabytí dědictví nebo odkazu. Historický vývoj podmínek byl na našem

¹¹⁸ K tomu, co se rozumí správou pozůstalosti a v čem spočívá, srov. ust. § 1677 – 1679 OZ.

¹¹⁹ NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9, s. 59.

¹²⁰ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 170.

území poměrně složitý. OZO definoval podmínku (v dřívějším českém překladu „výminka“) v ustanovení § 696 takto: „*Výminkou se nazývá událost, od níž je nějaké právo odvislým. Výminka je jistivá nebo záporná, podle toho, vztahuje-li se na případ, že událost nastane, nebo na případ, že nenastane. Jest odkládací, má-li odkázané právo nabytí své působnosti teprve po jejím splnění; je rozvazovací, když odkázané právo zanikne jejím splněním.*“ Za nepřipojenou se považovala výminka, že dědic nebo odkazovník i po dosažení zletilosti nemá vstoupit do manželství, pouze ovdovělá osoba, měla-li jedno nebo několik dětí, musela výminku splnit. Platně mohla být uložena výminka, že dědic nebo odkazovník s určitou osobou nevstoupí do manželství.¹²¹ Ustanovení OZ 1950 podmínky nevyloučilo úplně, ale vyloučilo podmínku rozvazovací a podmínku v podobě fideikomisární substituce, a to v ustanovení § 550. Za podmínku nebylo považováno, pokud zůstavitel zřídil v závěti věcné břemeno pro další osobu na nemovitost, kterou dědila jiná osoba.¹²² Podle ustanovení § 478 OZ 1964 neměly jakékoliv podmínky připojené k závěti právní následky, nebylo tím však dotčeno ustanovení závěti o příkazu k zápočtu. Právní praxe však i vzhledem k ustálené judikatuře připouštěla obecné náhradnictví (vulgární substituce), kdy povolání náhradního dědice nemělo povahu podmínky podle ustanovení § 478 OZ 1964.

Pro podmínky v závěti platí dle důvodové zprávy k OZ obecně to, co ustanovují generální ustanovení o právním jednání (§ 548 a násl. OZ). Právní událost, která je splněním podmínky, je právní skutečností nezávislou na vůli osoby, na kterou zůstavitel svým pořízením naváže vznik nebo zánik dědického práva, případně práva na odkaz. Podmínkou může být i určité právní jednání, na něž zůstavitel také naváže vznik nebo zánik dědického práva. „*Podmínka musí být zevně poznatelná, musí být budoucí a nejistá, a tudíž se může splnit, ale také se splnit nemusí.*“¹²³ Současná právní úprava rozlišuje podmínky odkládací a podmínky rozvazovací. Zůstavitel může v závěti dědici stanovit, že v případě, když splní podmínku za jeho života, nemusí splnění opakovat po jeho smrti. Pokud toto zůstavitel ve svém pořízení nestanoví, tak musí být jednání po

¹²¹ KOŽUŠNÍKOVÁ, Vanda. Porovnání a výklad některých ustanovení nového občanského zákoníku a obecného zákoníku občanského týkající se závěti. *Ad Notam*. 2013, č. 2, s. 3-4.

¹²² BÍLEK, Petr; ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001: Zákony s poznámkami*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-590-9, s. 118.

¹²³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 173.

smrti zůstavitele opakováno, ledaže by to vedlo jen k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, pak by se k tomu nepřihlíželo.

U závěti s odkládací podmínkou je třeba, aby osoba, již bylo něco s odkládací podmínkou zůstavěno, přežila zůstavitele a byla způsobilá dědit. Dědic, který byl povolán s odkládací podmínkou, nabývá dědické právo (odkaz) až ke dni, kdy dojde ke splnění podmínky, a tím pomine dědické právo předního dědice (o předním a následném dědici je více pojednáno v podkapitole 3.5.5). Nabýt dědictví může tedy jen ten, kdo se dožije splnění odkládací podmínky. Po dobu, než dojde ke splnění odkládací podmínky, bude povolán k dědictví přední dědic, byl-li zůstavitelem určen, pokud nebyl, tak na místo nastupují zákonní dědicové.¹²⁴

Podle obecných ustanovení vedlejších doložek v závěti se nepřihlíží k podmínkám zjevně svévolným, či podmínkám, které „zjevně odporují veřejnému pořádku“ nebo jsou nesrozumitelné. Ustanovení § 1563 odst. 1 OZ uvádí, je-li v závěti nemožná rozvazovací podmínka, tak se k ní nepřihlíží, a dědic, který nabyl dědictví s takovou rozvazovací podmínkou, již dědicem zůstane. Druhý odstavec výše uvedeného ustanovení uvádí, že ustanovení závěti, kterým se někomu uděluje právo s nemožnou odkládací podmínkou, je neplatné. Takto povolaná osoba by se dědicem nestala, dědické právo by jí nevzniklo.

3.5.4 Doložení času

Doložení času v pořízení pro případ smrti je v současné právní úpravě inspirováno OZO a VIN 1937. OZ 1950 a OZ 1964 nepřipouštěly v závěti žádné vedlejší doložky, jak již bylo uvedeno výše. V důvodové zprávě k OZ je uvedeno, že podstata závětních klauzulí o doložení času je v zůstavitelově určení, že dědic či odkazovník má právo nabytí jen na určitou dobu, případně že je má nabytí později než dnem zůstavitelovy smrti. Na základě toho je možné rozlišit dvě varianty doložení času, a to buď *s určením počáteční doby*, tj. doby, od kdy se dědictví či odkaz nabývá, nebo *s určením konečné doby*, tj. doby, dokdy se dědictví či odkaz nabývá. Pokud má dědic nabytí dědické právo jen na určitou dobu po smrti zůstavitele (půjde o předního dědice či odkazovníka), nebo pokud je nabytí dědického práva odloženo na určitou dobu a dědic

¹²⁴ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 242-243.

či odkazovník nabývá právo později než dnem zůstavitelovy smrti (pak půjde o následného dědice).¹²⁵

Zůstavitel může dědické právo podmínit stanovením určitého času. Dědické právo může buď omezit na určitou dobu, nebo nabytí dědického práva na určitou dobu odložit, přičemž v obou případech není jisté, zda uvedený čas nastane. Jedná se zde o podmíněné zůstavené právo, kde se doložení času posuzuje jako podmínka. To má význam pro to, zda by eventuálně místo povolaného dědice mohli nabýt dané právo jeho dědicové. U podmínky se vyžaduje, aby dědic, kterému bylo takto zůstaveno, zůstavitele přežil a byl způsobilý dědit.¹²⁶

V případě, že je čas určen tak, že rozhodná chvíle nastat musí, tak přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva i na dědice té osoby, jíž bylo takto zůstaveno. Čas je zde určen tak, že dědic má nabýt dědictví za přesně stanovenou dobu nebo je za přesně stanovenou dobu ztratí. Pokud dědic, jehož právo bylo pořízením zůstavitele odsunuto doložením času, zemře před zůstavitelem, tak na jeho dědice zanechané právo nepřejde, pokud však zemře po zůstaviteli, ale před dovršením lhůty pro nabytí zůstavitelem zanechaného práva, tak toto právo na dědice přejde.

Pokud je jisté, že doba vyměřená v závěti nikdy nastat nemůže, posoudí se toto doložení času jako nemožná podmínka. Vycházíme zde z ustanovení § 1563 OZ, které upravuje nemožnou rozvazovací i odkládací podmínku. Dědic v tomto případě dědit nebude. Pokud by však bylo nepochybné, že se zůstavitel při určení času jenom zmýlil, tak se určí rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle. Je třeba mít na paměti zásadu, že při vyložení závěti by mělo být co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.

3.5.5 Přední a následný dědic

Zvláštní ustanovení § 1567 OZ je inspirováno OZO a VIN 1937. Týká se vedlejších doložek v závěti, a to podmínky a doložení času, a dále také příkazu, o kterém je pojednáno v podkapitole 3.5.6. Zůstavitel může k dědění svého majetku povolat nejen několik dědiců současně, ale také jednoho po druhém, a to za použití rozvazovací či odkládací podmínky nebo doložením času. Dědictví pak nejprve nabývá první dědic (přední dědic), a po splnění podmínky nebo uplynutí času nabývá dědictví

¹²⁵ Tamtéž, s. 247.

¹²⁶ NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9, s. 60.

druhý dědic (následný dědic). V tomto případě je nutné zajistit ochranu následného dědice, aby se mu dostalo toho, čeho se mu má dostat, a proto se použijí ustanovení svěřenského nástupnictví¹²⁷, o kterých je podrobněji pojednáno v podkapitole 3.7.3.

Dědické právo (právo na odkaz) zásadně vzniká a nabývá se smrtí zůstavitele, může však být odsunuto k okamžiku splnění podmínky nebo doložení času, v těchto případech nabývá dědické právo dočasně přední dědic, jehož vlastnické právo je omezeno jako právo poživitele.¹²⁸ Přední dědic má právo s dědictvím volně nakládat, pokud mu to zůstavitel svěřil, v případě že zůstavitel nijak neurčil, tak má právo poživitele. Zatížit nebo zcizit předmět dědictví může přední dědic, pokud mu nebylo zůstavitelem svěřeno s dědictvím volně nakládat, jen se souhlasem následného dědice ve formě veřejné listiny. Pokud přední dědic prodává nebo zcizuje věci z dědictví za účelem úhrady zůstavitelových dluhů, tak není souhlas následného dědice nutný. V případě, že vzhledem k péči předního dědice jako řádného hospodáře je nutné věc zatížit nebo zcizit, tak může být souhlas následného dědice nahrazen souhlasem soudu. Následný dědic může předního dědice požádat, aby za jeho přítomnosti sestavil inventář všeho, co nabyl, může také požadovat úřední ověření podpisu předního dědice nebo sepsání inventáře ve formě veřejné listiny.

Následný dědic nabývá dědictví po předním dědici, není však dědicem předního dědice, ale právním nástupcem zůstavitele. Dědictví nabývá nikoliv ke dni smrti zůstavitele, ale až ke dni splnění podmínky nebo uběhnutí času, kdy současně zaniká dědické právo předního dědice, který dědictví nabyl ke dni smrti zůstavitele jako první v pořadí.¹²⁹ Pokud je součástí dědictví věc přinášející plody nebo užitky, tak může následný dědic požádat soud, aby stanovil způsob a rozsah hospodaření s věcí nebo požívání věci. Vzhledem k tomu, že přední dědic hradí dluhy zůstavitele a případně vyrovnává povinný díl nepominutelných dědiců, tak OZ ukládá následnému dědici povinnost přispět přednímu dědici poměrně na to, co uhradil.

V případě povolání předního a následného odkazovníka se výše uvedená pravidla použijí obdobně.

¹²⁷ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 391.

¹²⁸ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 250.

¹²⁹ Tamtéž, s. 251-252.

3.5.6 Příkaz

Institut příkazu patří mezi vedlejší doložky v závěti, před účinností OZ byl naposledy upraven OZO (v ustanoveních § 709 – 712 OZO) a VIN 1937. Následující právní úpravy tento institut chápaly jako nepřípustné omezování dědice ve volném nakládání s dědictvím a byl považován za nepřípustný. OZ 1964 znal pouze příkaz k započtení daru na dědický podíl, jinak nebylo možné, aby zůstavitel v závěti dědici cokoli nařizoval. Smyslem započtení bylo zohlednit prospěch, kterého se některému z dědiců již za života zůstavitele dostalo. Zanechaný majetek byl pak mezi dědice vypořádán tak, aby se mezi nimi vyrovnaly rozdíly.¹³⁰

Definice institutu příkazu není v zákoně obsažena, a je proto třeba vyjít z důvodové zprávy k OZ a historických pramenů. „*Za příkaz (modus) bývá označováno nařízení, kterým zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníkovi povinnost naložit se zanechaným majetkem či s jeho částí určitým způsobem, nebo aby něco vykonal nebo opominul.*“¹³¹ Jedná se o zatížení dědice či odkazovníka určitou povinností, a to často ve prospěch třetí osoby. Zůstaví-li zůstavitel někomu něco s připojením příkazu, tak se příkaz posuzuje jako rozvazovací podmínka. Zůstavení práva se zmaří v případě, že nebude příkaz proveden, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli.¹³² Zůstavitel může stanovit, že v případě nesplnění příkazu, poskytne dědic třetí osobě odkaz.

Zůstavitel může také stanovit podmínku, ve které je možné uložit příkaz ve formě zákazu zcizení nebo zatížení. Zákaz zcizit nebo zatížit zděděnou či odkázanou věc je možné uložit jen na přiměřenou dobu a je to třeba zdůvodnit vážným zájmem hodným právní ochrany. Pokud by tomu tak nebylo, tak může obtížený požadovat, aby soud zákaz zrušil. Soud tomu však nevyhoví, neprokáže-li obtížený převahu zájmu na zrušení zákazu. Zákaz zcizení a zatížení se může týkat jak věcí movitých, tak věcí nemovitých.

Ustanovení § 1570 OZ týkající se splnění příkazu téměř doslovně přejímá znění OZO a VIN 1937. OZO v ustanovení § 710 uvádělo: „*Nelze-li příkazu přesně splniti, jest nutno se snažiti, aby alespoň přibližně, pokud možno, bylo mu vyhověno. Není-li ani*

¹³⁰ KNAPPOVÁ, Marta aj. *Občanské právo hmotné*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2002, ISBN 80-863-9531-6, s. 311.

¹³¹ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 258.

¹³² SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, ISBN 978-80-7201-931-1, s. 66.

to možno, podrží obtížená osoba to, čím bylo pamatováno, pokud z vůle zůstavitelovy nevysvítá opak. Kdo sám se učinil neschopným splnit příkaz, pozbude toho, co mu bylo zůstaveno.“ Současná právní úprava umožňuje v duchu zásady, že vůli zůstavitele je pokud možno co nejvíce vyhovět, určitý kompromis mezi tím, co zůstavitel příkazem nařídil, a tím, co je objektivně možné splnit. Pokud není možné příkaz splnit, tak se k němu přistupuje podobně jako k rozvazovací podmínce, a osobě obtížené příkazem náleží, co jí bylo zůstaveno bez omezení, pokud zůstavitel nestanovil jinak, a k příkazu se nepřihlíží. V případě, že povinná osoba učiní sama sebe neschopnou splnit příkaz, tak pozbývá, co jí bylo zůstaveno. V zákoně se uvádí slovní spojení „*věda, že jej tím zmaří*“, z kterého lze dovodit, že se bude jednat o jednání úmyslné či alespoň z vědomé nedbalosti.¹³³

Právo vymáhat splnění příkazu má kromě osoby, jíž je příkaz k prospěchu, také vykonavatel závěti nebo jiná k tomu v závěti povoláná osoba. Pokud směřuje příkaz k prospěchu více osob bez bližšího určení, tak obtížená osoba splní příkaz vůči právnické osobě oprávněné chránit zájmy těchto osob. Je-li těchto právnických osob více a není-li zřejmá jiná zůstavitelova vůle, má volbu osoba obtížená příkazem. Neprovede-li volbu bez zbytečného odkladu, určí oprávněnou osobu soud na návrh toho, kdo na tom má právní zájem. V případě, kdy zůstavitel povolá dědice či odkazovníka a uloží mu příkaz k veřejnému prospěchu, může splnění příkazu vymáhat i příslušný orgán veřejné moci.

Přání zůstavitele bez právní závaznosti obsahuje ustanovení § 1573 OZ, které uvádí: „*Vysloví-li se zůstavitel o účelu, ke kterému něco někomu zanechává, ale neuloží-li povinnost k tomuto účelu zanechané věci použít, hledí se na jeho projev vůle jako na přání bez právní závaznosti.*“ Je pak na vůli povoláného dědice, zda takové přání splní, pokud by ho však nesplnil, tak neztrácí, co z dědictví nabyl. Zůstavitel tímto způsobem může vyslovit přání týkající se způsobu jeho pohřbení, jak má být po jeho smrti naloženo s jeho tělem apod.

Příkazem může být i nařízení, že dědic nemá odporovat závěti, a to pod pohrůzkou ztráty nějaké výhody. Ustanovení § 1574 OZ však nepřipouští, aby zůstavitel dědici zakázal odporovat pravosti nebo výkladu smyslu závěti. Jednalo by se o zákaz

¹³³ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 261.

bez právních účinků. OZ stojí na zásadě, že dědic může vždy odporovat pravosti závěti, a to vznesením námitky, která zpochybňuje, že projev vůle pochází od zůstavitele, případně námitky, která uvádí, že zůstavitel neprojevil svoji vůli svobodně a vážně.¹³⁴

3.5.7 Odkaz

Institut odkazu se do současné právní úpravy vrátil s účinností OZ, předcházející právní úprava tento institut neobsahovala. Obdobná úprava byla obsažena v OZO a v oslabené podobě i v OZ 1950. Ustanovení § 1477 OZ vymezuje rozdíl mezi odkazem a dědictvím, a to tak že odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva. Jedná se o tzv. singulární sukcesi. Důležitý je odst. 2 citovaného ustanovení, který uvádí: „*Odkazovník není dědicem.*“ Na uvedené ustanovení následně navazují ustanovení o odkazech ve třetím díle třetí hlavy OZ. Institut odkazu je významný především tím, že odkazovníka zásadně nezatěžuje povinnost přispět na úhradu zůstavitelových dluhů, a proto bývá velmi často využíván především k dobročinným a všeobecně prospěšným účelům jako charitativní plnění nadacím, náboženským společnostem, poskytnutí předmětů muzejní nebo galerijní hodnoty příslušným ústavům apod.¹³⁵

Ustanovení § 1594 odst. 1 OZ uvádí, že zůstavitel zřídí odkaz tak, že v pořizení pro případ smrti nařídí určité osobě, aby předmět odkazu vydala odkazovníkovi. Pro platnost odkazu je nutné, aby byl způsobilý pořizovatel, což je osoba, která je způsobilá pořizovat závěti (viz. podkapitola 3.2). Zároveň je nutné zohlednit výjimku u zůstavitele nezpůsobilého pořizovat, který může ze svého majetku odkázat jinému jen předměty malé hodnoty. Dále je nutné platné pořizení pro případ smrti, způsobilý odkazovník a předmět odkazu.

Odkaz lze nabýt na základě dědické smlouvy, závěti nebo dovětku, a to jak dovětku obsaženého v závěti, tak i samostatného dovětku, dále je možné odkaz nabýt na základě darování pro případ smrti, kdy je darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárcem přežije, a dárcem se nevzdal práva dar odvolat. Odkazovníkem může být jen osoba

¹³⁴ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 267.

¹³⁵ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 395-396.

způsobilá dědit.¹³⁶ OZ zároveň řeší situaci, kdy zůstavitel povolá jednu osobu za dědice celé pozůstalosti s určením, že tato osoba nemá určitou věc dědit. Tato vyloučená věc z dědění se pak posoudí jako předmět odkazu zřízený ve prospěch zákonných dědiců. Předmětem odkazu může být v podstatě vše, co může být předmětem právního obchodu a co má zároveň určitou hodnotu, nikoliv jen majetkovou, pro odkazovníka. Může se jednat o nemovitost, movitou věc zastupitelnou i nezastupitelnou, pohledávku, důchod, práva a povinnosti majitele účtu apod.¹³⁷

Zůstavitel může u odkazu stejně jako u pořízení závěti nařídit náhradnictví nebo svěřenské nástupnictví.

Ustanovení § 1597 OZ uvádí, že odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů, a to i tehdy, byla-li odkázána věc náležející jednomu ze spoludědiců. V případě, že je odkazem obtížen odkazovník, jedná se o další odkaz (pododkaz) a ten, komu tento další odkaz náleží, se označuje jako pododkazovník. Důvodová zpráva k OZ uvádí základní zásadu, že odkazem lze obtížit jen osobu, která má z pozůstalosti prospěch. Zásada musí být upřesněna tak, že osoba obtížená odkazem musí mít z pozůstalosti prospěch z vůle zůstavitele, která je vyjádřena v pořízení pro případ smrti.¹³⁸ Vyše uvedené neplatí, pokud zůstavitel zvlášť přikáže splnění odkazu jednotlivému spoludědici nebo odkazovníku.

Ochranu dědiců poskytuje ustanovení § 1598 OZ a to tak, že každému z dědiců musí zůstat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená. V případě, že zůstavitel zatíží dědice více, tak má dědic právo na poměrné zkrácení odkazu. Ustanovení vychází z římskoprávního institutu zvaného *Quarta Falcidia*¹³⁹.

Ke zrušení odkazu může dojít jedním ze způsobů uvedených v ustanoveních § 1602 a § 1603 OZ, a to tak že zůstavitel odkázanou věc zničí, zcizí a znovu ji nenabude, změní takovým způsobem, že to bude již věc jiná, nebo odkázanou pohledávku vymůže a vybere. Dále důvodová zpráva k OZ uvádí, že odkaz lze odvolat

¹³⁶ Odkazovníkem může být fyzická osoba, existující právnická osoba, právnická osoba, která má teprve vzniknout, právnická osoba veřejně prospěšná nebo zřízená ve veřejném zájmu, dědic, skupina osoba (např. příbuzní, chudí), děti vlastní, děti někoho jiného.

¹³⁷ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 234-239.

¹³⁸ Tamtéž, s. 247.

¹³⁹ Institut *Quarta Falcidia* byl v římské říši zaveden zákonem *Lex Falcidia* z roku 40 př. n. l., stanovil, že dědici musí zůstat v každém případě alespoň čtvrtina dědictví prostá odkazů a odkazy, jež přesahují hranici tří čtvrtin dědictví, se poměrně omezí. Více viz. KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1, s. 310.

stejným způsobem jako závěť (o odvolání závěti viz. podkapitola 3.6.2). Právo na odkaz také zanikne společně se zrušením závěti nebo jiného pořízení pro případ smrti. Zůstavitel má zároveň možnost pořídit pozdější závěť nebo dovětek o stejném odkazu ve prospěch jiného s účinky ustanovení § 1576 OZ ve spojení s druhou větou ustanovení § 1498 OZ pro dovětek. Právo na odkaz také může zaniknout z důvodů na straně odkazovníka, například odkazovník odkaz odmítne, nebo je-li nezpůsobilým odkazovníkem, případně jde-li o nepominutelného dědice, který byl zůstavitelem platně vyděděn. Práva na odkaz se lze také zříci.¹⁴⁰ Odkaz je nepochybně institut, který by česká právní úprava obsahovat měla, a proto jeho navrácení do systému lze hodnotit pouze kladně.

3.6 Zrušení závěti

Zůstavitel má dle OZ právo závěť nebo její jednotlivá ustanovení kdykoli zrušit, a to buď pořízením nové závěti anebo odvoláním závěti. Stejně jako u pořízení závěti se jedná o zůstavitelův jednostranný projev vůle. K zániku závěti dochází také uplynutím doby její platnosti, a to u závěti s úlevami, o kterých je blíže pojednáno v podkapitole 3.4.4. Jejich platnost je ze zákona omezena na určitou dobu, jestliže zůstavitel mimořádnou okolnost nebo událost přežil a mohl poté bez problémů pořídit závěť ve formě veřejné listiny. U privilegovaných závětí pořízených ústně je doba platnosti dva týdny (viz. str. 33-34), u ostatních závětí pořízených za výjimečných okolností je doba platnosti tři měsíce. Dle ustanovení § 1549 OZ se doba počítá ode dne pořízení závěti, ale nepočne běžet a neběží, dokud zůstavitel nemá možnost pořídit závěť formou veřejné listiny.

OZ vychází ze zásady autonomie vůle zůstavitele pořídit o svém majetku pro případ smrti jakkoli, která nesmí být omezena ani samotným zůstavitelem. Obsahově shodné znění obsahoval již OZ 1950 v ustanovení § 716: „*Za nepřipojenou pokládá se doložka připojená v závěti nebo dovětku, že neplatným má býti každé pozdější pořízení vůbec, nebo nebude-li opatřeno určitou značkou.*“ Účinná právní úprava stanoví dvě zakázané doložky v závěti (tzv. *clausula derogatoria*). Jedná se o ustanovení v závěti, kterým se zůstavitel sám zbavuje práva pořídit pro případ smrti do budoucna, k jeho

¹⁴⁰ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 260-261.

prohlášení, že neplatná budou všechna jeho pořízení pro případ smrti, se nepřihlíží (§ 1581 OZ). Dále se také nepřihlíží k ustanovení v závěti, které by zůstaviteli přikazovalo všechna další pořízení pro případ smrti pořídít v určité formě pod sankcí neplatnosti.

Ustanovení § 1580 OZ upravuje platnost dřívější závěti, a to v případě, zruší-li zůstavitel novější závěť, ale dřívější uchová, má se za to, že dřívější závěť nepozbyla platnost a hledí se na ni, jako by nebyla zrušena. Navazuje se tím na historickou tradici z OZO, kde ustanovení § 723 uvádělo: „Zničí-li zůstavitel pozdější pořízení, dřívějšího písemného pořízení však neporušiv, nabude dřívější písemné pořízení opět platnosti. Dřívější pořízení ústní tím neoživne.“ Jedná se o pravidlo, které odpovídá evropským standardům a vyhovuje i běžnému lidskému chápání.¹⁴¹ OZ povoluje obnovení dřívější závěti v případě, že dřívější závěť byla zrušena závětí novější celá nebo v rozsahu, v jakém mohla vedle novější závěti obstát, a přitom zůstavitel uchoval dřívější závěť až do doby zrušení novější závěti a poté zrušil novější závěť a nevyšla najevo jiná vůle zůstavitele. Zůstavitel může také dřívější závěť zrušit i následnou dědickou smlouvou.

3.6.1 Pořízení nové závěti

Během života může zůstavitel pořídít postupně neomezené množství závětí, jelikož závěť, kterou zůstavitel pořídil naposledy před svojí smrtí, vystihuje jeho aktuální poslední vůli, „je tradičně přijímána zásada, že dřívější (tedy starší) závěť se zrušuje závětí novější (pozdější), pokud co do obsahu nemůže vedle ní obstát“¹⁴². Z judikatury vyplývá, že platná závěť pozdější zrušuje závěť předcházející, pokud vedle ní nemůže obstát již okamžikem, kdy byla zřízena.¹⁴³ Není podstatné, jaké formy závěti zůstavitel použil při sepsání novější závěti. Může však nastat i případ, že vedle sebe obstojí několik závětí, a to tehdy kdy zůstavitel ani jednou ze svých závětí neustanovil dědice k celé pozůstalosti.¹⁴⁴ Vzhledem k tomu, že v těchto případech je rozhodující pouze skutečnost, kterou závěť zůstavitel pořídil nejpozději, vystupuje do popředí užitečnost uvedení data v závěti.

¹⁴¹ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 393.

¹⁴² FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 271.

¹⁴³ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. července 1999, sp. zn. 18 Co 385/98.

¹⁴⁴ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 196.

3.6.2 Odvolání závěti

Zůstavitel může závěť odvolat buď výslovným projevem vůle anebo mlčky. Jedná se o právní jednání, které může učinit jen osoba způsobilá učinit takové jednání. V případě osob plně nesvéprávných, je nutné odvolání závěti učinit za stejných podmínek, které platí pro tyto osoby při pořízení závěti.¹⁴⁵ Z judikatury vyplývá, že právní jednání pořízení nebo zrušení musí být učiněno osobně pořizovatelem závěti (zůstavitelem), není možné, aby tato právní jednání za něj učinil jeho zástupce (zákonný nebo na základě plné moci).¹⁴⁶

Dle ustanovení § 1577 OZ je k výslovnému odvolání závěti vyžadován projev vůle učiněný ve formě předepsané pro pořízení závěti. Zůstavitel může odvolat veškeré své dosavadní závěti, pouze jednu konkrétní závěť jako celek, anebo může odvolat pouze její část. Měl by tak učinit slovy, z nichž je zřejmá jeho vůle směřující ke zrušení závěti, např. „*odvolávám závěť*“, „*ruším závěť*“, „*považuji za neplatnou závěť*“ apod.¹⁴⁷ Odvolání závěti může zůstavitel učinit samostatným právním jednáním nebo je může zahrnout do pozdější závěti či listiny o vydědění.

Za odvolání závěti mlčky se označuje zničení listiny, na níž byla závěť napsána. Zničením listiny obsahující závěť se rozumí její spálení, rozřezání ve skartovačce, roztrhání na kusy, jiným porušením může být vymazání textu, přeškrtnutí textu nebo i jen podpisu. Zrušením závěti je také její zničení (např. při požáru), ztracení (např. při stěhování), kdy zůstavitel o této skutečnosti ví a závěť nijak neobnoví.¹⁴⁸ Ze zničení jednoho z několika stejnopisů závěti zůstavitelem nelze ještě usuzovat odvolání závěti. V případě, že došlo ke zničení listiny obsahující závěť zůstavitele neúmyslně, nebo pokud listinu zničil někdo jiný, tak účinky zrušení závěti nenastanou. Pro dědice by takové úmyslné zničení nebo porušení listiny mělo za následek jeho dědickou nezpůsobilost.¹⁴⁹

K odvolání závěti dochází také vydáním závěti pořízené ve formě veřejné listiny ze sbírky notářských zápisů. Jedná se o institut vycházející z německého dědického práva, který právní úprava před účinností OZ neobsahovala. Zůstavitel může kdykoli

¹⁴⁵ Srov. ust. § 1525-1528 OZ.

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006 (Rc 7/2009).

¹⁴⁷ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1, s. 272.

¹⁴⁸ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 198.

¹⁴⁹ Srov. ust. § 1481 OZ.

požádat, aby mu byla vydána závěť sepsaná ve formě veřejné listiny. Právu zůstavitele odpovídá povinnost notáře, který má závěť v úschově, vydat listinu pořizovateli.¹⁵⁰ Notář při vydání notářského zápisu o závěti postupuje podle ustanovení § 1579 odst. 1 OZ, a dále podle notářského řádu. „*Při tomto postupu notář na vydávaném notářském zápisu o závěti doložkou poznamená, že závěť sepsaná notářským zápisem se považuje za odvolanou, vydá-li se pořizovateli na jeho žádost, a že tato závěť byla jejím pořizovateli na jeho žádost vydána, s uvedením dne vydání závěti.*“¹⁵¹ O vydání notářského zápisu o závěti sepíše notář za účasti pořizovatele závěti protokol, v němž uvede odvolání závěti a další údaje předepsané ustanovením § 101 odst. 3 NotŘ. Notář protokol založí do spisu a jeho další vyhotovení založí namísto vydaného notářského zápisu o závěti. Byla-li závěť uložena do úřední úschovy má zůstavitel právo požadovat její vydání, které však nemá právní následky odvolání závěti.

3.7 Rozdělení pozůstalosti v závěti

Ustanovení § 1499 OZ uvádí, že dědici případně celá pozůstalost, je-li povolán jako dědic jediný. V případě, že je povolán dědic zůstaven jen podíl, případně zbylá část pozůstalosti zákonným dědicům. Uvedené ustanovení upravuje vzájemný poměr mezi děděním ze zákona a ze závěti. Jediný dědic může být povolán k dědění veškerého zůstavitelova majetku (jako tzv. univerzální dědic), nebo mu zůstavitel může určit jeho dědický podíl. Zákonodárce se inspiroval právní úpravou obsaženou v OZO, konkrétně v ustanovení § 554: „*Ustanovil-li zůstavitel jediného dědice bez určení podílu, neomeziv jej na díl pozůstalosti, dostane se mu pozůstalosti celé. Byl-li však jedinému dědici vyměřen toliko poměrný díl dědický, případnou ostatní díly dědicům zákonným.*“ Zůstavitel může také povolat jediného dědice závěti s tím, že určí, že určité věci dědit nemá¹⁵², aniž by současně určil, komu tyto věci odkazuje, pak se tyto věci vyloučené z testamentární dědické posloupnosti považují za zřízení odkazu zákonným dědicům.

Dědici mají právo na pozůstalost rovným dílem, jestliže jsou povoláni bez určení podílů. OZ zachovává pravidlo, které uváděl OZ 1964 v ustanovení § 477 odst. 1 věta druhá: „*Nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné.*“

¹⁵⁰ Srov. ust. § 101 odst. 1 NotŘ.

¹⁵¹ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 200.

¹⁵² Srov. ust. § 1594 odst. 1 věta třetí.

Ustanovení § 1500 odst. 2 OZ upravuje situaci, která nastane, je-li povoláno několik dědiců tak, že jsou všem určeny podíly, ale pozůstalost není vyčerpána. V tomto případě mají právo na zbylou část pozůstalosti zákonní dědici. OZ stojí na zásadě, že spoludědicům s přesně vyměřenými dědickými podíly zůstavitel nechtěl zanechat více a jejich dědický podíl se nemůže zvětšit. Toto právo zákonní dědici nemají, zůstavil-li zůstavitel povolaným dědicům zřejmě celou pozůstalost, byť i při výčtu podílů nebo věci něco přehlédl.¹⁵³

Závěti mohou být dědici povoláni buď s určením dědických podílů (*cum partibus*), anebo bez takového určení (*sine partibus*).¹⁵⁴ Tyto způsoby lze kombinovat, což dokazuje i ustanovení § 1501 odst. 1 OZ, které uvádí: „*Vyměří-li zůstavitel některým z povolaných dědiců určité podíly a jiným nikoli, případně dědicům povolaným bez podílu zbylá část pozůstalosti rovným dílem.*“ V případě, že by nastala situace, že zůstavitel vyčerpá určenými podíly veškerou pozůstalost a ve prospěch dědice určeného bez podílu nezbude nic, tak se dle ustanovení § 1501 odst. 2 OZ srazí pro tohoto dědice poměrně ze všech vyměřených podílů tolik, aby se mu dostalo podílu rovného s dědicem, kterému bylo vyměřeno nejméně. Jsou-li podíly ostatních dědiců stejné, srazí se z nich tolik, aby se dědici, který byl ustanoven bez podílu, dostal podíl s nimi stejný. Při výkladu závěti je nutné co nejvíce dodržovat vůli zůstavitele. Z tohoto důvodu ve všech případech, kdy se zůstavitel zřejmě přepočtl, se provede dělení tak, aby byla jeho vůle naplněna co nejlépe. Důvodová zpráva k OZ k tomu uvádí, že k závěru o neplatnosti projevu poslední vůle nemá vést pouhá dobře seznatelná mýlka zůstavitele.

Pokud zůstavitel závěti povolá více osob, které mají tu vlastnost, že se na ně při dědění podle zákonné dědické posloupnosti hledí jako na jedinou osobu, pak mají toto postavení i při dědění podle závěti. Neplatí to, je-li vůle zůstavitele zřejmě opačná. Výše uvedená situace nastává při zákonné posloupnosti ve třech případech, a to při dědění v první třídě, ve které platí, že nedědí-li některé z dětí zůstavitele, nabývají jeho dědický podíl stejným podílem jeho potomci, dále při dědění ve třetí třídě, ve které platí, že nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti, a dále při dědění v šesté třídě, ve které platí, že nedědí-li

¹⁵³ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 108.

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 371.

některé z dětí prarodičů zůstavitele, dědí jeho děti. Jedná se o princip reprezentace i v testamentární poslušnosti, nikoli jen v zákonné poslušnosti, jak uváděl OZ 1964.

Povolá-li zůstavitel za dědice bez bližšího určení skupinu osob, má se za to, že dědici jsou ti, kteří do určené skupiny patřili v době zůstavitelovy smrti. Jedná se o vyvratitelnou právní domněnku převzatou z ustanovení § 2072 BGB.¹⁵⁵ V případě, že zůstavitel povolá za dědice bez bližšího určení chudé či obdobně určenou skupinu osob, má se za to, že za dědice byla povolána obec, na jejímž území měl zůstavitel poslední bydliště, která dědictví použije ve prospěch určené skupiny.

3.7.1 Uvolněný podíl

Ustanovení § 1504 až 1506 OZ přicházejí v úvahu za situace, kdy zůstavitel povolá závětí několik dědiců za současného vyjádření, že si přeje, aby jim připadla celá pozůstalost, a některý z nich dědit nebude.¹⁵⁶ Není podstatné, zda dědic dědictví nenabude, protože nemohl (např. nedožil se smrti zůstavitele, byl platně vyděděn, byl dědicky nezpůsobilý), nebo nechtěl (např. odmítl dědictví, za života zůstavitele se zřekl svého dědického práva). K uvolnění podílu dojde také tehdy, jestliže povolání dědice je nicotné nebo neplatné. O osudu uprázdněného podílu rozhoduje především zůstavitel a platí, že právo na pozůstalost, resp. právo na poměrný díl z ní přejde na substituta (náhradníka obecného nebo svěřenského), byl-li zřízen. V případě, že zůstavitel nezřídil substituta nebo ten z jakéhokoliv důvodu dědictví nenabyl, nastává tzv. transmissie, jsou-li pro ni dány podmínky¹⁵⁷, a na místo původní vstupují do jeho práv a povinností jeho dědici. Při nesplnění podmínek pro transmissi, dochází k tzv. akrescenci, tj. přirůstání uvolněného podílu závětního dědice ve prospěch ostatních závětních dědiců povolaných bez určení podílu. Nejsou-li závětní dědici bez určení podílů, případně uprázdněný podíl zákonným dědicům, kteří jsou povinni splnit zůstavitelova nařízení. Odkazovníci se stávají dědici podle poměru hodnoty svých odkazů v případě, že žádný ze zákonných dědiců nedědí. Státu případně uprázdněný podíl závětního dědice jako odúmrtí, nejsou-li zde žádní odkazovníci nebo žádný z nich se nestal dědicem.¹⁵⁸

¹⁵⁵ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 111.

¹⁵⁶ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 373.

¹⁵⁷ Původní dědic se sice dožil smrti zůstavitele, ale zemřel dříve, než došlo k potvrzení dědictví soudem.

¹⁵⁸ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 114.

S uvolněným dědickým podílem dle ustanovení § 1506 OZ přecházejí na toho, komu přiroste, omezení s ním spojená. K přechodu omezení nedojde pouze v případě, kdy zůstavitel projevil vůli, že se tato omezení vztahují jedině k osobě povolaného dědice, anebo plyne-li to z povahy věci. Pod pojem omezení je třeba zařadit zejména odkazy, podmínky, doložení času a příkazy.

3.7.2 Náhradnictví

Současná právní úprava převzala institut náhradnictví z OZO a VIN 1937. OZO původně upravoval tři druhy náhradnictví, a to náhradnictví obecné (vulgární substituce), náhradnictví svěrenské (fideikomisární substituce) a rodinné svěrenství (rodinný fideikomis). Ustanovení § 604 OZO upravovalo obecné náhradnictví: *„Každý zůstavitel může pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude, povolati jiného, a když ani ten ho nenabude, druhého, a ve stejném případě třetího nebo také ještě několik náhradních dědiců. Toto ustanovení nazývá se náhradnictvím obecným. Ten, kdo je povolán v řadě nejblíže, stane se dědicem.“*

Institut rodinného svěrenství byl zrušen zákonem č. 179/1924 Sb., o zrušení svěrenství, ze dne 3. července 1924. Zákon nabyl účinnosti ke dni 14. listopadu 1924, svěrenství (rodinné fideikomisy) všeho druhu byla zrušena a nová svěrenství již nemohla být zřizována, dále pozbyly platnosti všechny předpisy zákonů a nařízení o svěrenství, pokud byly v rozporu s výše uvedeným zákonem. OZ 1950 prohlásil neplatnými i ustanovení závěti, která uváděla, že dědic má nabýt toho, co se mu zůstavuje, pouze na určitou dobu, nebo později než dnem smrti zůstavitele, a dále také ustanovení týkající se přechodu dědictví po smrti dědice. V rámci přechodných ustanovení OZ 1950 stanovil, že ustanovení o svěrenském náhradnictví nelze užít v případě, že zůstavitel zemřel po 31. prosinci 1950. V OZ 1964 již bylo výslovně stanoveno, že zanikají všechna omezení vyplývající ze svěrenského náhradnictví, a to dnem 1. dubna 1964. OZ 1950 ještě upravoval obecné náhradnictví, kdy zůstavitel mohl v závěti ustanovit náhradního dědice pro případ, že povolaný dědic dědictví nenabyl. Obecné náhradnictví nebylo v OZ 1964 výslovně upraveno, přičemž ustanovení § 478 uvádělo, že jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají právní následky. Nejvyšší

soud však dovodil, že podmínkou ve smyslu § 478 OZ 1964 není ustanovení náhradního dědice pro případ, že by se povolaný dědic k dědictví dědicem nestal.¹⁵⁹

Zůstavitel nemusí spoléhat na zákonnou úpravu uvolněného dědického podílu a může sám určit, jak se bude postupovat, jestliže povolaný dědic (odkazovník) dědictví z nějakého důvodu nenabude. Může takto povolané osobě povolat náhradníka, který bude dědit jen v případě, že takto povolaná osoba dědictví nenabude. Také náhradníkovi může povolat další náhradníky, je-li takto povoláno několik náhradníků, dědí ten, který je ve výčtu nejbližší osobě, která dědictví nenabyla. Jedná se o obecné náhradnictví (vulgární substituci), kde zůstavitelův projev vůle představuje, že dědictví, nenabude-li jej dědic jím povolaný (institut), nabude náhradník povolaného dědice (substitut). Při obecném náhradnictví nastupuje substitut na místo instituta. Z toho vyplývá, že dědické právo substituta je shodné s dědickým právem instituta, a zároveň mu náleží, co mu bylo zůstaveno ode dne vzniku dědického práva, neboť ten, kdo byl povolán před substitutem, vůbec nenabyl právo, které by mu bylo zůstaveno a nemůže mít žádné nároky na zůstavitelovy věci do doby, než substitut nabude dědictví.¹⁶⁰

Ustanovení § 1508 OZ uvádí, že „zřídil-li zůstavitel náhradnictví pro případ, že by povolaná osoba dědit nechtěla, nebo pro případ, že by dědit nemohla, má se za to, že náhradnictví bylo zřízeno pro oba tyto případy“. Může se jednat o situaci, kdy zůstavitel v závěti např. uvede, že ustanovuje náhradníka pro případ, že dědic dědictví odmítne. Druhou možnou situací je, že z pořízení zůstavitele bude vyplývat, že náhradník má nastoupit na místo povolaného dědice vždy, když ten dědictví nenabude.¹⁶¹

Zůstavitel může dědici uložit různá omezení. Omezení postihují také náhradníka, pokud zůstavitel neprojevil vůli, že se tato omezení vztahují jediné k osobě dědice, nebo plyne-li to z povahy věci.¹⁶² Mezi omezení lze uvést příkaz (modus), (pod)odkazy nebo sveřenské nástupnictví.

Důvodová zpráva k OZ uvádí, že zůstavitel v podstatě není nijak omezen v tom, koho za náhradníky povolá, a zda ustavenému dědici povolá v téže řadě za náhradníka

¹⁵⁹ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 117-118.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 118.

¹⁶¹ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 93.

¹⁶² SCHELLEOVÁ, Iлона; SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, ISBN 978-80-7201-931-1, s. 51.

jednu osobu či několik osob. V případě, že zůstavitel povolal několik substitutů vedle sebe, tak může stanovit, v jakém poměru nabydou podíl instituta. Povolal-li zůstavitel za substituty kromě spoludědiců též někoho jiného, tak neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, případně uvolněný podíl všem substitutům rovným dílem.

K zániku obecného náhradnictví dochází v případě, že povolaný dědic dědictví nabyl. Dále OZ upravuje zánik náhradnictví v případě, kdy zůstavitel zřídil nástupnictví svému dítěti v době, kdy toto dítě nemělo děti. Pokud však bude mít dítě zůstavitele v době jeho smrti děti způsobilé dědit, nastoupí do dědictví nikoli zůstavitelem ustanovený náhradník, nýbrž děti dědice (tj. vnuci zůstavitele), nebude-li dědit jejich předek. Obdobně platí i tehdy, kdy zůstavitel zřídil náhradnictví jinému svému potomku v době, kdy ten potomky nemá.

3.7.3 Svěřenské nástupnictví

Svěřenské nástupnictví neboli fideikomisární substitute může vzniknout pouze zůstavitelovým nařízením projevným v závěti nebo dědické smlouvě. Institut svěřenského nástupnictví má své kořeny v římském právu, kdy šlo původně pouze o neformální ústní či písemnou prosbu nebo žádost, aby dědic splnil ve prospěch určité osoby nějaké přání či požadavek. Úprava především respektuje autonomii vůle vlastníka a umožňuje mu upravit složité majetkové a rodinné poměry. Proto je tento institut upraven ve většině občanských zákoníků evropských států (např. Německo, Švýcarsko, Rakousko, Itálie a další). Současná právní úprava svěřenského nástupnictví vychází především z ustanovení OZO s přihlédnutím k právní úpravě německé.¹⁶³ OZ 1950 zaujal k institutu svěřenského náhradnictví negativní postoj, a to v ustanovení § 550, které uvádělo: „*Neplatné je i ustanovení závěti, že toho, co se zůstavuje, má dědic nabýt jen na určitou dobu nebo později než dnem zůstavitelovy smrti, jakož i ustanovení závěti o tom, na koho má dědictví přejít po smrti dědicově.*“ Uvedené ustanovení se vztahovalo na případy zřízení závěti v době platnosti tohoto ustanovení, tedy od doby účinnosti OZ 1950 (od 1. ledna 1951). V případě závětí staršího data platilo, že ustanovení o svěřenském náhradnictví nelze užít, pokud zůstavitel zemřel po 31. prosinci 1950. OZ 1964 ve výše uvedeném pokračoval, navíc ještě v ustanovení

¹⁶³ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 375-376.

§ 859 odst. 2 uvedl, že dnem 1. dubna 1964 zanikají všechna omezení vyplývající ze svěřenského náhradnictví.¹⁶⁴

Svěřenské nástupnictví definuje důvodová zpráva k OZ k ustanovení § 1512 OZ, kdy uvádí, že „svěřenské nástupnictví (*fideikomisární substituce*) zavazuje dědice, který dědictví přijal, přenechat pozůstalost jiné osobě jako dalšímu dědici (svěřenskému nástupci), nastane-li událost určená v porřízení pro případ smrti“. V tomto případě dědí nejprve tzv. přední dědic, po kterém následuje následný dědic. Přední i následný dědic jsou skutečnými zůstavitelovými dědici, a to z jeho vůle, přičemž okamžik, kdy se má zůstavitelovým dědicem stát přední dědic a kdy následný dědic není totožný. Přední dědic se stává zůstavitelovým dědicem zůstavitelovou smrtí, zatímco následný dědic se dědicem po zůstaviteli stává až s určitým časovým odstupem. Přední dědic je zůstavitelovým dědicem jen dočasně, na určitou, zůstavitelem stanovenou, dobu.¹⁶⁵ Vzhledem k tomu, že svěřenský nástupce není dědicem předního dědice, ale zůstavitele, tak dědí pouze to, co přední dědic nabyl po zůstaviteli, nikoli však co přední dědic nabyl jiným způsobem. Svěřenské nástupnictví se od náhradnictví liší v tom, že následný dědic (svěřenský nástupce) nikoho nenahrazuje, ale nastupuje po předním dědici. Ke svěřenskému nástupnictví dojde jen tehdy, stane-li se přední dědic dědicem, tedy dožije se smrti zůstavitele a je způsobilý dědit. Pokud by však zůstavitelem povoláný přední dědic např. zemřel dříve než zůstavitel, tak by se svěřenské nástupnictví nemohlo uplatnit. Z tohoto důvodu OZ výslovně stanoví, že povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání náhradníka. Svěřenský nástupce v případě, že nedojde ke svěřenskému nástupnictví, nabude jako substitut v rámci obecného náhradnictví dědictví po zůstaviteli, ledaže by zůstavitel výslovně stanovil jinak. Projev vůle zůstavitele ohledně svěřenského nástupnictví musí být formulován takovým způsobem, který nevyvolá pochybnost o tom, že se jedná o nařízení zůstavitele a nikoli jen o přání bez právní závaznosti.¹⁶⁶

Ke svěřenskému nástupnictví dochází v případech, kdy zůstavitel v závěti nebo v dědické smlouvě nařídí, že dědictví má přejít po smrti dědice na následného dědice,

¹⁶⁴ MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-79-0, s. 85.

¹⁶⁵ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 161-162.

¹⁶⁶ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 127-128.

povolá svému dědici dědice, zakáže dědici, aby o zanechaném jmění pořizoval, povolá za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není, povolá dědice s podmínkou, anebo povolá dědice na určitou dobu.¹⁶⁷ Pokud zůstavitel povolá za dědice někoho, kdo v době jeho smrti ještě není, a současně neurčí předního dědice, stane se jím jeho dědic ze zákonné dědické posloupnosti.¹⁶⁸ Jedna a táž osoba nemůže být současně předním dědicem a svěřenským nástupcem. Je-li zůstavitelovo nařízení neurčité do té míry, že nelze zjistit, zda povolal náhradníka nebo svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka. „*Svěřenské nástupnictví lze nařídit výslovně, anebo mlčky.*“¹⁶⁹ Ustanovení § 1513 OZ umožňuje zřízení svěřenského nástupnictví i tehdy, jestliže zůstavitel v závěti svěřenského nástupce výslovně neustanovil.

Důvodová zpráva k OZ uvádí k ustanovením § 1514 a § 1515, že „*zůstavitel může nařídit jednoho svěřenského nástupce jednomu či několika předním dědicům, může však nařídit i to, že svěřenských nástupců bude více. Je-li svěřenských nástupců více, pak mohou nastoupit po předním dědici buď vedle sebe (neprojeví-li zůstavitel jinou vůli, s právem vzájemné substituce), anebo po sobě (sukcesivně).*“ V případě sukcesivního svěřenského nástupnictví není omezena řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat, jsou-li všichni zůstavitelovými současníky. Pokud zůstavitel povolá někoho, kdo není jeho současníkem, tak svěřenské nástupnictví zanikne, jakmile jmění nabude první svěřenský nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovými současníky. Dle ustanovení § 1515 odst. 2 OZ svěřenské nástupnictví také zaniká nejpozději uplynutím sta let po smrti zůstavitele, a to i když nařídil dobu delší. Hranice sta let však může být překročena za situace, kdy zůstavitel ustanoví svěřenského nástupce osobě, která žije v době jeho úmrtí, bude žít tak dlouho, že přesáhne hranice sta let od smrti zůstavitele, a v takovém případě zanikne svěřenské nástupnictví teprve, až první ze svěřenských nástupců nabude dědictví po tomto dědici.

Dalším důvodem pro zánik svěřenského nástupnictví je absence svěřenských nástupců. Může dojít k situaci, kdy všichni svěřenští nástupci dědictví odmítnou, nechtějí se stát následnými dědici nebo dědictví odmítnou všichni svěřenští nástupci, kteří následovali po svěřenském nástupci, který dědictví přijal. Ke svěřenskému

¹⁶⁷ Srov. ust. § 1512, § 1513 OZ.

¹⁶⁸ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 98.

¹⁶⁹ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 377.

nástupnictví také nedojde, pokud se následný dědic nedožije okamžiku, kdy se měl dědicem stát. Dále svěřenské nástupnictví zanikne tehdy, kdy nenastane případ, pro který bylo zřízeno. Například pokud bude následný dědic povolán s nemožnou odkládací podmínkou, případně když se nenarodí ten, kdo měl být následným dědicem.¹⁷⁰

Zůstavitel může povolat dědice (svěřenského nástupce) dítěti s vědomím toho, že dítě do nabytí svéprávnosti není způsobilé pořizovat. Dítětem se zde rozumí zůstavitelův potomek. Plně svéprávným se člověk stává dovršením osmnáctého roku věku, přiznáním svéprávnosti soudem nebo uzavřením manželství (viz. ustanovení § 30 odst. 2 OZ). Jak již bylo uvedeno výše, závětí může nezletilý starší patnácti let pořídit ve formě veřejné listiny. Nabude-li dítě pořizovací způsobilost, zaniká svěřenské nástupnictví v rozsahu povinného dílu. Dle ustanovení § 1644 odst. 2 OZ se k nařízení zůstavitele, která omezují povinný díl, nepřihlíží. Důvodová zpráva k OZ vychází z předpokladu, že dokud nezletilý nenabude pořizovací způsobilosti, nepředstavuje zřízení fideikomisární substituce omezení práva dítěte na povinný díl, neboť se jměním nemůže v tomto smyslu disponovat, nemůže o něm pořídit. Zůstavitel také může zřídit svěřenské nástupnictví svému dítěti v době, kdy nemělo potomka, a to z toho důvodu, aby jím zanechané jmění zůstalo v rodině, a vyloučila se možnost, že by dědictví připadlo státu jako odúmrt'.

Svěřenské nástupnictví přináší možné problémy mezi předním a následným dědicem týkající se jmění. Následný dědic má zájem na tom, aby zůstavitelovo jmění nabyl od předního dědice pokud možno v nezmenšeném rozsahu, zatímco přední dědic má zájem na tom, aby ze zanechaného jmění měl také nějaký užitek.¹⁷¹ OZ umožňuje, aby svěřenský nástupce požádal předního dědice o písemné vyhotovení inventáře, který dědic sestaví bez zbytečného odkladu a vydá ho svěřenskému nástupci. Svěřenský nástupce má právo být přítomen při sestavování inventáře, a dále také může požadovat úřední ověření podpisu dědice na inventáři. Může také požadovat sestavení inventáře ve formě veřejné listiny. Náklady na sestavení inventáře jdou k tíži dědictví.

¹⁷⁰ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 104-105.

¹⁷¹ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 171.

Přední dědic je také zůstavitelovým dědicem, vždy se na určitou dobu stane vlastníkem jeho jmění, které přechází v rámci svěřenského nástupnictví. Dle ustanovení § 1521 OZ rozsah nakládání předního dědice s tímto jměním záleží na vůli zůstavitele, který buď může přednímu dědici svěřit právo s dědictvím volně nakládat, anebo může vlastnické právo předního dědice omezit na práva a povinnosti poživatele.¹⁷² V případě, že je vlastnické právo předního dědice omezeno, tak bez souhlasu svěřenského nástupce není oprávněn věc z dědictví zcizit nebo zatížit, s výjimkou, pokud by se tak stalo za účelem úhrady zůstavitelových dluhů. Souhlas svěřenského nástupce musí být udělen ve formě veřejné listiny. Přední dědic vykonává svá práva a plní své povinnosti s péčí řádného hospodáře, vzhledem k tomu je v některých situacích nucen věc zcizit nebo zatížit, pokud mu však svěřenský nástupce neudělí souhlas, může přední dědic navrhnout soudu, aby souhlas svěřenského nástupce nahradil. Náleží-li do dědictví věc přinášející plody nebo užitky, může svěřenský nástupce požadovat, aby soud stanovil dědici způsob a rozsah hospodaření s věcí nebo požívání věci.

Ustanovení § 1524 OZ řeší situaci, kdy se věc, která přechází v rámci svěřenského nástupnictví, a její vlastník zapisují do veřejného seznamu. V rámci tohoto ustanovení dochází k ochraně svěřenského nástupce, aby neoprávněně nebyl zmenšen rozsah dědictví v důsledku chování předního dědice, a dále také k ochraně třetích osob, které by mohly s předním dědicem vstupovat do smluvních vztahů. Pokud by přední dědic i bez souhlasu následného dědice věc z dědictví zatížil nebo zcizil, aniž by to bylo za účelem úhrady zůstavitelových dluhů, postupovalo by se rozdílně podle toho, zda zatížená či zcizená věc a její vlastník včetně svěřenského nástupnictví jsou zapsány do veřejného seznamu. Jestliže jsou věc a svěřenské nástupnictví zapsány do veřejného seznamu a přední dědic naloží s touto věcí způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce, aniž s tím svěřenský nástupce souhlasil, nemá takové jednání předního dědice vůči svěřenskému nástupci právní účinky. Za souhlas svěřenského nástupce je nutné považovat i rozhodnutí soudu, kterým byl souhlas svěřenského nástupce nahrazen. Právní účinky právního jednání předního dědice nenastanou pouze vůči svěřenskému nástupci, vůči ostatním, třetím osobám, je právní jednání předního dědice platné a účinné. Vklad vlastnického práva k věci zapsané v katastru nemovitostí v případě, kdy jej přední dědic převádí na třetí osobu bez souhlasu svěřenského

¹⁷² FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 145.

nástupce, by vzhledem k ustanovení § 1524 odst. 1 první věta OZ vůbec neměl být povolen, když je na příslušném listu vlastnictví zapsáno svěřenské nástupnictví.¹⁷³ V případě, že se jedná o věci nezapsané ve veřejném seznamu, a přední dědic s nimi nakládá způsobem mařícím nebo omezujícím práva svěřenského nástupce bez souhlasu svěřenského nástupce, má svěřenský nástupce právo se domáhat, aby soud určil, že uvedené právní jednání nemá vůči němu právní účinky. Rozhodnutí soudu o žalobě věřitele (následného dědice) zakládá neúčinnost právního jednání dlužníka (předního dědice).

3.8 Evidence právních jednání pro případ smrti

V roce 2001 byla podle § 35a odst. 1 NotŘ zřízena Centrální evidence závětí, vedená Notářskou komorou České republiky. Evidovaly se v ní závěti, listiny o vydědění a listiny o odvolání těchto úkonů, které byly sepsány notářským zápisem nebo které notář přijal do úschovy. Do evidence byly také zanesené všechny závěti starší, uložené v trezorech notářů.¹⁷⁴ Technickým základem Centrální evidence závětí se stal elektronický informační systém Komory vytvořený v roce 2000 a nazvaný Centrální informační systém, tzv. CIS.¹⁷⁵ Sněm Notářské komory České republiky přijal předpis, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidence závětí s platností od 3. ledna 2005.

V souvislosti s rekonstrukcí občanského práva byla tato evidence od prvního ledna 2014 rekonstruována a nově se jmenuje Evidence právních jednání pro případ smrti. Podle § 35b odst. 1 a 2 NotŘ se kromě závětí evidují též dovětky, dědické smlouvy, prohlášení o vydědění a prohlášení o tom, že dědic, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalosti nenabude, příkázání započtení na dědický podíl, povolání správce pozůstalosti, smlouvy o zřeknutí se dědického práva a také listiny, jimiž se taková právní jednání ruší. Dále se evidují také listiny o právním jednání zůstavitele pro případ smrti, které nemají formu notářského zápisu, ale jsou v notářské úschově. Notář, který pořízení pro případ smrti sepsal, nebo který takovou listinu přijal do úschovy, podle § 6 předpisu Notářské komory České republiky o Evidenci právních

¹⁷³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 115.

¹⁷⁴ KLEIN, Šimon. Evidence právních jednání pro případ smrti. *Ad Notam.* 2014, č. 5, s. 16-17.

¹⁷⁵ BÍLEK, Petr; FIALA, Roman; JINDŘICH, Miloslav; WAWERKA, Karel a kolektiv. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář.* 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-181-9, s. 118.

jednání pro případ smrti zapíše do informačního systému evidence údaje uvedené v § 4 odst. 1 předpisu Notářské komory. V rámci předběžného šetření zjistí notář, který bude soudem podle ustanovení § 100 odst. 1 ZŘS pověřen úkony soudu prvního stupně v řízení o pozůstalosti, zda je v evidenci Notářské komory evidováno pořízení pro případ smrti zůstavitele.

Listiny zůstávají v Evidenci i v případě jejich zrušení zůstavitelem. Z tohoto důvodu si je notář projednávající řízení o pozůstalosti musí vyžádat a zjistit jejich obsah. Pokud si zůstavitel nepřeje, aby se jeho pozůstalí dozvěděli obsah těchto listin, tak může notáře požádat, aby mu byla listina z úschovy vydána. Jak již bylo uvedeno výše, vyzvednutím závěti sepsané ve formě notářského zápisu z Evidence, dochází k jejímu zrušení. Pokud je však vydána závěť, která je v úřední úschově, tak nedochází k jejímu zrušení.

4. Nepominutelný dědic

4.1 Pojem nepominutelný dědic

OZ uvádí v ustanovení § 1643 odst. 1, že nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci. Děti zůstavitele jsou jeho děti narozené jak v manželství, tak mimo manželství. Nepominutelným dědicem je i osvojenec, který byl osvojený zůstavitelem a jeho manželem, nebo jenom zůstavitelem. Slovním spojením „nedědí-li dítě zůstavitele“ má OZ na mysli, že dítě zůstavitele se předem zřeklo svého dědického práva smlouvou se zůstavitelem, zemřelo před zůstavitelem nebo současně s ním, je dědicky nezpůsobilé nebo bylo vyděděno, dědictví odmítlo.¹⁷⁶ Okruh nepominutelných dědiců je v naší právní úpravě vymezen poměrně úzce, oproti některým zahraničním právním úpravám (např. v Rakousku, Švýcarsku, Polsku, Německu, atd.), kdy nepominutelné nároky jsou ještě alespoň ve vztahu k manželovi a rodičům zůstavitele.¹⁷⁷ OZ vychází z toho, že nepominutelný dědic není dědicem, ale ve skutečnosti je věřitelem, resp. zákonným odkazovníkem.¹⁷⁸ I tak ale nepominutelný dědic může být zůstavitelem povolán dědicem z pořízení pro případ smrti. Pokud zůstavitel nepořídil pro případ smrti, tak dědí dědici ze zákona, tedy i nepominutelní dědici.

4.2 Povinný díl

Nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti povinný díl. Je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu. Rozhodující je zde zletilost nikoli svéprávnost. I nezletilý, který nabyl plnou svéprávnost v důsledku uzavření manželství nebo přiznáním svéprávnosti, má právo na stejně veliký povinný díl jako nezletilý plně nespověprávný. Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku věku (§ 30 odst. 1 OZ).

¹⁷⁶ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 404.

¹⁷⁷ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 405.

¹⁷⁸ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, č. 11, s. 381.

Důvodová zpráva k OZ uvádí, že „*pořizuje-li zůstavitel o pozůstalosti závěti, tak musí práva nepominutelných dědiců respektovat a zanechat jim to, co jim náleží ve formě dědického podílu nebo odkazu*“. Nepominutelný dědic, který se nezřekl dědického práva, případně práva na povinný díl, je dědicky způsobilý, a který nebyl platně vyděděn, má právo na povinný díl, případně na jeho doplnění, a to v případě, kdy byl zůstavitelem v pořízení pro případ smrti zcela nebo z části opominut. Tedy se mu nedostalo ničeho, co by hodnotově odpovídalo jeho povinnému dílu.¹⁷⁹ Nepominutelný dědic, který má právo na povinný díl, je ve vztahu k zůstaviteli věřitelem a má právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.

Povinný díl musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen. OZ zde převzal právní úpravu z OZO, kde se v ustanovení § 774 uvádělo: „*Povinný díl může být zůstaven v podobě dědického podílu nebo odkazu i bez výslovného označení jako povinný díl. Ale musí zůstat nepominutelnému dědici zcela volný. Neplatna jest každá výminka nebo závada jej omezující. Zůstaví-li se nepominutelnému dědici větší dědický díl, může se omezení vztahovati jen na část, která přesahuje povinný díl.*“ Zůstavitel může také nepominutelnému dědici uložit, aby se rozhodl pro to, co se mu zůstává s omezením, nebo pro povinný díl. Pokud by zůstavitel neponechal v závěti nepominutelnému dědici právo volby, tak by se zůstavitelova omezení a nařízení mohla vztahovat jen na tu část dědického podílu, která povinný díl přesahuje. Takové omezení neplatí v případě, že nepominutelný dědic zemřel před zůstavitelem nebo pokud z jiného důvodu nedědí.¹⁸⁰

Ustanovení § 1645 OZ vychází ze zásady *exheredatus partem facit ad minuendam* (podíl vyděděného způsobí zmenšení povinného dílu).¹⁸¹ Vzhledem k této zásadě se při výpočtu povinného dílu nepominutelného dědice započítává i podíl vyděděného dědice tak, jako by vyděděn nikdy nebyl. Důvodová zpráva k OZ uvádí, že tato zásada je v OZ obsažena z toho důvodu, že při existenci několika nepominutelných dědiců nemůže mít žádný z nich prospěch z toho, že některého z nich zůstavitel vydědí, protože ani tehdy jeho povinný díl nevzroste. Zásada se vztahuje i na případy zřeknutí se dědictví a dědické nezpůsobilosti.

¹⁷⁹ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 404.

¹⁸⁰ NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9. s. 26.

¹⁸¹ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 406.

4.3 Vydědění a negativní závět'

Ustanovení § 1646 odst. 1 OZ uvádí, že „ze zákonných důvodů lze nepominutelného dědice vyděděním z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu na povinný díl zkrátit“. Zůstavitel může výslovně stanovit, že „krátí nepominutelnému dědici právo na povinný díl nebo mu může zůstavit méně, než činí jeho povinný díl dědickým podílem s tím, že vyloučí z důvodu vydědění právo nepominutelného dědice na vyrovnání povinného dílu.“¹⁸² Výše uvedené ustanovení je třeba vyložit, že vyděděním je nepominutelný dědic postižen tak, že ztrácí dědické právo i právo na povinný díl. Právo na povinný díl mu náleží pouze v případě, že byl vyděděn neplatně. Zákon počítá s několika možnými situacemi, a to pokud zůstavitel nepominutelného dědice výslovně vydědí a ve svém prohlášení o vydědění uvede důvod vydědění, zůstavitel nepominutelného dědice výslovně vydědí, avšak důvod vydědění neuvede, a dále zůstavitel nepominutelného dědice výslovně nevydědí, pouze jej opomine, o čemž je více pojednáno v podkapitole 4.4. Rozdíly ve vydědění mají význam vzhledem k důkaznímu břemenu v případných sporech o platnost vydědění.¹⁸³

Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi, neprojevuje o něj opravdový zájem, jaký by projevovat měl, byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo vede trvale nezřízený život. Důvody vydědění jsou taxativně vymezené v OZ. Zůstavitel také může vydědit i nepominutelného dědice, který je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen. Dále také může vydědit nepominutelného dědice pro marnotratnost nebo zadluženost, u něhož je obava, že by vzhledem k jeho chování, nezachoval pro jeho potomky povinný díl. Vydědění z tohoto důvodu lze však učinit jen tak, že tento povinný díl zůstává dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, tak jejich potomkům. Zůstavitel je zde ve své testovací svobodě omezen. V případě, že nemá zadlužený nebo marnotratný potomek zůstavitele v době dědického nápadu žádné své potomky, tak jej nemůže zůstavitel platně vydědit, jelikož nemá, komu by zůstavil povinný díl, který by jinak náležel vyděděnému potomku.¹⁸⁴

¹⁸² NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9. s. 97.

¹⁸³ ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 358-359.

¹⁸⁴ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 421.

V případě, že byl nepominutelný dědic vyděděn zcela, nedědí a na jeho místo mohou vstoupit právem reprezentace jeho potomci. Pokud má zůstavitel v úmyslu, aby nedědili i potomci toho, kdo byl vyděděn, bude záviset na zůstavitelově vůli, a dále také na tom, zda se vyděděný potomek dožije zůstavitelovy smrti. Dle ustanovení § 1646 odst. 3 OZ přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného potomka, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli. Jestli se však vyděděný potomek nedožije smrti zůstavitele, pak jeho potomci dědí s výjimkou těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z dědického práva. Samostatně znamená, že musí být i pro jejich vydědění zákonné důvody vydědění.

Předpokladem platnosti vydědění není uvedení zákonného důvodu vydědění v prohlášení o vydědění. Ustanovení § 1648 OZ uvádí, že *„nevysloví-li zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění“*. Existence zákonného důvodu vydědění se prokazuje až ke dni smrti zůstavitele. *„Není-li důvod vydědění uveden, odkáže se k podání žaloby ten, kdo má dědit na jeho místě“* (§ 1673 odst. 2 OZ). Důvodová zpráva k OZ k uvedenému ustanovení uvádí, že zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel své rozhodnutí o vydědění zdůvodňoval, a to tehdy kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vyděděnému potomku. Je tedy na vůli zůstavitele, zda důvod vydědění uvede či nikoli. I tak by ale měl zůstavitel důvod vydědění vysvětlit a eventuálně i doložit dědici, který bude mít z prokázání platnosti vydědění prospěch, nebo vykonavateli závěti.¹⁸⁵

Prohlášení o vydědění může být učiněno, změněno nebo zrušeno stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť, a to tedy písemně soukromou listinou bez účasti svědků nebo za účasti svědků v allografní formě, veřejnou listinou, nebo s úlevami, budou-li splněny podmínky, které OZ stanoví pro pořizování privilegované závěti. Zůstavitel může prohlášení o vydědění učinit buď v samostatné listině anebo může být součástí pořizování pro případ smrti, tedy i závěti.

Ustanovení § 1649 odst. 2 OZ upravuje tzv. negativní závěť, kdy se jedná o právní jednání zůstavitele, kterým může zůstavitel prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude. Automaticky pak nastoupí v dědictví ostatní dědicové, jimž svědčí zákonná

¹⁸⁵ NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9. s. 98.

posloupnost. Zůstavitel tak pořídí způsobem, jakým se pořizuje závěť. Zákon nepředpokládá, že by zůstavitel měl v negativní závěti uvádět důvod pro vydědění.

4.4 Ochrana nepominutelného dědice

Neplatně vyděděný nepominutelný dědic má právo na povinný díl. V případě zkrácení na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění. Ochrana nepominutelného dědice spočívá v garanci jeho práva na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, na jejíž vyplacení má nepominutelný dědic, který byl zkrácen nebo opominut, právo vůči dědicům a odkazovníkům.

Důvodová zpráva k OZ uvádí, že nepominutelného dědice lze opominout buď vědomě (úmyslně) anebo nevědomě (omylem). K vědomému opomenutí nepominutelného dědice, který se nezřekl dědického práva, případně práva na povinný díl, je dědicky způsobilý, a který nebyl platně vyděděn, dochází v případě, kdy zůstavitel o takovém potomku věděl a opomenul jej v pořízení pro případ smrti úmyslně, a to zcela nebo z části. Nepominutelný dědic má pak právo na povinný díl nebo jeho doplnění.

Zůstavitel může nepominutelného dědice vydědit mlčky a po právu. Jak již bylo uvedeno výše, zůstavitel v prohlášení o vydědění nemusí uvést důvod vydědění svého potomka, ale musí výslovně projevit svoji vůli, že potomka vyděďuje, tzn. že jej vylučuje z práva na povinný díl nebo jej v tomto právu zkracuje. Zůstavitel nemusí ani výslovně vyslovit, že nepominutelného dědice vyděďuje, a k vydědění stejně dojde za splnění předpokladů, že se nepominutelný dědic dopustil něčeho, co naplňuje zákonný důvod k vydědění, nepominutelný dědic byl zůstavitelem v pořízení pro případ smrti opominut, nikoli však omylem, tzv. vědomě, a dále se v řízení o pozůstalosti, resp. ve sporném řízení vyvolaném postupem podle ustanovení § 170 ZŘS se vůči nepominutelnému dědici prokáže některý ze zákonných důvodů vydědění.¹⁸⁶ K opomenutí nepominutelného dědice může dojít i omylem, a to tehdy kdy zůstavitel o existenci nepominutelného dědice neví. OZ takto opominutému nepominutelnému dědici přiznává právo na povinný díl v zákonném rozsahu.

Nepominutelný dědic není vlastně dědicem, byl-li v pořízení pro případ smrti zkrácen nebo případně zcela opominut, ale věřitelem těch, kteří byli zůstavitelem za

¹⁸⁶ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 431.

dědice a odkazovníky povolání.¹⁸⁷ Věřitelé musí pohledávku zůstavitele vyrovnat poměrně.

¹⁸⁷ Důvodová zpráva k OZ – konsolidovaná verze, s. 412.

5. Dovětek

Dovětek (kodicil) je dle ustanovení § 1491 OZ jedním z pořízení pro případ smrti spočívající v osobním, odvolatelném projevu vůle pořizovatele. Zůstavitel jím může nařídit odkaz, stanovit odkazovníkovi nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníkovi nebo dědici příkaz. Dovětkem však nelze povolat dědice k dědění, jelikož dovětek nepatří mezi dědické tituly. V praxi je třeba rozlišovat, zda pořízení pro případ smrti je závětí, nebo dovětkem. Rozlišovacím kritériem je, zda zůstavitel povolává dědice k dědění nebo zda zůstavitel chtěl povolat odkazovníka. Blíže se k tomu vyjádřil v rozhodnutí ze dne 29. září 1932 Nejvyšší soud Československé republiky R I 738/32, uveřejněném ve Sbírce Vážný pod č. 11935, dle něhož „*Otázku, zda zůstavitelovo pořízení jest závětí, či dovětkem, lze rozřešiti v řízení nesporném, jde o dovětek, nikoli o závět', neurčil-li zůstavitel nikomu ani celou pozůstalost, ani určitou poměrnou její část, nýbrž pořídil-li v pravdě jen o jednotlivých věcech, které nevyčerpávají celé pozůstalé jmění.*“¹⁸⁸

O dovětku platí obdobně to, co je stanoveno o závěti, především o způsobilosti osob pořizovat dovětkem a formách, v jakých lze dovětek pořídit. Jedná se o jednostranné právní jednání zůstavitele, které je zpravidla pořizováno v písemné formě, za výjimečných okolností však může být pořízeno i ústně. Rozlišujeme dovětek, který byl pořízen společně se závětí (testamentární kodicil) nebo samostatně, aniž by byla pořízena závět' (intestátní kodicil).¹⁸⁹ Na zrušení dovětku se vztahují ustanovení související se zrušením závěti. Sepsáním pozdější závěti se dovětek nezruší, ledaže je z pozdější závěti patrná vůle zůstavitele, že má být dovětek zrušen.¹⁹⁰

¹⁸⁸ FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1. s. 79-81.

¹⁸⁹ SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3, s. 73.

¹⁹⁰ Gl. U. 11.292. Viz. ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5, s. 195.

6. Srovnání s právní úpravou německou

Dědické právo Spolkové republiky Německo je obsaženo v páté knize německého občanského zákoníku (BGB). BGB platí již od 18. srpna 1896, a i když v průběhu času do něj zasáhla řada novel, tak se stále jedná o jeden z klasických kodexů, ve kterém zůstaly zachovány tradiční instituty dědického práva. Kromě BGB upravují dědické právo i další právní předpisy. Jedná se především o Das Gesetz über den Versicherungsvertrag, Das Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft, Erbschaftsteuer- und Schenkungsteuergesetz, a dále v některých spolkových zemích Höfeordnung, kterým je upravena nedělitelnost zemědělských usedlostí v případě dědického nástupnictví, jejím výlučným vlastníkem se pak stává jen jeden z dědiců, přičemž mu je uložena povinnost vypořádat se s ostatními dědici.¹⁹¹

Dědická posloupnost se v německém právu řídí podle zákona (zákonná dědická posloupnost) nebo podle vůle zůstavitele (zvolená dědická posloupnost). Oproti české právní úpravě se přijetí dědictví nevyžaduje. Úmrtím zůstavitele přechází veškerý jeho majetek dle zásady univerzální sukcese jako celek přímo ze zákona na jeho dědice. Dědicem může být každá fyzická osoba, která v době úmrtí zůstavitele žije, výjimkou je zde jen nasciturus, anebo také každá právnická osoba, která je způsobilá v době smrti zůstavitele k právům a povinnostem.¹⁹² V zákonné dědické posloupnosti dědí v prvním řádu (§ 1924 BGB) zůstavitelovy potomci, a to stejným dílem. Místo potomka, který k okamžiku smrti zůstavitele již nežije, vstupují jeho potomci. V druhém řádu (§ 1925 BGB) dědí zůstavitelovy rodiče a jejich potomci, žijí-li k okamžiku smrti oba zůstavitelovi rodiče, jejich dědické podíly jsou stejné. Na místo zemřelého rodiče vstupují jeho potomci. Ve třetím řádu (§ 1926 BGB) jsou zákonnými dědici zůstavitelovi prarodiče a jejich potomci. BGB dále zná ještě řád čtvrtý, pátý a další. V případě, že ani podle těchto dalších řádů nedědí žádný dědic, dědí stát. Dědické právo manžela zůstavitele je oproti české právní úpravě upraveno rozdílně, a to v ustanovení §1931 BGB, kdy manžel dědí vedle dědiců prvního řádu jednu čtvrtinu a vedle dědiců druhého řádu nebo vedle prarodičů jednu polovinu dědictví. Nejsou-li dědicové prvního ani druhého řádu a ani prarodiče, dědí pozůstalý manžel celé dědictví. V případě, že

¹⁹¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, ISBN 978-80-7380-292-9, s. 114.

¹⁹² ROMBACH, Claudie. Dědění v německém právu. *Ad Notam*. 2000, č. 5, s. 102.

manželé žili v zákonném majetkovém stavu, tak se zákonný dědický podíl pozůstalého manžela zvýší o jednu čtvrtinu.

Stejně jako v naší právní úpravě může zůstavitel vyjádřit svoji poslední vůli pořizováním závěti nebo uzavřením dědické smlouvy. Rozdíl je zde v tom, že zůstavitel může pořídit tzv. společnou závěť, kterou OZ nepřipouští. Zůstavitel je ve své testovací volnosti omezen právy nepominutelných dědiců. Německá právní úprava mezi nepominutelné dědice kromě potomků zůstavitele řadí oproti české právní úpravě i rodiče a manžela zůstavitele. Je však podstatné, aby nepominutelný dědic byl podle zákonné dědické posloupnosti zákonným dědicem. Rodiče zůstavitele tak mají nárok na povinný díl pouze v případě, že zůstavitel nezanechal žádné potomky. Oproti OZ nerozlišuje BGB velikost povinného dílu u zletilých a nezletilých potomků zůstavitele. Povinný díl nepominutelného dědice činí polovinu jeho zákonného podílu, vždy se jedná o peněžitou pohledávku vůči dědici, nepominutelný dědic nemá právní postavení dědice. Nepominutelný dědic se může vzdát povinného dílu smlouvou uzavřenou ve formě notářského zápisu se zůstavitelem. Nárok na povinný díl může nepominutelný dědic uplatnit ve lhůtě tří let od okamžiku, kdy se dozvěděl o tom, že byl zkrácen na svém právu. Nejpozději se však svého práva může domáhat do třiceti let od okamžiku nápadu dědictví.¹⁹³

Srovnatelné je s českou právní úpravou i ustanovení § 2064 BGB, které uvádí, že zůstavitel může platnou závěť pořídit pouze osobně. Pořízení závěti osobně zůstavitelem je jistotou, že závěť obsahuje pořízení zůstavitele, které učinil svobodně v rámci své testovací svobody. Uvedené ustanovení se týká všech forem závěti zůstavitele s výjimkou tzv. společné závěti. U otevřené závěti je navíc totožnost zůstavitele zkontrolována notářem.¹⁹⁴ Aby bylo možné na závěť pohlížet jako na platnou, je třeba dodržet předepsanou formu. Německé dědické právo rozlišuje závěti podle formy, a to na závěti řádné a pro případ nouze. Řádnou závěť může zůstavitel pořídit buď vlastnoručně anebo formou notářského zápisu. Vlastnoruční závěť může pořídit zůstavitel starší 18 let, přičemž závěť musí celou napsat vlastní rukou a podepsat ji. Závěť by byla neplatná v případě, kdy by byla sepsána na psacím stroji nebo počítači,

¹⁹³ *Erben und Vererben: Information und Erklärungen zum Erbrecht* [online]. In: 2015 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z:

http://www.bmjv.de/SharedDocs/Publikationen/DE/Erben_Vererben.pdf?__blob=publicationFile&v=11

¹⁹⁴ KROIB, Ludwig; ANN, Christoph; MAYER, Jörg. *Nomoskommentar – BGB, Band 5: §§ 1922-2385*. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2010, ISBN 978-3-8329-3442-2, s. 499.

chyběl-li na ní podpis nebo byla-li nadiktována např. na kazetu. Zůstavitel musí závěť podepsat celým svým jménem, tedy křestním jménem i příjmením, aby byla vyloučena pochybnost v totožnosti zůstavitele. Zároveň by měl zůstavitel uvést v závěti čas a místo pořízení.¹⁹⁵ Německá právní úprava vůbec nepočítá se závěti allografní.

Závěť ve formě notářského zápisu je tzv. veřejná závěť. Zůstavitel může notáři projevit svoji vůli ústně do protokolu, anebo ji může sám sepsat a notáři ji předat v písemné formě.¹⁹⁶ Notář je povinen zůstaviteli při sepsání jeho poslední vůle poradit a pomoci mu s její formulací. Formou veřejné závěti může pořídit i mladiství starší 16 let.¹⁹⁷ Notářská závěť je vždy uložena do úschovy okresního soudu¹⁹⁸, aby se předešlo riziku, že vlastnoruční závěť zůstavitele bude po jeho smrti zamlčena, ztracena, zapomenuta, lze ji také uložit do úschovy okresního soudu. Od 1. ledna 2012 jsou všechny závěti pořízené ve formě soukromé listiny a notářská pořízení pro případ smrti, které jsou uloženy do úschovy okresních soudů, elektronicky evidovány v Ústředním rejstříku závětí vedeném u Bundesnotarkammer (Spolkové notářské komory). Spolková notářská komora je jako úřad odpovědný za vedení evidence informována o všech vnitrostátních úmrtích a tyto informace následně předává příslušnému soudu pro věci pozůstalostní, u něhož je pořízení pro případ smrti uloženo za účelem jeho otevření v případě smrti. Zde je rozdílný postup oproti české právní úpravě, kdy je také Evidence právních jednání pro případ smrti vedena Notářskou komorou, ale jednotlivá pořízení pro případ smrti jsou v úschově notářů.

Německá právní úprava uvádí tzv. institut společné závěti, který naše právní úprava nezná. Jedná se o výjimku z pravidla, že závěti pořizuje o svém majetku vždy jen jeden zůstavitel. Manželé nebo zapsaní životní partneři¹⁹⁹ mohou společnou závěť pořídit buď vlastnoručně anebo formou notářského zápisu. Společná závěť může obsahovat jednostranná nebo vzájemná pořízení, přičemž jednostranná pořízení jsou kdykoliv bez souhlasu druhého manžela odvolatelná. Vzájemná pořízení lze odvolat pouze za života druhého manžela, a to formou notářského zápisu s projevem vůči

¹⁹⁵ Dědické řízení - Německo. *Portál evropské e-justice* [online]. [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-cs.do?member=1, s. 1-2.

¹⁹⁶ OLZEN, Dirk. *Erbrecht*. 4. neu bearbeitete Auflage, Berlin: Walter de Gruyter GmbH, 2013, ISBN 978-3-11-030271-4, s. 92-93.

¹⁹⁷ V české právní úpravě může ve formě veřejné listiny pořídit mladiství starší 15 let. (viz. podkapitola 3.4.2)

¹⁹⁸ V Bádensku-Württembursku úschovu až do konce roku 2017 zastávají notáři (Notariat).

¹⁹⁹ Lebenspartner bývá často překládán jako registrovaný partner, ale nejedná se o institut, který by se přesně ztotožňoval s institutem registrovaného partnerství v ČR.

druhému manželovi. Zvláštním druhem společné závěti je tzv. Berlínská závěť (Berliner Testament), kterou upravuje ustanovení § 2269 BGB. Tato společná závěť existuje ve dvou variantách. První varianta, označována jako princip jednoty, upravuje situaci, kdy se manželé vzájemně ustanoví za dědice a zároveň určí třetí osobu jako plnohodnotného dědice později zemřelého manžela. Ve druhé variantě, označované jako princip rozdělení, ustanoví každý z manželů druhého jako předběžného dědice a zároveň třetí osobu jako dědice následného.²⁰⁰

Mezi závěti v nouzi řadí německá právní úprava nouzovou závěť sepsanou před starostou, nouzovou závěť se třemi svědky a nouzovou závěť na moři. Jejich výčet se oproti české právní úpravě liší, ale spojuje je jejich omezená časová platnost. Zůstavitel může závěť nadiktovat starostovi v případě, že má skutečnou obavu z blízké smrti a není možné, aby svoji závěť učinil před notářem. Starosta je povinen poslední vůli zůstavitele sepsat před dvěma současně přítomnými svědky, kteří nesmějí být závěti povolání jako dědicové nebo vykonavatelé poslední vůle. V případě, že je starostovi známo, že zůstaviteli nehrozí žádné nebezpečí, tak bude závěť neplatná. Závěť musí podepsat starosta, svědci a zůstavitel. Takto zřízená závěť se považuje za neplatnou, jestliže od jejího sepsání uplynuly tři měsíce a zůstavitel je stále naživu, uvedené však neplatí, pokud zůstavitel neměl možnost v této době pořídit závěť před notářem. Pokud se zůstavitel nachází v místě, kde není možné pořídit závěť před notářem anebo starostou, a zároveň se nachází ve stavu ohrožení života, může pořídit před třemi současně přítomnými svědky, kteří jsou přesvědčeni, že nebezpečí blížící se smrti je zjevné. Svědci zaznamenají ústní projev zůstavitelovy poslední vůle a zůstaviteli jej přečtou, aby mohl potvrdit jeho pravost. Po jeho odsouhlasení svědci zápis podepíší, pokud je toho zůstavitel schopen, tak podepíše zápis i on. V zápise musí být uvedeno přesvědčení o nebezpečí. Zde je rozdíl oproti české právní úpravě, kdy svědci závěti až následně uvádějí obsah posledního pořízení zůstavitele do protokolu, a zůstavitel již nepotvrzuje pravost. Nouzovou závěť na moři může zůstavitel pořídit v případě, že se nachází na palubě lodi plující pod německou vlajkou, která je mimo dosah domovského přístavu. U této závěti platí stejné podmínky jako u závěti pořízené před třemi svědky s výjimkou ohrožení života. Zůstavitel tak může pořídit na lodi i tehdy, kdy není v ohrožení života. Stejně jako u dvou výše uvedených nouzových závětí platí, že závěť

²⁰⁰ SCHLÜTER, Wilfried. *Erbrecht*. 15. Auflage, München: C. H. Beck, 2004, ISBN 3-406-51691-2, s. 151.

je považována za nepořízenou, pokud uplynuly tři měsíce od jejího pořízení a zůstavitel stále žije. Jestliže však zůstavitel během tří měsíců zahájí novou platbu na moři, tak dojde k přerušení lhůty a nová počne běžet až od okamžiku ukončení této platby.²⁰¹

Stejně jako OZ i BGB připouští v rámci testovací svobody zůstavitele odvolání závěti, a to zcela nebo některé její části. Zároveň BGB připouští i možnost odvolat odvolání závěti. Odvolaná nouzová závěť již nikdy nemůže být považována za neodvolanou, a to i v případě, kdy dosud neuběhla tříměsíční lhůta její platnosti. Německá právní úprava stejně jako česká právní úprava jako jednu z možností zrušení závěti uvádí pořízení nové závěti. V případě, že zůstavitel touto novou závětí nepovolá žádné dědice ani odkazovníky, tak se bude jednat o tzv. čisté odvolání závěti. Pokud pozdější závěť odporuje předcházející závěti, tak tato pozdější závěť ruší závěť předcházející. Zůstavitel může odvolání závěti provést v jakékoliv formě, nezávisle na tom, v jaké formě pořídil původní závěť. I BGB připouští možnost odvolání závěti jejím zničením, spálením nebo roztrháním.²⁰² Shodně s BGB naše současná právní úprava již zakotvuje možnost odvolání závěti sepsané ve formě veřejné listiny jejím vyzvednutím z notářské úschovy. V obou dvou právních úpravách je zakotveno, že tak nedochází k odvolání závěti sepsané ve formě soukromé listiny, která byla uložena do notářské úschovy.

Dne 4. července 2012 bylo přijato evropské nařízení č. 650/2012 o dědictví s mezinárodním prvkem, které vstoupilo v platnost dne 16. srpna 2012 a vztahuje se na dědická řízení zahájená počínaje dnem 17. srpna 2015. Nařízení má přizpůsobit pravidla rostoucí mobilitě osob a koordinovat koexistenci národních právních řádů v dědických věcech. Nařízení se vztahuje na všechny aspekty dědění, zavádí jediného hraničního ukazatele, možnost zvolit si právo jednoho ze států, jehož je osoba státním příslušníkem, jako právo rozhodné pro dědění, a především zavádí evropské dědické osvědčení. Článek 59 odst. 1 nařízení upravuje přijímání veřejných listin, a to tak, že veřejná listina, která byla vyhotovená v jednom členském státě, má v jiném členském státě stejné důkazní účinky jako ve státě původu, popřípadě účinky co nejvíce

²⁰¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, ISBN 978-80-7380-292-9, s. 119-120.

²⁰² SCHLÜTER, Wilfried. *Erbrecht*. 15. Auflage, München: C. H. Beck, 2004, ISBN 3-406-51691-2, s. 85-89.

srovnatelné, pokud to není v rozporu s veřejným pořádkem dotčeného členského státu. V případě závěti pořízené ve formě veřejné listiny lze výše uvedené použít.²⁰³

²⁰³ *Výkladová příručka pro nařízení č. 650/2012 o přeshraničních dědictvích* [online]. In: [cit. 2016-05-25]. Dostupné z: http://www.nkcr.cz/doc/FINAL-prirucka_CNUE-narizeni_o_dedictvi_CS.pdf

Závěr

Hlavním cílem předkládané práce na téma *Dědění ze závěti* bylo popsat a analyzovat současnou právní úpravu dědění ze závěti v účinném OZ. Současná právní úprava týkající se dědění ze závěti je poměrně rozsáhlá, proto jsem v práci věnovala pozornost komplexnímu pojetí dědění ze závěti, nikoliv přímo každému jednotlivému ustanovení. Předcházející právní úprava dědického práva v OZ 1964, účinná do 31. prosince 2013, byla i díky vlivu socialismu podstatně užší. Některé instituty vůbec neobsahovala, například dědickou smlouvu, které je v práci také věnována pozornost. Dědickou smlouvou jsem se zabývala z toho důvodu, že jako jeden z dědických titulů vedle závěti a zákona má dopady i na dědění ze závěti. Vzhledem k umožněnému rozsahu diplomové práce ale nebylo možné institut dědické smlouvy analyzovat do úplných detailů. V práci jsem se snažila vystihnout podstatu dědění ze závěti, současné formální a obsahové náležitosti závěti, a zároveň věnovat pozornost společenským a historickým východiskům dědění ze závěti. Sekundárním cílem práce bylo zanalyzovat fakultativní náležitosti závěti, resp. vedlejší doložky v závěti.

V úvodu práce jsem se věnovala obecně dědickému právu, jeho zařazení v systému OZ, zásadám dědického práva, a dále i předpokladům vzniku dědického práva. Závěť je jedním z dědických titulů, proto jsem také v práci stručně uvedla i ostatní dva, a to dědickou smlouvu a zákon. Ve druhé kapitole jsem se snažila přiblížit testamentární posloupnost v římském právu. Přijde mi velice zajímavé, že i autoři současné právní úpravy hledali při tvorbě OZ inspiraci v římském právu, které je kolébkou institutu závěti.

Třetí kapitola představuje těžiště práce, kde jsem se podrobněji věnovala dědění ze závěti. Pozitivum současné právní úpravy spatřuji v tom, že závěť je třeba vykládat tak, aby co nejvíce vyhovovala vůli zůstavitele. Na právní jednání zůstavitele je třeba hledět spíše jako na platné než neplatné. Silné postavení testovací vůle zůstavitele hodnotím velmi kladně, neboť zůstavitel by měl mít možnost nakládat se svým majetkem i pro případ smrti. Zároveň by měl také mít možnost omezit právní postavení dědice vedlejšími doložkami v závěti. V rámci této kapitoly jsem se věnovala i rozdělení pozůstalosti v závěti a Evidenci právních jednání pro případ smrti, vedené Notářskou komorou České republiky. Možnost evidování závětí považuji z pohledu

zůstavitele za velmi přínosné. Eliminuje se tím možnost, že závěť nebude po smrti zůstavitele k nalezení.

Ve čtvrté kapitole je věnována pozornost institutu nepominutelného dědice a jeho nároku na povinný díl. V páté kapitole je zmíněn dovětek, který se řadí mezi dědické tituly.

V závěru práce jsem věnovala pozornost německé právní úpravě dědění ze závěti a případným podobnostem se současnou českou právní úpravou. Německá právní úprava dědění ze závěti vychází převážně z BGB, který platí již od roku 1896. Je zde tedy určitý rozdíl oproti české právní úpravě, která je právní úpravou novou. Při rekodifikaci občanského práva vycházeli autoři OZ z občanských kodexů z okruhu evropské kontinentální kultury, mezi něž se řadí i BGB.

Současná právní úprava dědění ze závěti je dle mého názoru velmi zdařilá, od účinnosti OZ má dědické právo liberální úpravu a odpovídá evropským standardům. Vzhledem k relativně krátké účinnosti OZ je v budoucnu nutné počítat s novelizacemi a samozřejmě i judikatura se teprve bude postupně vyvíjet. V praxi je možné čerpat z prvorepublikové judikatury (např. sbírka Vážný), která bude jistě užitečná při výkladu nejasných ustanovení, a zároveň také při rozhodovací činnosti soudů. Některé současné instituty dědického práva vycházejí i z OZ 1964, a proto je možné využít i judikaturu z dob účinnosti této předcházející právní úpravy.

Seznam zkratek

OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
Důvodová zpráva k OZ	Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZO	Obecný zákoník občanský z roku 1811
VIN 1937	vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937
OZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictvem České národní rady č. 2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
MatrZ	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
Notářský řád	Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti
Sbírka Vážný	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky z let 1919-1948
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (občanský zákoník Spolkové republiky Německo)

Seznam použité literatury

Literatura (monografie, komentáře, učebnice)

- BALÍK, Stanislav; BALÍK, Stanislav ml. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-256-1.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, ISBN 978-80-7380-292-9.
- BÍLEK, Petr; FIALA, Roman; JINDŘICH, Miloslav; WAWERKA, Karel a kolektiv. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-181-9.
- BÍLEK, Petr; ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001: Zákony s poznámkami*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, ISBN 80-7179-590-9.
- DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA Jiří; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné*. 1. vyd.. Praha: Wolters Kluwer, 2013, ISBN 978-80-7478-326-5.
- FIALA, Roman; DRÁPAL, Ljubomír aj. *Občanský zákoník IV: Dědické právo (§ 1475-1720): Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN 978-80-7400-570-1.
- HRDINA, Antonín Ignác; DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborové zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-235-6.
- KNAPPOVÁ, Marta aj. *Občanské právo hmotné*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: ASPI, 2002, ISBN 80-863-9531-6.
- KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, ISBN 80-7179-031-1.
- KROIB, Ludwig; ANN, Christoph; MAYER, Jörg. *Nomoskommentar – BGB, Band 5: §§ 1922-2385*. 3. Auflage. Baden-Baden: Nomos, 2010, ISBN 978-3-8329-3442-2.
- MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Linde Praha, 2007, ISBN 978-80-7201-674-7.
- MIKEŠ, Jiří; MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Leges, 2011, ISBN 978-80-87212-79-0.
- NOVOTNÝ, Petr; NOVOTNÁ Monika. *Nový občanský zákoník: Dědické právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5168-9.

- OLZEN, Dirk. *Erbrecht*. 4. neu bearbeitete Auflage, Berlin: Walter de Gruyter GmbH, 2013, ISBN 978-3-11-030271-4.
- SCHELLEOVÁ, Ilona; SCHELLE, Karel. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, 2013, ISBN 978-80-7201-931-1.
- SCHLÜTER, Wilfried. *Erbrecht*. 15. Auflage, München: C. H. Beck, 2004, ISBN 3-406-51691-2.
- STLOUKALOVÁ, Kamila (ed.). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, ISBN: 978-80-87975-29-9.
- SVOBODA, Jiří; KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3.
- ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef a kolektiv. *Občanský zákoník: Komentář: Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-579-5.

Odborné články

- HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, č. 11.
- KLEIN, Šimon. Evidence právních jednání pro případ smrti. *Ad Notam*. 2014, č. 5.
- KONDROVÁ, Martina. Odmítnutí dědictví, zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví jako staronové instituty dědického práva po rekodifikaci. *Ad Notam*. 2014, č. 1.
- KOŽUŠŇÍKOVÁ, Vanda. Porovnání a výklad některých ustanovení nového občanského zákoníku a obecného zákoníku občanského týkající se závěti. *Ad Notam*. 2013, č. 2.
- MUZIKÁŘ, Martin. Zřeknutí se dědického práva. *Ad Notam*. 2014, č. 4.
- PĚCHA, František. Závěť bez data? To bych nedoporučoval!. *Ad Notam*. 2013, č. 1.
- ROMBACH, Claudie. Dědění v německém právu. *Ad Notam*. 2000, č. 5.
- ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*. 2012, č. 3.
- *Erben und Vererben: Information und Erklärungen zum Erbrecht* [online]. In: 2015 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z:

http://www.bmjv.de/SharedDocs/Publikationen/DE/Erben_Vererben.pdf?__blob=publicationFile&v=11

- Dědické řízení - Německo. *Portál evropské e-justice* [online]. [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-cs.do?member=1

Seznam právních předpisů

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictvem České národní rady č. 2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník
- Zákon č. 946/1811 Sb. z. s. Císařský patent – Obecný občanský zákoník rakouský
- Zákon č. 179/1924 Sb., o zrušení svěřenství
- Bürgerliches Gesetzbuch (občanský zákoník Spolkové republiky Německo)
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 650/2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení ze dne 4. 7. 2012

Důvodové zprávy

- Důvodová zpráva (konsolidovaná verze) k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Judikatura

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. května 2009, sp. zn. 21 Cdo 149/2008.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007 (Rc 107/2008).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. ledna 1983, sp. zn. 4 Cz 82/82 (Rc 51/1984).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. května 1997, sp. zn. 2 Cdon 1883/96 (Rc 28/2000).
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96 (Rc 59/1998).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004 (Rc 62/2006).
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. dubna 2011, sp. zn. NS 21 Cdo 2120/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 15. prosince 1926, R I 1005/26 (Sbírka Vážený 6576).
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 26. července 1999, sp. zn. 18 Co 385/98.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006 (Rc 7/2009).
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 29. září 1932, R I 738/32 (Sbírka Vážený 11935).
- Gl. U. 5295 (Sbírka soudních rozhodnutí Glaser-Unger (1859-1897)).
- Gl. U. 11.292 (Sbírka soudních rozhodnutí Glaser-Unger (1859-1897)).

Summary

The thesis debates one of the modes of succession, namely testamentary succession. A testament is, in accordance with Law No. 89/2012 of the Civil Code, one of the dispositions mortis causa. Inheritance contract and testamentary clause on legacy, along with testament, belong among dispositions mortis causa according to the law cited. The deceased exercises his or her will through such.

The target of this work is to describe the current form of testamentary succession in its effective rule, focusing on facultative elements of a testament.

The work is divided into six chapters. The opening chapter contains a discussion on succession rights, first in general and then the requirements of the creation of succession rights follow, as well as the other inheritance titles in their effective rule.

The second chapter defines a brief excursion into the Roman law. In the subchapters, individual testament forms in the Roman law, testamentary competence, succession against testament, revocation and nullity of testament are included.

The third chapter deals with testamentary succession itself; it is divided into eight subchapters. The first subchapter defines the term of testament. The following two subchapters deal with legal competence and the effects of error. The testament form is defined in the fourth subchapter. In the fifth subchapter, stress is put namely on collateral clauses in a testament. The sixth subchapter is devoted to the revocation of testament, both by taking a new one or withdrawing the testament. In the seventh subchapter, the division of descendant's estate in a testament is dealt with, and focus is on vacant share, substitution of heirship and succession by fideicommissum. The register of dispositions mortis causa is discussed in the eight subchapter.

The fourth chapter focuses on a protection of a forced heir. It is divided into four subchapters, that deal with the term of forced heir, forced share, disinheritance, and negative testament, and also the protection of forced heir.

The fifth chapter is devoted to testamentary clause on legacy.

The sixth chapter performs a comparison with legal regulation of a testament abroad, namely the German legislation. There are also defined institutes unknown to the Czech legislation.

Resumé

Diplomová práce se zabývá jedním ze způsobů dědění, a to dědění ze závěti. Závěť je dle zákona č. 89/2012, občanského zákoníku, jedním z pořízení pro případ smrti. Mezi pořízení pro případ smrti dle citovaného zákona patří kromě závěti, dědická smlouva a dovětek. Zůstavitel jejich prostřednictvím uplatňuje svoji vůli.

Cílem práce je popsat současnou podobu dědění ze závěti v účinné právní úpravě se zaměřením na fakultativní náležitosti závěti.

Práce je rozdělena do šesti kapitol. Úvodní kapitola se zabývá dědickým právem, a to nejprve obecně, následně jsou vymezeny předpoklady vzniku dědického práva, a poté další dědické tituly v účinné právní úpravě.

Ve druhé kapitole se nachází krátký exkurz do římského práva. V podkapitolách jsou uvedeny jednotlivé druhy testamentů v římském právu, testamentární způsobilost, posloupnost proti testamentu, a také zrušení a neplatnost testamentu.

Třetí kapitola se týká samotného dědění ze závěti, je rozdělena do osmi podkapitol. V první podkapitole je vymezen pojem závěti. Další dvě podkapitoly se věnují pořizovací způsobilosti a účinkům omylu. Forma závěti je vymezena ve čtvrté podkapitole. V páté podkapitole se klade důraz na vedlejší doložky v závěti. Šestá podkapitola je věnována zrušení závěti, a to pořízením závěti nové nebo odvoláním závěti. V sedmé podkapitole je upravena problematika rozdělení pozůstalosti v závěti, je zde věnována pozornost uvolněnému podílu, náhradnictví a svěřenskému nástupnictví. Evidencí právních jednání pro případ smrti se zabývá osmá podkapitola.

Kapitola čtvrtá je zaměřena na ochranu nepominutelného dědice. Je rozdělena do čtyř podkapitol, které se zabývají pojmem nepominutelného dědice, povinným dílem, vyděděním a negativní závětí, a dále také ochranou nepominutelného dědice.

Pátá kapitola je věnována institutu dovětku.

V šesté kapitole je provedeno komparativní srovnání se zahraniční právní úpravou závěti, a to právní úpravou německou. Jsou zde vymezeny i instituty, které česká právní úprava nezná.

Název práce v anglickém jazyce a klíčová slova

Název práce v anglickém jazyce:

Testament Succession

Klíčová slova:

V českém jazyce:

Závěť

Dědění ze závěti

Zůstavitel

V anglickém jazyce:

Testament

Testament Succession

Deceased